

I N N E H Å L L.

	Sid.
Lördagen den 28 februari.	
Interpellation av herr Liedberg, ang. förvaringen av försvarets ammunitionsförråd	4
Tisdagen den 2 mars.	
Svar på interpellationer av herr Falla ang. resultaten av den s. k. kampen mot »Krängel-Sverige» samt av herr Ståhl ang. åtgärder för effektivisering av krisförvaltningen.....	6
Interpellation av herr Lager ang. arbetskonflikt vid AB Aero- transport.....	59
Onsdagen den 3 mars.	
Vidgad fullföljdsrätt i tvistemål	62
Folkpensionärernas bostadsgruppering	68
Förebyggande av yrkesdövhet	74
Fortskaffningsmedel för vanföra	75
Anskaffning av järnvägsvagnar	77
Förvärv av billinjer	84
Sjöfolks beskattning för naturaförmåner.....	86
Taxeringsförfarandet betr. förmögenhetsuppgifter	88
Lagstiftning mot kommunala samlingslokalers uthyrande till nazistsammanslutningar.....	90
Fällande dom vid minoritet för frikännande	108
Sänkt folkpensioneringsålder i vissa fall.....	117

(Förteckning över avgjorda ärenden m. m. finnes å sid. 121.)

Lördagen den 28 februari.

Kl. 2 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 21 in-
nevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade
Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 75, angående disposition av vissa
äldre anslag å sjätte huvudtiteln m. m.;

nr 76, med förslag till lag om fort-
satt giltighet av valutalagen den 22 juni
1939 (nr 350);

nr 77, angående vissa anslag för bud-
getåret 1948/49 till dövstumskolorna;

nr 78, angående statlig kreditgaranti
för lån åt den som genomgått polis-
skola;

nr 79, angående anslag till stipendier
för blivande distriktstandläkare m. fl.;

nr 81, med förslag till lag om ändring
i civilförsvarslagen den 15 juli 1944 (nr
536) samt fortsatt giltighet av samma
lag;

nr 82, angående anslag till civilför-
svaret för budgetåret 1948/49;

nr 83, angående anslag till landsfiska-
lerna m. fl.: Avlöningar;

nr 84, angående anslag till statens
brandinspektion för budgetåret 1948/49;

nr 87, angående anslag till ersättning
för skador vållade av personer som av-
vikit från vissa anstalter; och

nr 88, angående anslag till undersök-
ningar rörande levnadsvillkor och hus-
hållsvanor för budgetåret 1948/49.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Nolin* vid kam-
marens nästföregående sammanträde
gjorda, men då bordlagda anhållan att
få framställa interpellation till herr
statsrådet och chefen för folkhushåll-
ningsdepartementet angående en redo-
görelse för de överväganden, som före-
gått utfärdandet av gällande normal-
priser på potatis.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande nr 4, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående godkännande av protokoll rö-
rande det svensk-franska varuutbytet
m. m.;

konstitutionsutskottets utlåtande nr 9,
i anledning av väckt motion om behö-
righet för landsfiskal i stad under
landsrätt att väljas till stadsfullmäktig;

statsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts
i statsverkspropositionen under statens
affärsverksfonder gjorda framställ-
ningar om anslag för budgetåret
1948/49 i avseende å postverket, tele-
grafverket, statens järnvägar och sta-
tens vattenfallsverk jämte i ämnet
väckta motioner;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående befrielse för post-
biträdet Ingrid Maria Johansson från
viss ersättningskyldighet; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående utbyggnad av
Västerås ångkraftstation;

bevillningsutskottets betänkanden och
memorial:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, såvitt propositionen avser förslag till förordning om försäljningsskatt samt förordning om slutlig avveckling av den allmänna omsättningsskatten;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen Rädda barnen för kläder, beklädnadsmaterial och livsförnödenheter;

nr 14, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5 med förslag till förordning om särskild automobilskatt m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 15, i anledning av väckt motion om lindring i beskattningen av till sjöfolk utgående naturaförmåner; och

nr 16, i anledning av väckt motion om förbättring av taxeringsförfarandet i vad avser förmögenhetsuppgifterna;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion angående bestämmelser om ersättning för parts kostnader i mål och i ansökningsärenden, som handläggas av förvaltningsdomstol eller annan offentlig myndighet;

nr 13, i anledning av väckt motion angående lagstiftning till förhindrande av att kommuner förpliktas att uthyra offentliga samlingslokaler till nazistiska sammanslutningar; och

nr 14, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser för

meddelande i kollegial domstol av fällande dom i brottmål; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning och förslag till ny lag om yrkessjukdomar; och

nr 9, i anledning av väckt motion om sänkning i vissa fall av den i lagen om folkpensionering föreskrivna pensionsåldern.

§ 5.

Interpellation angående förvaringen av försvarets ammunitionsförråd.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till herr **LIEDBERG**, som anförde: Herr talman! Inbrotten i de militära förråden i Sjöbo för någon tid sedan ha på ett påtagligt sätt aktualiserat frågan om förvaringen och skyddet av försvarets ammunitionsförråd. Vid detta tillfälle sprängdes nämligen dörrarna till tre betongbunkrar, där ammunition, sprängämnen och rökmateriel förvarades. Gärningsmännen tillgrepo c:a 1 500 skott kulspjutepistolammunition.

Vad som gör det särskilt angeläget att denna fråga vinner ökad uppmärksamhet är det faktum, att Sjöbo-förråden till sin säkerhetskaraktär ingalunda tillhörde de sämre. De bestodo av betongbunkrar med järndörrar tillstängda medelst ett lås av vederbörligen godkänd typ. Om något sådant kan inträffa, när det gäller förråd av denna karaktär, måste man fråga sig hurudana riskerna kunna vara beträffande det stora antal förråd av sämre säkerhetstyp, som i stort antal finnas spridda runt om i landet. Många dylika förråd bestå av tämligen primitiva trälokaler, som dels i och för sig äro utsatta för olycksfallsrisker, dels inte erbjuda större svårigheter för kriminella element att bryta sig in i — än mindre för fientliga sabotörer att förstöra. Både av civila säkerhetshänsyn och av militära beredskapsskäl måste man allt-

så finna det högst angeläget att förvaringen av ifrågavarande viktiga materiel anordnas på ett mera betryggande sätt än vad som nu är fallet.

De militära myndigheterna ha också lagt upp en organisation för omflyttning av materielen dels till bättre förråd på annan ort, dels till under nybyggnad varande anstalter på samma plats. Takten i denna omflyttning bestämmes emellertid av möjligheterna att erhålla byggnadstillstånd och tilldelning av arbetskraft. Det är ett känt faktum att denna nybyggnadsverksamhet av ammunitionsförråd och sprängämnesförråd i många fall, där medel nu finnas reserverade för ändamålet, försejats på grund av svårigheter för de militära myndigheterna att erhålla tilldelning av arbetskraft. Eftersom problemet i stor omfattning är av hemlig karaktär, kan jag givetvis icke framlägga något konkret material till belysning härav. Men det torde icke vara för djärvt att efter en granskning av de förhållanden, som råda inom andra områden av försvarets byggnadsverksamhet, göra gällande, att sannolikheten talar för att analoga förhållanden föreligga beträffande byggandet av ammunitions- och sprängämnesförråd.

Då man uppenbarligen kan antaga, att de militära myndigheterna ha att brottas med betydande svårigheter i fråga om byggandet av ammunitions- och sprängämnesförråd, synes det vara angeläget att regeringen vidtager åtgärder för att rätta till nuvarande missförhållanden. Ätminstone på så för vårt försvar viktiga områden, som det i detta fall gäller, borde regeringen utöva påverkan på de underordnade myndigheterna, så att av statsmakterna fattade beslut bringas i verkställighet med all skyndsamhet på ett område, där allvarliga risker för olyckshändelser och brottsliga företag föreligga.

Under åberopande av vad jag anfört får jag anhålla om kammarens tillstånd

att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet rikta följande fråga:

Anser sig statsrådet kunna medverka till att arbetskraft i sådan utsträckning ställs till försvarsmyndigheternas förfogande, att betryggande åtgärder snarast kunna vidtagas för förvaring av de förråd av sprängämnen och ammunition, som finnas spridda över landet?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1948/49; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till allmän bostadsräkning m. m.;

från bankoutsiktet:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till N. O. H. Blom; samt

från första lagutskottet:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 2.08 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 2 mars.

Kl. 3 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 24 och den 25 nästlidna februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 3.

Svar på interpellationer angående resultatet av den s. k. kampen mot »Krängel-Sverige» samt angående åtgärder för effektivisering av krisförvaltningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet DANIELSON, som anförde: Herr talman! Herr Falla har i en interpellation frågat mig om jag kan lämna kammaren en översikt över de resultat som uppnåtts i den s. k. kampen mot »Krängel-Sverige». Vidare undrar herr Falla vilka åtgärder som förberedas för att åstadkomma en vändning i pågående utveckling mot ökad byråkratisering och medföljande stelhet i arbets- och samhällsliv.

Herr Falla framhåller i sin interpellation, att statsförvaltningen i Sverige motsvarar höga anspråk i många avseenden och att vår tjänstemannakår utmärker sig för skicklighet och redbarhet. Jag har själv vid åtskilliga tillfällen givit uttryck åt samma uppfattning. När man kritiserar byråkratismen i statsförvaltningen bör man i rättvisans namn hålla de goda egenskaperna i minnet.

Herr Falla gör några uttalanden om statsförvaltningens utökning under det

senaste årtiondet. För dessa förhållanden redogjorde statsministern i ett interpellationssvar i denna kammare så sent som i maj 1947. Jag skall därför icke nu gå närmare in på denna fråga. Men ökningen av den administrativa apparaten har i stort sett varit ofrånkomlig på grund av den allmänna utvecklingen i samhället och vårt reformarbete på det sociala och ekonomiska området, om vilket alla partier i huvudsak varit ense. Det är självfallet ett gemensamt intresse för oss alla, att den statliga förvaltningen icke sväller över gränserna för vad som är nödvändigt eller önskvärt. Jag är för min del medveten om att förvaltningen inte på alla områden arbetar så smidigt och effektivt som den borde och kunde göra. Dessa brister sammanhånga enligt min uppfattning åtminstone delvis med den starka centraliseringen inom vissa delar av administrationen och med det många gånger omständliga utrednings- och kontrollsystem, som vi sedan gammalt tillämpa på olika förvaltningsområden. Man måste försöka åstadkomma en bättre syntes av säkerhet och snabbhet på de områden där det nu brister.

Sedan jag utifrån denna uppfattning inom regeringen aktualiserat en rad rationaliseringsproblem, erhöll jag den 23 maj 1947 Kungl. Maj:ts uppdrag att inom regeringen handlägga frågor rörande rationalisering av den civila förvaltningen. Detta uppdrag har självfallet icke minskat departementschefernas ansvar för deras ämbetsområden. Mitt uppdrag avser icke krisförvaltningen.

Herr Falla har i sin interpellation även berört en del krisförvaltningsproblem. Statsministern kommer senare i dag att i denna kammare besvara

en interpellation av herr Ståhl som rör just krisförvaltningen. Jag har därför ansett det riktigt att i mitt svar utelämna dessa frågor, och jag inskränker mig sålunda till att beträffande det avsnittet av interpellationen hänvisa till statsministerns redogörelse.

När det gäller att taga ställning till frågan om förenkling av lagstiftning och administration, är det nödvändigt att konkretisera rationaliseringsbehovet. Med allmänna lamentationer om Krångel-Sverige för man inte utvecklingen vidare. En dylik kliché kan tvärtom vara ganska farlig i den offentliga debatten. Den utsudda nyanserna och inbjuder till en generalisering, som är i hög grad orättvis, och den får tyvärr ej sällan ersätta en saklig argumentation. Vill man nå ett positivt resultat, måste man noga undersöka var bristerna finnas, pröva möjligheterna att avhjälpa dem och sedan vidtaga åtgärder. Detta kan vara ett både tålmodigt och tidskrävande arbete.

Enligt min mening var det önskvärt att angripa rationaliseringsproblemen på en bred bas. Detta skedde också genom en inventering av hela den civila statsförvaltningen med hjälp av myndigheterna och organisationer av olika slag. Genom ett cirkulär, som utsändes i juni 1947, anbefalldes Kungl. Maj:t ett femtiotal centrala statsmyndigheter samt länsstyrelserna och domkapitlen att var och en inom sitt ämbetsområde undersöka möjligheterna att förenkla förvaltningsförfarandet utan att kraven på säkerhet eftersättes. Undersökningen skulle inriktas på såväl författningar och andra föreskrifter, som berörde myndigheternas verksamhetsområde, som rådande praxis. Särskilt skulle beaktas om detta syfte kunde nås genom att man decentraliserade beslutanderätten och begränsade remissväsendet och vidare genom att allmänhetens uppgiftsskyldighet minskades, t. ex. genom förenkling av blanketter. Såsom orientering överlämnades för kännedom en promemoria, i

vilken åtskilliga förenklingsproblem diskuterades. Resultatet av undersökningen skulle redovisas till justitiedepartementet. Härvid skulle myndigheterna redogöra för de förenklingsåtgärder som vidtagits av myndigheterna själva och vidare föreslå de författningsändringar som ansågos påkallade. I cirkuläret ålades myndigheterna att också i fortsättningen följa dessa frågor med uppmärksamhet, och framställningar om ändring i av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter skulle göras så snart anledning därtill föreläge.

Vidare bereddes ett åttiotal organisationer inom näringslivet och förvaltningen tillfälle att inkomma med yttrandet i anledning av cirkuläret.

Cirkuläret överlämnades också för beaktande till arbetande kommittéer och utredningar — sammanlagt över 200 — vilka dessutom i en särskild skrivelse anmodades att vid uppgörande av förslag noga tillvarata alla möjligheter till förenklingar och att då författningar utarbetas söka göra innehållet i dessa så överskådligt och lättfattligt som möjligt.

Samtidigt med att dessa cirkulärskrivelser utsändes tillkallade jag i enlighet med Kungl. Maj:ts bemyndigande särskilda sakkunniga med uppgift att utreda möjligheterna av en ytterligare decentralisering inom statsförvaltningen jämte därmed sammanhängande frågor. Ordförande i utredningen är som bekant landshövding Bergquist.

I augusti 1947 påbörjades en inventering av decentraliseringsmöjligheterna också inom kanslihuset. Till de olika departementen utsändes en rundskrivelse med begäran om en översyn för att utröna vilka förvaltningsärenden som lämpligen kunde flyttas från Kungl. Maj:t till underlydande verk och andra myndigheter för avgörande.

Svaren på denna rundskrivelse liksom på förenklingscirkuläret till myndigheterna och organisationerna skulle vara inkomna till den 1 oktober. Jag var angelägen om att ämbetsverken och

sammanslutningarna skulle få tillräcklig tid på sig för att kunna grundligt överväga de frågor som berördes i cirkuläret. I åtskilliga fall medgavs anstånd med inlämnandet. Bl. a. fingo länsstyrelserna en månads uppskov för att landshövdingarna skulle få tillfälle att först diskutera förenklingsfrågorna på ett landshövdingemöte, som hölls den 9 och 10 oktober. De sista svaren från myndigheter och organisationer kommo inte mig till handa förrän i januari 1948.

Det vidlyftiga material, som inkom i anledning av denna inventering av förvaltningen, måste självfallet bearbetas och systematiseras för att över huvud kunna överblickas. Denna bearbetning skedde efter hand som materialet kom in och resulterade i ett stort antal promemorior, var och en upptagande en ämnesgrupp. Sammanlagt uppgår antalet frågor, beträffande vilka ändringar föreslås, till mer än 600. Förslagen beröra vitt skilda förvaltningsområden. Många avse endast detaljfrågor, men en hel del äro av ganska stor räckvidd. Det skulle föra för långt att här söka räkna upp dem. Men jag kan nämna några exempel. På socialvårdens område ha föreslagits åtskilliga decentraliseringsåtgärder. En nästan enhällig länsstyrelseopinion vänder sig mot den nuvarande ordningen för att få tillstånd till yrkesmässig trafik med lastbil. Man vill öka länsstyrelsernas befogenheter och i motsvarande mån minska befogenheterna för det centrala biltrafikorganet, biltrafiknämnden. Ett område som också berörts i ett flertal yttranden är stadsplane- och byggnadsväsendet. Bl. a. har samarbetskommittén för byggnadsfrågor i en vidlyftig dossier, som först i mitten av januari kom på mitt bord, behandlat byggfolkets svårigheter med den nuvarande lagstiftningen och förordat en bättre samordning och en förenkling av gällande författningar på detta område. Tullens verksamhet har föranlett flera påpekanden, bl. a. av generaltullstyrel-

sen själv i ett vidlyftigt yttrande. Den statliga centralupphandlingen röner på flera håll kritik. Den sägs många gånger föranleda onödigt besvär för myndigheterna. Mantalsskrivningen och folkbokföringen behandlas i en del yttranden. På sina håll har man föreslagit vissa jämkningar av taxeringsarbetet. Åtskilliga förslag beröra utlänningar, som vistas och ha sin verksamhet i Sverige. Detta är endast några axplock ur den rika skörden. Det må nämnas, att de olika departementens förslag innebära, att sammanlagt ett hundratal grupper av ärenden, motsvarande åtskilliga tusen konseljärenden varje år, skulle överlämnas till de centrala ämbetsverken eller länsstyrelserna för avgörande. Resultatet av undersökningen visar att den var i hög grad berättigad.

Sammanställningspromemoriorna med de inkomna förslagen fördelades under december för vidare beredning. Samråd ägde därvid rum med de olika departementen. Åtskilligt material har överlämnats till decentraliseringsutredningen. Till den del förslagen beröra andra kommittéers arbetsområde ha dessa fått hand om dem. Vissa förslag ha skickats till vederbörande fackmyndighet för övervägande. Men det mesta materialet har överlämnats till de olika departementen för att där prövas i vanlig ordning. Åtskilliga frågor ha därifrån skickats på remiss. Resultatet blir i huvudsak beroende på de avgöranden som komma att träffas i de särskilda fackdepartementen.

Jag kan nämna ett exempel på fördelningen av ett ämneskomplex. Från olika håll, framför allt från Sveriges lantmätareförening och länsstyrelserna, ha inkommit sammanlagt ett fyrtiotal förslag om ändring i lantmäteribestämmelserna. Efter samråd med chefen för lantmäteristyrelsen ha förslagen fördelats mellan detta verk och fastighetsbildningssakkunniga. De förslag, som lämnats till lantmäteristyrelsen, äro i huvudsak sådana som torde kunna ge-

nomföras relativt snabbt, medan de rena lagfrågorna kommit på fastighetsbildnings-sakkunnigas lott. Det må för övrigt nämnas, att de sakkunniga redan enligt sina direktiv ha att överväga alla möjligheter till förenklingar och ökad snabbhet.

Ett spørsmål, som också aktualiserats under det pågående rationaliseringsarbetet, är bestämmelserna i instruktionerna för ämbetsverken. I mitten av oktober 1947 uppdrog jag åt en utredningsman att utarbeta förslag till verkstadga, som skulle innehålla för verken gemensamma förvaltningsbestämmelser. Meningen är sålunda att åtskilliga föreskrifter, som nu ingå i verkens instruktioner, skola brytas ut ur dessa och sammanföras till *en* författning. Syftet är i främsta rummet att åstadkomma största möjliga enhetlighet på detta område, men samtidigt kommer man att söka vidga möjligheterna till decentralisering inom verken och i övrigt förenkla bestämmelserna.

Även på annat sätt ha försök gjorts att rationalisera det interna arbetet hos våra myndigheter. Som herr Falla påpekat i interpellationen, utföra statens organisationsnämnd och statens sakrevision ett betydelsefullt arbete för att få till stånd en mera rationell ordning inom olika grenar av statsförvaltningen. En viktig del av organisationsnämndens arbete avser myndigheternas kontorsorganisation. Av olika anledningar har nämnden måst i betydande grad ägna sin uppmärksamhet åt de militära förhållandena. Det kommer att dröja avsevärd tid, innan nämnden hinner gå igenom hela den civila förvaltningen. För att i någon mån avhjälpa denna brist och påskynda rationaliseringsarbetet har på mitt uppdrag kanslichefen hos nämnden i samråd med ordföranden utarbetat en särskild promemoria angående möjligheterna att förenkla kontorsarbetet hos myndigheterna. Materialet är hämtat från de undersökningar av civila och militära verk, som nämnden hittills genomfört.

Promemorian innehåller vissa iakttagelser av principiell innebörd beträffande kontorsarbetets organisation och använda arbetsmetoder m. m. och vidare en del råd och anvisningar beträffande diarieföring, korrespondens, medelsredovisning, avlöningsbokföring, maskinskrivningsarbetet m. m. I promemorian ägnas stor uppmärksamhet åt myndigheternas blanketter. Det framhålles, att ett viktigt led i rationaliseringen är att noggrant genomgå de blanketter som användas, att göra en blankettrevision. Promemorian ger många praktiska anvisningar för en sådan översyn.

Promemorian var avsedd att vara en hjälp till självhjälp för myndigheterna att organisera det inre arbetet enkelt och effektivt. Enligt beslut av Kungl. Maj:t skickades promemorian i början av december 1947 till omkring 130 myndigheter. Bland dessa märkas de centrala förvaltningsmyndigheterna, både de civila och militära, vidare kristidskommissionerna, länsstyrelserna och domkapitlen.

En medveten strävan i det rationaliseringsarbete, för vilket jag här redogjort, har varit att å ena sidan få en bred uppläggning och att å andra sidan likväl i möjligaste mån få fram snabba resultat. Det första önskemålet har jag sökt tillgodose genom att vid inventeringarna koppla in ett stort antal myndigheter och, via en rad organisationer, även allmänheten. För att myndigheternas och organisationernas undersökningar skulle kunna bli så grundliga som möjligt, utmättes en avsevärd tid för svarens avlämnande, och några svårigheter restes inte, då man från åtskilliga håll begärde ytterligare rådrum.

Den andra synpunkten — att trots arbetets bredd få fram snabba resultat — har jag sökt beakta på olika sätt. I möjligaste mån ha myndigheterna stimulerats till självverksamhet — genom föreläggandet för dem i förenklingscirkuläret att själva vidtaga de åtgär-

der, som lågo inom deras kompetensområde, och genom anvisningarna i organisationsnämndens promemoria. Vidare ha de till kanslihuset inkomna förslagen spritts ut för vidare beredning på ett jämförelsevis stort antal händer, tio departement och omkring tio myndigheter eller kommittéer. Det inkomna materialet är så stort, att det helt enkelt måste fördelas på flera organ för att åtgärder skola kunna vidtagas inom rimlig tid. Och i direktiven för decentraliseringsutredningen uttalades, att utredningen borde framlägga sina förslag efter hand, så att dessa så snart som möjligt kunde tillgodoföras förvaltningen. Denna linje har utredningen också följt. I slutet av november 1947 avgav den ett principutlåtande om decentraliseringsproblemet och avlämnade samtidigt nio särskilda promemorior med konkreta förslag. För några veckor sedan följdes dessa av ytterligare en promemoria, som behandlar den mycket omdiskuterade tillståndsgivningen för den yrkesmässiga biltrafiken och som innehåller åtskilliga förslag till förenklingar i olika avseenden. Sedermera har utredningen avlämnat ytterligare två promemorior.

En annan synpunkt, som jag också velat tillgodose vid rationaliseringsarbetet, har varit att söka få förenklingsträvandena beaktade på ett så tidigt stadium som möjligt. Det var med hänsyn härtill som det särskilda kommittécirkuläret utsändes. Där i anbefalldes, som jag förut nämnt, kommittéerna bl. a. att i sina förslag noga tillvarata alla möjligheter till förenklingar. Effekten av detta cirkulär blir naturligtvis svår att bedöma. Det är emellertid att hoppas, att kommittéerna i görligaste mån komma att arbeta i cirkulärets anda.

Såsom torde framgå av min redogörelse är det ännu för tidigt att redovisa några större resultat av rationaliseringsarbetet. Detta kommer i fortsättningen att bestå i att ändra en mängd olika författningar, att kanske genom-

föra ändringar i organisationen hos olika myndigheter, att ändra förvaltningspraxis m. m. En sak, som också bör påpekas i detta sammanhang är, att varje särskild reform eller åtgärd, sedd isolerad, säkerligen ofta kommer att ge relativt små resultat. Men tillsammans kunna troligen reformerna bidra till att göra förvaltningen både effektivare genom förenkling av arbetsuppgifterna och mindre kostsam.

Det nu sagda innebär emellertid inte att inga konkreta åtgärder kunna redovisas redan nu. Myndigheternas svar på cirkuläret visa att på åtskilliga håll förenklingar genomförts av verken själva på senaste tiden. Dessa åtgärder torde i inte obetydlig utsträckning vara föranledda av cirkulärets föreskrifter och anvisningar.

Också från departementens sida ha en del direkta verkställighetsåtgärder vidtagits genom författningsändringar och andra föreskrifter. Jag skall nämna några exempel. Sälunda har beslut fattats om decentralisering av sammanlagt 20 grupper försvarsärenden — representerande omkring 2 000 konseljärenden per år. På ecklesiastikdepartementets område ha en del ärendesgrupper överförts till bl. a. skolöverstyrelsen och universitetskanslern. Beslutanderätten beträffande bidrag till elektrifieringsprojekt på landsbygden har av Kungl. Maj:t överlämnats till elektrifieringsberedningen. Vissa dispenser från jaktstadgan ha överförts till domänstyrelsen. Vissa ärenden enligt sjöbefälsförordningen ha flyttats till kommerskollegium. Luftfartsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen ha fått ökad rätt att inköpa fastigheter. Ärenden om tillstånd att inneha radioanläggning ha flyttats från Kungl. Maj:t till telegrafstyrelsen. Medicinalstyrelsen har anbefallts att göra en översyn beträffande årsredogörelser på hälso- och sjukvårdens område. Vidare har Kungl. Maj:t uppdragit åt byggnadsstyrelsen att göra en förberedande utredning angående möjligheterna att åstadkomma förenklingar

i fråga om byggnadsreglerande bestämmelser och dessas tillämpning; byggnadsstyrelsen skall därvid samråda bl. a. med samarbetskommittén för byggnadsfrågor. Det sammanlagda antalet i konselj fattade särskilda beslut i anledning av inventeringarna uppgår för de senaste månaderna till omkring 40.

Ytterligare författningsändringar äro att vänta inom den närmaste tiden. Emellertid kommer också riksdagen att få ta ställning till åtskilliga förenklingsförslag. I samband med statsverkspropositionen ha anmälts vissa åtgärder, och vidare torde flera särpropositioner komma att framläggas med förslag om decentralisering m. m.

Min redogörelse hittills har omfattat det mera systematiskt bedrivna förenklingsarbetet inom förvaltningen. Det är givet att regeringens strävanden inte inskränkt sig till detta. Också i olika andra sammanhang har man sökt beakta rationaliseringsönskemålen. Då specialutredningar på skilda områden tillsättas, bruka ofta direktiven anvisa riktlinjer för en enklare ordning. I direktiven för butiksstängningssakkunniga, vilka nyligen avgivit sitt betänkande, uttalades exempelvis önskemål om jämkningar i bestämmelserna för att tillgodose allmänhetens intresse av en förbättrad varudistribution. Förslag i ämnet kommer att underställas denna riksdag. Vad angår väg- och vattenbyggnadsväsendet, som omnämnes i herr Fallas interpellation, vill jag erinra om att frågan om en ytterligare decentralisering på detta område för närvarande utredes av en särskild, av kommunikationsministern tillsatt kommitté.

Också på statistikens område kunna några exempel anföras. Då konjunkturinstitutet på våren 1947 fick i uppdrag att utarbeta förslag till viss utbyggnad av den ekonomiska statistiken, framhölls i direktiven särskilt att det vore angeläget att belastningen på enskilda uppgiftslämnare begränsades till ett minimum. På hösten 1947 uppdrog socialministern åt särskilda sakkunniga att

utarbeta förslag till omorganisation av arbetsmarknadsstatistiken. Avsikten är att de sakkunniga bl. a. skola undersöka möjligheterna att förenkla uppgiftslämnandet för företagen. Vidare har genom beslut av Kungl. Maj:t den 13 i förra månaden kommittékungörelsen ändrats i syfte bl. a. att få till stånd en bättre samordning av den statistik, som insamlas av kommittéer i och för deras utredningar. Det förtjänar också omnämnas, att man inom vederbörande departement har under övervägande ett mera vittgående samordningsförslag, som framlagts av industriförbundet. Detta förslag innebär, att man skulle inrätta en nämnd, bestående av representanter för såväl uppgiftslämnare som statistikinsamlade myndigheter och organisationer, med uppdrag att kontinuerligt diskutera möjligheterna att förenkla statistik och undvika dubbelstatistik.

Slutligen vill jag nämna att jag för några veckor sedan med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillsatt en expertkommitté för att utreda vissa frågor rörande blankettväsendet — ett område som f. ö. behandlats av riksdagsrevisorerna i berättelsen till årets riksdag. Kommitténs främsta uppgift är att på grundval av en inventering och klassificering framlägga förslag till normer och anvisningar för en rationell teknisk utformning av statsförvaltningens blanketter. Vidare skall den föreslå åtgärder för att bringa dessa normer och anvisningar till praktisk tillämpning inom förvaltningen. Också frågorna om tryckningen, distributionen och lagerhållningen av de statliga blanketterna skall kommittén behandla. Den överblick över blankettbeståndet, som kommer att erhållas genom inventeringen, torde även öppna möjligheter för kommittén att i viss utsträckning föreslå åtgärder för att begränsa det nuvarande blankettbeståndet.

En glädjande iakttagelse har varit att det på många håll hos myndigheter och tjänstemän visats stor förståelse för ra-

tionaliseringssträvandena och ett verkligt intresse att bota bristerna. Detta är en sak som bådar gott för framtiden. Rationaliseringsarbetet inom förvaltningen är inte en engångsuppgift, som kan lösas genom de nu tagna initiativen. Det måste ständigt fortsätta, efter hand som utvecklingen går vidare. Och det kräver ständig medverkan av många aktiva krafter, i ämbetsverken, i regeringen och även i riksdagen.

Härefter yttrade:

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Med kammarrens tillstånd har herr Ståhl frågat mig

dels om jag uppmärksammat det växande behovet av ett mera friktionsfritt samarbete mellan krismyndigheterna i deras olika former och den därav berörda delen av allmänheten, av ökad smidighet och snabbhet i handläggningen av olika ärenden samt av större förstärkelse för och bättre kontakt med näringslivets organisationer, företag och enskilda personer,

dels ock, därest så vore fallet, vilka åtgärder jag ämnade vidtaga för att snarast möjligt åvägabringa den effektiveringen av krisförvaltningen, som ur denna synpunkt vore påkallad.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Som jag tidigare haft tillfälle anföra i årets remissdebatt har jag den uppfattningen att kristidsregleringarna icke böra bibehållas längre än nöden kräver. Så länge regleringarna finnas, böra de utformas och handhas på sådant sätt, att deras syfte nås med minsta möjliga olägenheter och besvär för näringslivet och allmänheten. Uppenbarligen är det härvid nödvändigt att krisorganen vid behov intimt samverka med varandra och att de stå i nära kontakt med näringslivets organisationer samt att de i största möjliga mån söka vidtaga erforderliga åtgärder

i samförstånd med dessa. De nödvändiga ingripandena i näringslivet ställa givetvis stora krav på de verkställande organen.

Dessa synpunkter ha under hela kristiden varit ledande för krisorganens verksamhet. Samverkan krisorganen emellan har också förekommit i betydande utsträckning. Såsom exempel på dylik samverkan kan nämnas, att i prisärenden samråd regelmässigt äger rum mellan priskontrollnämnden och vederbörande försörjningskommission, samt att i frågor rörande reglering av förbrukningen av elektrisk kraft bränslekommissionen intimt samverkar med industri- och livsmedelskommissionerna. Importlicensärendena behandlas sedan september 1947 regelbundet i sammanträden mellan representanter för handels- och industrikommissionerna samt priskontrollnämnden. I handläggningen av vissa ärenden inom handelskommissionen deltaga såsom sakkunniga representanter för industrikommissionen, vilka inom denna svara för motsvarande fackområde. Det förekommer även att någon tjänsteman hos ett krisorgan åtminstone delvis tjänstgör hos ett annat organ för att på så sätt kunna upprätthålla löpande kontakt. Samarbetet underlättas också därav, att understundom samma person är ledamot av flera krisorgan.

Samarbetet mellan krisorganen har givetvis mången gång uppvisat brister i form av otillräcklig kännedom hos det ena krisorganet om de åtgärder, som vidtagits av ett annat. Sådana brister ha säkerligen också förekommit i samarbetet mellan olika avdelningar av samma krisorgan. Krisorganens ledning har emellertid sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor och följer desamma fortlöpande. För att erhålla en bättre samordning i fråga om lämnande av uppgifter till krisorganen kan det tänkas att ytterligare anstalter böra träffas. Frågan härom är under övervägande.

Under hela kristiden har krisorga-

nens strävan varit att upprätthålla kontakt med näringslivet. Uttryckliga bestämmelser härom äro intagna i gällande instruktioner där det stadgas, att krisorganen böra samarbeta med näringslivets organisationer på de områden, vilka beröras av krisorganets verksamhet, samt i den mån så lämpligen kan ske utnyttja dessa organisationer för genomförandet av krisorganet åvilande uppgifter. Denna kontakt har tagit sig uttryck på många sätt. Näringslivet är sålunda representativt företrätt i krisorganens sammansättning. Även krisorganens tjänstemän ha i icke obetydlig utsträckning rekryterats bland personer med stark anknytning till näringslivet, och dessutom ha såsom sakkunniga till krisorganen inkallats representanter för näringslivet. Speciella organisatoriska åtgärder ha också vidtagits för att befordra ifrågasvarande samverkan. Enligt instruktionerna för krisorganen skola nämligen till desamma vara anknutna särskilda rådgivande organ, vilkas medlemmar till största delen utgöras av representanter för näringslivet. Livsmedelskommissionen har dessutom inrättat ett särskilt handelsråd, där olika näringsorganisationer inom handeln äro företrädde. För att tillgodose liknande önskemål från lokala handelsorganisationers sida har under 1947 inom varje kristidsstyrelseområde bildats ett förtroenderåd med representanter för handeln. Innan viktigare principiella ärenden avgöras, pläga förhandlingar äga rum med näringslivets representanter i stor omfattning. På vissa områden gälla regleringar, som inte grunda sig på offentliga påbud utan på frivilliga överenskommelser mellan vederbörande försörjningskommission och branschorganisationen på det område, varom fråga är.

De starkaste klagomålen över bristande samarbete med näringslivet torde ha förekommit i fråga om handelskommissionens verksamhet efter det allmänna importförbudets införande i mars 1947. Handelsministern gav i remiss-

debatten i denna kammare en utförlig redogörelse för orsakerna till här föreliggande brister och de särskilda åtgärder, som vidtagits eller äro avsedda att vidtagas för att avhjälpa desamma. Jag kan här inskränka mig till att hänvisa till handelsministerns redogörelse. Utvecklingen får ge vid handen i vad mån några ytterligare särskilda åtgärder från Kungl. Maj:ts sida för främjande av samverkan mellan kommissionerna och näringslivet äro påkallade.

Statsrådet Danielson har tidigare i dag besvarat en interpellation av herr Falla rörande kampen mot »Krängel-Sverige». Han förbigick därvid helt krisförvaltningen och hänvisade till mitt svar på nu föreliggande interpellation. Vad jag i det föregående anfört kan betraktas som svar även till herr Falla, i de delar han uppehållit sig vid förhållandena inom krisförvaltningen. Jag vill blott ännu en gång betyga, att jag är mycket angelägen om att kristidsregleringarna skola avvecklas, så snart det låter sig göra, men att jag för närvarande icke ser någon möjlighet därtill. Vad särskilt angår herr Fallas omnämnande av bibehållandet av kötttransoneringen som ett exempel på regeringens ringa intresse att avveckla krisregleringarna, må framhållas, att det stod klart för regeringen, att ett hävande av denna ransonering i oktober endast skulle få temporär varaktighet. Vi ansågo det då lämpligare att bibehålla ransoneringen. Att vår bedömning därvidlag visat sig vara riktig framgår därav, att vi redan nu, trots att kötttransonerna sänkts, måste taga kött ur fryshusen för att täcka underskott i produktionen. Hade ransoneringen släppts i höstas, är det mindre troligt, att vi nu haft ett relativt stort lager av kött i fryshusen kvar. Ett framgångsrikt återinförande av kötttransoneringen, vilket otvivelaktigt skulle ha blivit nödvändigt, utan lager av nuvarande storlek skulle förmodligen icke blivit så lätt att åstadkomma, om man velat ha någorlunda tillfredsställande ransoner.

Herr FALLA: Herr talman! Jag ber att få till statsrådet Danielson framföra mitt tack för det utförliga svaret på min interpellation och för det intresse han ägnat denna viktiga fråga. Jag vill också tacka hans excellens statsministern för de upplysningar han i svaret på herr Ståhls interpellation lämnat, vilka delvis också voro riktade till mig.

Statsrådet Danielson redovisar de åtgärder han vidtagit för att åstadkomma förenklingar i administrationen, i första hand en inventering av den civila förvaltningsapparaten, igångsatt genom ett cirkulär utsänt i juni 1947 till olika myndigheter. Jag har ingen invändning att göra mot detta sätt att angripa problemet; det väsentliga är ju också, att aktionen satts i gång och att erforderliga åtgärder verkställas på sådant sätt, att de kunna förväntas ge resultat. Hittills ha ju väsentligen endast förberedande åtgärder vidtagits. Sålunda har material insamlats och delvis bearbetats och systematiserats. Vidare ha ett stort antal promemorior utarbetats rörande olika ämnesgrupper och sedan fördelats på resp. verk och departement för att tjäna som underlag för kommande förenklings- och rationaliseringsarbete. Allt detta är ju tacknämligt, och man får hoppas, att därav i sinom tid skola framgå påtagliga resultat.

Statsrådet lämnar också några exempel på direkta verkställighetsåtgärder till förenklingar och decentraliserad handläggning av vissa förvaltningsärenden. Även detta är värt allt erkännande. Sålunda bemärkes beslut om decentralisering av 20 grupper försvarsärenden representerande omkring 2 000 konselj-ärenden per år, och att inom eklelesiastikdepartementets område en del ärenden överförts till bl. a. skolöverstyrelsen och universitetskanslern o. s. v. Även om det här endast är fråga om småärenden, så är det otvivelaktigt ett steg i rätt riktning. Tyvärr ha på senare tid andra departement dragit till

sig frågor av kanske större materiell betydelse och vidlyftigare handläggning — jag tänker närmast på jordbruksdepartementet, där nu ett slags jordköpsdomstol inrättats enligt jordförvärvslagen, en enligt en genomgående mening bland praktiskt folk ganska onödig och onyttig anordning.

Ett ganska väsentligt avsnitt av statsrådet Danielsons svar innefattade vissa uppgifter rörande det arbete som under statens organisationsnämnds medverkan pågår för att inom statsförvaltningens olika verksamhetsgrenar rationalisera kontorsarbetets organisation och använda arbetsmetoder m. m. Det område, som det här är fråga om, ser väl allmänheten icke mycket av, och det har väl knappast spelat någon roll för uppkomsten av den allmänna opinionen i fråga om krångligheten i det nuvarande svenska samhället. Här är det ju så, att statsförvaltningen i stor utsträckning kommit efter i utvecklingen beträffande kontorsorganisation och arbetsteknik, och att den därför ofta arbetar tungt, omständligt och föga effektivt. Det gäller här att i de administrativa organen införa sådana organisationsformer och sådan arbetsteknik, som man i det moderna affärs- och industrilivet i allmänhet kommit fram till på motsvarande arbetsområden. Men som sagt detta rör ju mest förvaltningens insida, under det att den s. k. krångligheten mest framträtt utåt. Naturligtvis är det dock mycket angeläget, att statsförvaltningen också i detta avseende underkastas översyn och rationalisering.

Då statsrådet Danielson vidare helt nyligen tillsatt en expertkommitté för att utreda vissa frågor rörande blankettväsendet har han också min välsignelse — det är att bemärka denna illustration till de rådande förhållandena, att blankettväsendet fått en sådan omfattning och tagit sådana former, att det skall vara nödvändigt med en expertkommitté för att bringa någon rimlig

ordning och reda i det s. k. blankett-raseriet.

På ett tidigt stadium av sitt svar gör statsrådet det uttalandet, att »när det gäller att taga ställning till frågan om förenkling av lagstiftning och administration, är det nödvändigt att konkretisera rationaliseringsbehovet. Med allmänna lamentationer om Krångel-Sverige för man inte utvecklingen vidare.» Jag kan helt instämma i detta uttalande, men vill samtidigt också säga, att en i samhällslivet mycket utbredd och starkt kännbar företeelse även kan förtjäna att betraktas ur principiella synpunkter och givas en allmän karakteristik. Det har ju också herr statsrådet själv gjort med stor brio och under synnerlig uppmärksamhet i olika föredrag och uttalanden om »Krångel-Sverige». I den offentliga diskussionen om detta ämne ha undan för undan lämnats en mängd exempel på krångliga och opraktiska bestämmelser i myndigheternas påbud och förordningar och om oförnuftiga tillämpningar av dessa. Naturligtvis äro icke alla dessa klagomål välgrundade och vederhäftiga, men många sådana exempel ha stått sig vid närmare skärskådande. Jag erinrar i detta sammanhang om den flod av brev från allmänheten, som under rubriken »Krångel-Sverige» under lång tid forsade fram genom Afton-Tidningens spalter för något mer än ett år sedan. Men vi behöva icke spana efter sådana exempel i tidningarna. Vi möta dem i samtal man och man emellan, och vi stöta mot dem vid skilda tillfällen, mer eller mindre ofta allt efter arten av vars och ens verksamhet. Ett stort rum i debatten om krångligheten tar spritrestriktionernas utformning, som jag emellertid nu icke skall gå in på.

Jag vill i stället rätta mig efter herr statsrådets önskan och lämna några konkreta exempel på onödigt och onyttigt krångel som borde rationaliseras bort. Jag väljer då först infordrandet av vissa uppgifter för statistiska bearbet-

ningar och sammanställningar. Först vill jag säga, att jag visst icke underkänner statistikens värde och betydelse. Den är ofta icke bara intressant utan i stor utsträckning nödvändig för att man skall få erforderlig kunskap om olika förhållanden, som man måste på det ena eller det andra sättet göra någonting åt. Men förutsättningen för att statistiken skall bli till ledning och nytta är, att primäruppgifterna äro riktiga, och förutsättningen för att de skola kunna vara detta är, att frågorna äro sådana att uppgiftslämnarna verkligen kunna ge sannfärdiga uppgifter. Jag har som ordförande i ett sockengille att lämna av statistiska centralbyråer genom hushållningssällskapen infordrade uppgifter om skörden och därmed sammanhörande förhållanden. Jag får göra så gott jag kan, och det vållar mig väl som regel icke så stora svårigheter förrän jag kommer till slutet av året och skall lämna så att säga slutredovisning.

Man får då en blankett som den jag nu har i handen, där man skall uppgiva skörden per hektar av höstvete, höstråg, vårvete, vårråg, korn, havre, blandsäd, ärter, häst- och bondebönor, vicker, potatis, sockerbeter, foderrotfrukter, hö ifrån odlad jord, hö från naturlig äng, halm av höstsäd, halm av vårstråsd och halm av halväxter. Skörden per hektar skall bl. a. angivas i kilogram eller säckar à 100 kilogram, vilket ju är så gott som detsamma. Uppgifterna skola givetvis icke avse uppgiftslämnarens personliga erfarenheter utan skola gälla för hela det område som skall redovisas. Och där råda som vi kunna förstå ganska varierande förhållanden beroende på olika jordmån och olika arbetsmetoder. Det kan gälla arealskördar av mycket olika storlek, men allt detta skall man sammanföra under en gemensam nämnare, och det är denna man skall redovisa. Jag vill påstå att ingen av kvinna född kan åstadkomma den sannfärdiga och vederhäftiga redovisning, som här fordras. Men natur-

ligtvis blir redovisningen gjord. På vad sätt? Ja, den som redovisar griper en siffra ur luften, som han anser någorlunda rimlig, och så får statistiska centralbyrån denna siffra.

I en särskild kolumn till höger på blanketten skall hela skörden inom socknen av vissa produkter redovisas. Det gäller klöverfrö, gräströ, spånadslin: frö och tågor, hampa: frö och tågor, rapsfrö och senapsfrö. Uppgiftslämnaren skall således på kilogrammet redovisa hela den kvantitet av dessa produkter, som skördas inom hela redovisningsområdet. Ja, jag tror nog att statistiska centralbyrån får dessa siffror också, men vad det kan vara för glädje med dem förstår jag inte. Ty det är naturligtvis siffror som sväva fullkomligt i det blå. Den ene lantbrukaren kan för all del vara litet vederhäftigare och underkasta sig litet mera möda än den andre. Men ingen uppgiftslämnare kan åstadkomma så exakta siffror, att han kan säga: Så här är det, det här står jag för. Men naturligtvis komma dessa uppgifter in till statistiska centralbyrån, och där sitter en massa människor, som bearbeta alla dessa siffror och göra statistiska sammanställningar av dem till upplysning och ledning för våra centralbyråkrater och planhushållare.

I detta sammanhang kan jag nämna, att vi förutom denna redovisning numera ha särskilda skördekontrollörer inom varje kristidsstyrelseområde, som resa omkring och se på skörden och uppskatta dess värde. För denna uppgift fordras givetvis särskilt kvalificerade personer. Vidare finnes inom varje kristidsnämndsområde en skördeuppskattningsnämnd, som skall gå till alla gårdar på över 5 hektar åker och uppskatta skörden. Och dessa uppgifter får man ju också in.

Jag har här en annan blankett, som också härrör från kungl. statistiska centralbyrån och som skall insändas till hushållningssällskapet. Jag såg den för ett par månader sedan för första gång-

en, men jag vet att den varit utsänd tidigare inom andra områden. Det är ett mycket detaljerat och ganska kostligt dokument. Där begär man upplysning om tidpunkten för början av vårbruket, för början av sådden av höstvetete, höstråg, vårvete, korn och havre till mognad, om början av sådden av sockerbetor och foderrotfrukter, om början av sättningen av potatis, betessläppningen för bete å vall, rödklöverns blomning, första slättern av klöver och gräsvall, angående början av skörden av höstvetete, höstråg, vårvete, korn, havre, sockerbetor, foderrotfrukter och potatis. Och så vill man ha reda på tidpunkten för början av höstplöjningen, för avslutningen av nötkreaturens betessäsong och avslutningen av höstplöjningen. Vidare skall man bemärka en fotnot, där det säges ifrån, att här »bör angivas ett visst datum, *ej t. ex.* i början av maj, i mitten av september eller dylikt». Det skall vara en exakt siffra som man kan räkna med statistiskt för vidare bearbetning.

Ja, ingenting av detta är omöjligt att få uppgifter om, om uppgiftslämnaren är en mycket ordentlig person, som antecknar allt vad han gör. Men uppgifterna skola ju inte bara avse uppgiftslämnaren själv utan hela den stora mängden av jordbrukare inom området, vilka här föras samman under en gemensam nämnare. Då blir det strax betydligt värre, särskilt som man inte får ange en ungefärlig tidpunkt utan det måste vara en exakt tidpunkt. Vi veta ju att alla jordbrukare inte stå färdiga att på en gång, på samma dag eller timme, kasta sig över en arbetsuppgift. Den ene griper sig an med ett visst arbete när det blir lämpligt för honom och den andre när det passar för hans förhållanden. Denna tidpunkt kan växla alltefter jordmänen och det speciella arbete han har att utföra. Då statistiska centralbyrån inforrdar uppgift för början av höstplöjningen, så menar byrån uppenbarligen, att alla jordbrukare stå precis färdiga att sätta sina plogar i

marken på samma dag. Det går inte till på det sättet i verkligheten. Förhållandena äro högst varierande. Det kan ligga flera veckor mellan den tidpunkt då den ene jordbrukaren börjar med höstplöjningen och den tidpunkt då den andre sätter i gång med densamma. Dessamma gäller tidpunkten för avslutandet av höstplöjningen. Men redovisningen skall inte ske på det sättet. Det skall precis på dagen redovisas, när jordbrukarna inom ett visst område sätta plogen i jorden och ta upp den igen.

Ja, det ginge väl ändå an med detta. Men på blanketten finnes det ytterligare en kolumn, där man skall redovisa tidpunkten för dessa olika arbeten under »normala år». Det får inte vara något slarv här heller; det skall redovisas på dagen. Man kan förresten fråga sig vad som menas med normala år. Svaret är: det finns helt enkelt inga normala år. Det finns tidiga år och sena år, varma och kalla somrar. En mängd variationer förekomma — det ena året är aldrig likt det andra. En varm sommar kan vissa tider vara svalare än normalt och en kall sommar under vissa perioder varmare än normalt. Men för dessa normala år, som inte finnas, skola dessa olika arbetsprestationer redovisas.

Bland de uppgifter som skola lämnas på denna blankett är även tidpunkten för tjällossningen. Hur denna uppgift skall kunna vara av någon större betydelse har jag inte lärt mig förstå. Rubriken står överst på blanketten, varför denna uppgift förefaller att vara det viktigaste av alltsammans. Men den tidpunkten är minsann inte lätt att angiva. Det beror på hur djupt jorden varit frusen — om den över huvud taget varit frusen alls — det beror på vädret under eftervintern och våren. Om det kommer en mild cyklon från sydväst med blåst och kanske regn, kan ju tjälen drivas bort rätt tidigt. Det beror ytterligare på vad för slags jordmån det är fråga om. På sandjord går tjälen tidigare ur jorden, på lerjord senare och allra senast på mossjord. Men

allt detta skall redovisas med angivande av ett datum. Den dagen måste tjälen gå ur jorden enligt statistiska centralbyråns mening, och detta skall redovisas.

Förr i världen räknade man måhända med dylika normaldagar för olika företeelser i naturen och för olika arbetsuppgifter som människorna skulle utföra. I den gamla bondepraktikan fanns dag för dag utstakat hela förloppet av naturens kretsgång, men ingen människa bryr sig numera om bondepraktikan — jag vet inte om man någonsin har gjort det. I varje fall är den ur våra synpunkter alldeles föråldrad. När jag funderat över vad som kunde vara syftet och ändamålet med denna blankett har jag tänkt mig att statistiska centralbyrån möjligen skulle vara beredd att göra någon ny modell av bondepraktikan eller revidera den gamla, vilket egentligen är samma sak. Men jag har svårt att föreställa mig att detta skulle kunna lända till mycken nytta, i varje fall för jordbrukarna. Säkert är i alla fall, att dessa uppgifter, i den mån statistiska centralbyrån får in dem, komma att sätta en massa människor i arbete. Det blir den fulla sysselsättningen utan varje tvivel. Man kommer där att bearbeta dessa siffror och göra statistiska sammanställningar av dem till glädje, ledning och underlag för våra centralbyråkrater och planhushållare i förekommande fall.

Jag har här ännu en blankett. Den är inte från statistiska centralbyrån utan från socialstyrelsen, och uppgifterna äro infordrade genom hushållningssällskapet. För egen del har jag inte fått någon sådan blankett. Men jag har fått denna från en person i ett annat län, där den varit utsänd ett par gånger de senaste åren. Man begär där att få uppgifter om »anställda arbetare under redovisningsperioden eller del därav». Där skall uppgivas för- och tillnamn, födelseår eller ålder, yrkesspecialitet, om vederbörande är anställd mot års-, månads- eller timlön eller en-

bart ackordslön. Detta är också lätt att svara på. Men så skall man även redovisa totalantalet arbetstimmar under året för timlönsarbete och totalantalet arbetstimmar för ackordsarbete — dock inte i skog — under året. Detta är nog rätt så svårt. Man behöver föra ett utomordentligt noggrant bokhålleri över denna arbetstid, om man skall kunna ge en ordentlig redovisning för dessa ting. Detta gör inte folk i allmänhet. Möjligen kan man på någon större egendom föra sådana anteckningar, men denna bokföring tar så mycken tid i anspråk, att en vanlig jäktad jordbrukare, även om han annars har förutsättningar därtill, inte hinner med ett sådant utförligt bokhålleri.

Jordbrukaren skall vidare å blanketten redovisa under året utbetald kontant lön för tidlönsarbete, dels i form av ordinarie lön, indextillägg inräknat, dels i form av ersättning för övertid och rykt, och därtill under året utbetald ackordslön — dock ej för arbete i skog — semesterlön och övriga kontanta ersättningar. Han skall uppge värdet av under anställningstiden åtnjutna naturaförmåner: fri kost, fria livsförnödenheter, såsom mjölk o. dyl., fri bostad, bränsle, potatisland, kost, logi och tvätt och av övriga naturaförmåner. Slutligen skall allt detta sammanföras till en slutsumma. Sådana redovisningar äro infordrade från en tjugondel av de lantbrukare inom hushållningssällskapsområdet, som ha över tio hektar åker. Jag vågar påstå, att det skulle vara utomordentligt sällsynt att träffa på en lantbrukare, som har sådana anteckningar att han kan göra denna redovisning.

Men det kommer säkerligen in svar även på den här blanketten. Men hurdana svar får man? Det finns för resten ett svar på den blankett jag har i min hand också. Där redovisas 4 arbetande, 2 män och 2 kvinnor. De äro diversearbetare och anställda mot årslön. Samtliga ha haft ackordsarbete under året, den ene i 5, den andre i 2, den

tredje i 2 och den fjärde i 25 arbetsdagar. För detta har den förste under året erhållit en kontantlön på 40 kronor, den andre på 16 kronor, den tredje på 16 kronor och den fjärde på 50 kronor. Värdet av fri kost har angivits till respektive 5, 2, 2 och 25 kronor. Och så kommer uppgiftslämnaren fram till en slutsumma för dessa 4 arbetare, anställda mot årslön och med visst ackordsarbete, på 55 kronor för den förste, 22 kronor för den andre, 22 kronor för den tredje och 100 kronor för den fjärde. Var och en ser ju utan vidare, att det inte är någon rim och reson i dessa uppgifter. De kunna ju på intet sätt motsvara deras anställningsförhållanden. Man kan kanske säga, att sådana här tokiga svar, vilka som var och en kan se icke kunna ha någon verklig bakgrund, icke tagas med i statistiken. Dem sorterar man ut, vilket ju är mycket lätt att göra. Men tänk då på alla andra svar, där det inte omedelbart faller i ögonen att de äro orimliga och oriktiga. Alla dessa andra svar, som i alla fall äro gripna ur luften, komma naturligtvis att ingå i socialstyrelsens statistik och med mycken möda arbetas samman till statistiska sammanställningar, som i fortsättningen, som sagt, skola tjäna till ledning för våra centralbyråkrater och planhushållare.

Vi kanske nu kunna lämna de statistiska uppgifterna och exempelvis övergå till statens livsmedelskommissions cirkulär nr 3024 av den 13 januari i år »om handeln med levande djur samt om fortlöpande kontroll över djurbesättningarna». Vi möta där i början en allmän bestämmelse, som säger oss vad som menas med djur. Den lyder: »Med *djur* avses i detta cirkulär endast *nötkreatur och svin*.» Under detta finna vi emellertid en liten anmärkning, där det heter: »Till nötkreatur räknas även kalvar och till svin även smågrisar.» Detta cirkulär skulle egentligen in extenso inflyta i kammarens protokoll. Men det är ju rätt långt och jag skall

förskona både kammaren och mig själv från en sådan uppläsning. Men några små kommentarer till detsamma skall jag dock be att få göra.

Om vi litet närmare betrakta det här cirkuläret — som de flesta av kammarens ledamöter torde ha någon kännedom om, i varje fall i dess grunddrag — och vad det är avsett att medföra, blir det fullt följdriktigt ett antal nya blanketter, som jordbrukarna och dem i berörda hänseende närstående skola ha reda på, läsa, begrunda och undan för undan fylla i med data och namn o. s. v. Man torde med visshet kunna fastslå, att detta cirkulär inte kommer som ett ljuvligt och glatt budskap till jordbrukarna. Så hårt som de äro presade av sitt yrkesarbetskrav nutilldags, så måste detta skrivande och plitande fram och åter och åter och fram skapa en känsla av olust och desperation, och denna olust lär inte bli mindre därför att jordbrukarna fatta detta som kränkande för både sin yrkes stolthet och sin ambition som medborgare.

Men låt oss se på detaljbestämmelserna. Vid överlåtelse av djur skall för varje djur upprättas särskilt kvitto. Men beträffande smågrisar må i förekommande fall flera kunna upptagas på samma kvitto. Där skall det alltså finnas rum för en viss modern kollektivism. Inte så med spädkalven. Han är en individ för sig, en personlighet, och måste som sådan behandlas. Kalvens inträde i livet och gång mot döden markeras i journaler och blanketter. Och då han, eventuellt i sällskap med någon kamrat, byter ägare, måste denna övergång lagligen fastställas med ett personligt kvitto, d. v. s. ett dubbelkvitto. Den eventuella kamraten, vore det också en tvillingbroder, får dock inte trängas med sin kumpan på samma kvitto utan skall redovisas för sig på eget kvitto, ett dubbelkvitto. Högtidligt och omständligt, såsom det höves i Krångel-Sverige.

Ja, och så ha vi den mycket omtalade slaktgodemannen. Honom blir det nog

synd om. Han torde väl få en nimbus omkring sig liknande den som en förtida ämbetsman, den s. k. rackarn, hade på sin tid.

Djurägaren, lantbrukaren, skall journalskriva den fänad han äger och så anteckna varje förändring, som sker i djurstallarna; slarvar han i detta hänseende, så bryter han mot förordningen och skall tillrättaföras. När slaktgodemannen minst fyra gånger om året eller annars så ofta han anser erforderligt uppenbarar sig för att övervaka djurägaren, skall denne lämna vad han kan ha för händer och stå till slaktgodemannens förfogande. Sedan slaktgodemannen kontrollerat djurägarens uppgifter och i sin journal infört de uppgifter djurägaren antecknat i sin journal, skall djurägaren med sin underskrift på därför avsedd plats i slaktgodemannens journal vitsorda överföringens riktighet, om han kan det. Och så skall han för slaktgodemannen uppvisa kvitton å försälda eller annars överlåtna djur etc. Slutligen finns bestämmelse om att om djurägare vägrar slaktgodeman tillträde till ladugård eller annan lokal, är han förfallen till ansvar enligt 10 kap. 23 § allmänna strafflagen och kan vidare enligt 15 § andra stycket kungörelsen den 17 juni 1943 vid vite tillhållas att fullgöra sin skyldighet.

Är nu allt detta krångel nödvändigt för vår folkförsörjnings behöriga tillgodsseende? Är samhällets auktoritet så svag, äro myndigheterna så i avsaknad av möjligheter att med ordningsmaktens hjälp och med vanliga lagliga medel komma till rätta med på ett eller annat ställe förekommande smussel med kötttransoneringen, att här måste tillgripas metoder som mera påminna om Östeuropa än om västerländsk samhällsordning? Jag kan inte tro det, men jag tror att både samhällsmoralen och regeringsmaktens auktoritet genom att regeringen på detta sätt låter ställa landets största yrkeskår under särskild uppsikt av en epapolis och under fort-

löpande husundersökningar få en knäck som det blir svårt att reparera.

Detta cirkulär nr 3024 är utfärdat av livsmedelskommissionen enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t. Det måste sålunda ha ingående dryftats inom regeringen före bemyndigandet. Då ju statsrådet Danielson framställt som krånglets bekämpare nr 1, får man förmoda att statsrådet sökt avstyra detta cirkulär och däri anbefallda anordningar. Någon reservation till statsrådsprotokollet har veterligen dock icke avgivits.

Det är ju uppenbart att man får underkasta sig tryck och besvärligheter när tiden gör det ofrånkomligt. Jag skall inte heller klaga över krigstidens kommissionsväsen och restriktioner av olika slag. I mångt och mycket gick det bra, i andra avseenden gick det sämre, men det är inte anledning att ställa sig vid klagomuren därför att inte allt kunde gå som under normala tider. Men när vi kommit ut i mera rum sjö, kunna vi inte med jämnmod finna oss i ett fortsatt småaktigt förmynderskap för att det skall så vara. Vi acceptera sådana regleringar av materiella ting som äro nödvändiga, men vi måste sträva efter ett annat tillstånd, och vi acceptera inte småaktiga trakasserier, därför att de skola höra till systemet.

Påbudet, förbudet och tillståndsgivningen enligt ett fulländat reglerings-system gå väsentligen via den administrativa apparaten, och det är alltså denna som drar på sig friktionerna och missnöjet. Statsadministrationens och de administrativa tjänstemannagruppernas ansvällning under senaste halvtanat årtionde är skrämmande.

Det är egendomligt att se hur nya ämbetsbyråer och nya centrala ämbetsverk tillskapas på ofta mycket svaga motiveringar och att nästan varje behov och varje tilltänkt åtgärd tages till intäkt för att bygga ut den byråkratiska apparaten. I följd upprättades i skolöverstyrelsen en ny byrå, vars arbetsuppgifter då voro så begränsade att den fick tillskapas som ett rudimentärt

organ i förhoppning att det så småningom skulle växa ut och fylla formen. Det skulle aldrig i den gamla goda tiden — eller dåliga, hur ni vilja betrakta den — ha ens kunnat ifrågasättas att gå utvecklingen i förväg genom att tillskapa nya administrativa organ. I år föreslås i en kungl. proposition upprättandet av ett nytt centralt ämbetsverk, fiskeristyrelsen, utrustad med tre byråer och organiserad med en ur lantbruksstyrelsen utbruten byrå såsom kärna, trots det att förslaget mottagits ganska kallt av näringens egna organisationer och trots mer eller mindre bestämda avstyrkanden av en rad sakkunniga myndigheter. Det hela blir inte bättre om det är sant, som det påstås, att anledningen till att förslaget kommit till riksdagen just nu skulle vara, att föredragande statsrådet i ett svagt ögonblick råkat säga att det skulle bli en särskild fiskeristyrelse och sedan ansett sin ambition kräva att fortsätta med b sedan han sagt a. Och det blir inte bättre, om det är riktigt, såsom också förljudes, att en starkt pådrivande anledning till det nya centrala ämbetsverkets tillkomst skulle vara en önskan att i dess topp placera en partikamrat, som visat sig särskilt nitisk i det politiska fiskafånget. Därmed må nu vara hur som helst, vad vi sett visar hur just statsbyråkratiens expansion, upprättandet av nya byråer och nya centrala verk nutilldags betraktas nästan som ett universalmedel för alla behov och i alla möjliga sammanhang. Naturligtvis önska vi alla fiskerinäringen all möjlig omvårdnad och all möjlig framgång, men vi ha dock svårt att tro att tillskappandet av ett nytt centralt ämbetsverk skulle vara enda eller bästa sättet för att vinna en god framtid för fisket, och denna skepsis synes också sakkunskapen dela.

Det är ett högst märkligt förhållande just nu, att på alla samhällslivets områden, i produktionen, i socialvården, i hemvården, råder det en skriande brist på både manlig och kvinnlig arbets-

kraft; tilldelning av arbetskraft och material ransoneras, sjukvårdsavdelningar läggas ned, verksamhet måste på olika områden bromsas upp, men den administrativa apparaten, statsbyråkratien, endast växer och växer och tränger fram på allt vidare områden. En av de angelägnaste uppgifterna just nu bör därför vara att hejda statsbyråkratins expansion. Den administrativa apparaten verkar ju mest med papper, och de som anses ha något förblivande värde arkiveras efter det de gått sin gång genom vederbörliga instanser och väntstationer. Mängden av arkivalier från statens olika verk och administrativa organ växer nu med nästan lavinartad styrka. I årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, refereras på s. 4 en skrivelse av den 14 juni 1947 från riksarkivet till Kungl. Maj:t. I denna skrivelse uttalades bland annat, att det redan för den som ägnat blott en flyktig uppmärksamhet åt svensk förvaltning och svensk historisk vetenskap måste stå klart, att de svenska arkivinstitutionerna icke förmådde fylla sina instruktionsenliga uppgifter. Redan med hänsyn till nu föreliggande arbetsuppgifter föreläge därför ett behov av förstärkning av arkivinstitutionernas personal. Samtidigt vore det emellertid uppenbart, att förvaltningen stode handfallen inför de krav, som arkivbildning och arkivvård ställde under nuvarande expansions- och nyorganisationsperiod. Riksarkivet betraktade det som sin skyldighet att så eftertryckligt som möjligt framhålla, att det svenska arkivväsendet just nu genomginge en allvarlig kris. Anledningen till denna kris vore förvaltningens expansion. Den oavslättligt växande centraliseringen och den lika oavslättligt ökade utvidgningen av statens verksamhet skapade, i förening med reproduktionsteknikens förbättringar, papper i massor, som tidigare generationer aldrig räknat med. — Det låter nästan som ett nödrop detta och bör beaktas. Här få vi från det mest vittnesgilla och auktoriti-

tativa håll ett vittnesbörd om hur den administrativa pappersfloden stiger över alla bräddar och inte längre kan bemästras.

På knappast något område ha tvångshushållnings- och regleringssträvandena satt in med sådan intensitet som beträffande bostadsmarknaden och husbyggandet. Det började tidigt med hyresreglering, och å andra sidan finnas bostadssubventioner och bostadslån av olika former. Så ha följt regleringar av själva byggenskapen med ett dubbelverkande system av byggnadsförbud, modifierat av byggnadstillstånd, och ett system av materialtilldelning respektive materialavstängning o. s. v. Det är svårt att redovisa alla irrgångar och väntstationer i denna regleringslabyrint, men några moment däri kunna anföras. För uppförande av byggnad måste, där byggnadsnämnd finnes, byggnadslov erhållas av denna nämnd. För detta ändamål måste en detaljerad ansökan ingivas till nämnden med ett stort antal bilagor, såsom ritning och arbetsbeskrivning, tomtkarta, äganderättsbevis m. m. Beroende på arten av det planerade byggnadsföretaget utsänder därefter byggnadsnämnden ärendet på remiss till olika kommunala organ, såsom brandstyrelsen, hälsovårdsnämnden etc. Sedan återupptager byggnadsnämnden ärendet till såväl formell som materiell granskning och beslutar om byggnadslov. Om alla bostadshus gäller att en avdelning av byggnadslånebyrån skall materialgranska ritningar och därtill hörande handlingar.

Därefter måste byggnadstillstånd anskaffas från statens arbetsmarknads-kommission eller i vissa fall, då det gäller byggnader till en kostnad överstigande 500 000 kronor, av byggnadsberedningen, en avdelning inom socialdepartementet. En synnerligen detaljerad ansökan om byggnadstillstånd skall i förekommande fall inlämnas till det kommunala förmedlingsorganet, som i stad är drätselkammaren och på landet kommunalnämnd. Dessa organ skola

med eget yttrande översända ansökningar till länsarbetsnämnden, som ytterligare prövar ärendet och med eget yttrande översänder detsamma till statens arbetsmarknadskommission, som fattar beslut om byggnadstillstånd. Beträffande bostadsbygge remitteras dock ärendet först från statens arbetsmarknadskommission till statens byggnadslånebyrå, som granskar ärendet och därefter föredrager detsamma för statens arbetsmarknadskommission. Sedan beslut fattats, expedieras detta direkt till sökanden. Därest kommissionen beslutar bordlägga ärendet tills vidare utan angivande av någon tid för dess återupptagande, sändes icke något meddelande därom till sökanden, utan denne är i så fall nödgad att själv taga reda på hur beslutet utfallit. Bostadsbyggande till en kostnad över 500 000 kronor remitteras från statens arbetsmarknadskommission till byggnadslånebyrån, som efter granskning föredrager ärendena i byggnadsavdelningen inom socialdepartementet. Dessa ärenden avgöras vid konselj, och sedan detta skett översänder departementet en ämbetskrivelse till arbetsmarknadskommissionen, som därefter expedierar beslutet till sökanden.

När det gäller industribyggen tar byggnadslånebyrån icke någon befattning med ärendena, utan dessa sändas i stället på remiss till olika centrala kristidsorgan, i första hand industrikommissionen och i fråga om specialbyggnader till en på det särskilda området befintlig kommission.

För varje kalenderår fastställas av Kungl. Maj:t olika byggnadskvoter för de lokala områdena; förslag därtill förberedas av förmedlingsorganen, byggnadslånebyrån och slutligen byggnadsberedningen. Denna kvotering gäller endast för bostadsbyggen. Sedan byggnadstillstånd erhållits, måste även ansökan göras om förtursrätt till viss byggnadsmateriel (radiatorer, värmeapparater och kokspisar). Ansökan härmed inlämnas till det kommunala för-

medlingsorganet, som med eget yttrande översänder ärendet till industrikommissionen. (Förtursrätt är ej obligatorisk men i praktiken ofrånkomligt nödvändig.) Sedan man erhållit byggnadstillstånd, vilket i regel tar en tid av omkring ett halvt år, måste man, då det gäller nyanställning av arbetskraft för byggnadsarbete, vända sig till arbetsförmedlingsorganet för att få s. k. arbetstillstånd. Ansökan härom inlämnas till arbetsförmedlingen, som med eget yttrande vidareänder detsamma till länsarbetsnämnden för slutligt avgörande.

Resultatet av detta stora och invecklade regleringssystem har bland annat blivit det, att arbetseffektiviteten på området sjunkit. Expedieringar av materialtilldelning etc. haka ofta upp sig, och arbetslaget vid ett bygge blir därför ofta urståndsatt att arbeta vidare. Arbetarna få då gå sysslolösa i väntan på material. Detta är en ganska vanlig företeelse. Att dirigera om de sysslolösa till andra nya arbetsobjekt går som regel inte, då i varje fall fordras en lång kedja av ansökningar, tillstånd och expeditioner o. s. v. Folkförflyttningen från landsbygden till städer och samhällen har i hög grad påverkats av statens bostadslån i samband med för samhällena givna byggnadskvoter. Läget är nu det, att i de flesta städer och i många andra samhällen ha de senare åren avsevärda områden nybebyggts och familjer inflyttat. Där fattas nu allmänt skollokaler för nya stora barnskolor, något som aktualiserar för närvarande ytterst svårlösta problem. På landsbygden däremot ha genom folkförflyttningen skolavdelningarna på många håll alltmera tunnats ut, och många lärare arbeta med ett ytterst fåtaligt barnantal; en hel del skolor måste läggas ned, och viss centralisering framstår som ofrånkomlig. Därtill erfordras dock i de flesta fall nybyggnader av skollokaler, i viss utsträckning även av lärarbostäder. I betydande omfattning måste också ny- eller ombyggnad av

lärarbostäder och undervisningslokaler äga rum på grund av lokalernas ålder och dåliga beskaffenhet. Det sjunde skolårets tillkomst har här också väsentlig betydelse. Men allt detta är beroende av byggnadstillstånd, och där bromsas utvecklingen av landsbygdens skolväsende upp under mycket besvärliga förhållanden, under det att material och arbetskraft dirigeras till stora arbets- och materialkrävande skolbyggnader i tätorterna.

Olika faktorer ha medverkat till det bedrövliga tillstånd som är rådande på det nu berörda området; eftersättandet av landsbygdens behov är ganska uppenbart, även om vissa faser i byggnadsregleringarna skulle ha till uppgift bland annat att tillgodose landsbygdens legitima intressen. Den mycket omtalade planhushållningen har på olika områden inte kunnat sammanhållas och har ofta gått i blindo, men detaljdirigeringarna och regleringskrånglet har medfört olust och oföretagsamhet. När ute på landsbygden små förbättringar av byggnadsbeståndet hindras i fall där både material och arbetskraft stå till buds, när t. ex. en småbrukare, som vill bygga en liten tvättstuga, mötes av byggnadsförbud och hotas av åtal, därför att han inte gått genom byggnadsregleringens irrgångar med blankettskrivning, tillståndsgivning o. s. v., så ha vanliga människor svårt att förstå att en sådan ordning kan vara nödvändig och samhällsuppbyggande. Ännu svårare torde det vara att förstå det fina i systemet, när helt nyligen en chaufför får böta för att han under omkring två timmar haft hjälp av två kamrater med att resa upp och spika ihop av chauffören själv färdigställda delar till en sommarstuga. Vanliga enkla människor som se eller höra talas om sådana eller liknande ting karakterisera det som oförnuftigt, och det är svårt att motsäga en sådan karakteristik.

Förste planhushållare och dirigent för detta system är statsrådet Ericsson, här i kammaren också känd under det

lättare namnet »Kinna». Hans psyke har dock uppenbarligen ingen släktskap med den karakteristik som ges åt byggnadsregleringarna. Tvärtom känna vi alla honom såsom en ganska klok och förständig man. Men han har tydligen fallit offer för ett orimligt och ohållbart system, där man från början bundit och enkelriktat de krafter hos människorna, som skulle ha verkat till anpassning efter tidsläget behov och möjligheter. Så har systemet allt eftersom friktionerna blivit större måst tillämpas allt vidlyftigare och strängare, så att det blivit alltmera invecklat och svårmanövrerat. Och så ha vi kommit dit, där vi nu stå, med ett nästan ohjälpligt byggnadsregleringssystem, med stora och uppenbara missförhållanden, med hinder och stagnation, där det borde och kunde arbetas och byggas, och med missriktad sådan verksamhet på andra håll.

I interpellationssvaret har statsrådet Danielson meddelat, att Kungl. Maj:t uppdragit åt byggnadsstyrelsen att göra en förberedande utredning angående möjligheterna att åstadkomma förenklingar i fråga om byggnadsreglerande bestämmelser och dessas tillämpning. Ja, det var verkligen högst av nöden påkallat. Till de tacksamhetsbetygelser, som jag känt mig föranlåten att ge statsrådet Danielson för hans redovisning av olika ting i det omfattande interpellationssvaret, vill jag på denna punkt foga ett särskilt starkt betonat tack. Det är ju inte möjligt att av statsrådets upplysning om uppdraget till byggnadsstyrelsen få något begrepp om hur långt han syftar med den tilltänkta revisionen av de byggnadsreglerande bestämmelserna. Kanske att statsrådet och andra vederbörande ännu inte kunnat fixera målet i denna vildvuxna snårskog. Jag vill emellertid uttala en förhoppning att denna revision må inte endast innebära en formell förenkling och uppsnyggning av ifrågavarande bestämmelser utan en radikal borttagning av alla onödiga utväxter, att de perma-

nenta bestämmelserna måtte göras möjligast enkla, överskådliga och lätthanterliga och att en plan måtte utarbetas för avveckling av de särskilda regleringsbestämmelser, som tillkommit under och efter kriget, så att vi inte behöva släpa med dem en dag längre än som är oundgängligt.

Vad jag här berört av statsrådet Danielsons svar på min interpellation gäller svaret på min första fråga, vilka resultat som uppnåtts i kampen mot krånglet. Jag hade emellertid också en andra fråga, nämligen den vilka åtgärder, som förberedas för att åstadkomma en vändning i pågående utveckling mot ökad byråkratisering och medföljande stelhet i arbets- och samhällsliv. Såvitt jag kunnat finna, har statsrådet kringgått den frågan. Han hänvisar till ett interpellationssvar av statsministern i maj 1947. Men statsrådet säger i förbigående, att ökningen av den administrativa apparaten i stort sett varit ofrånkomlig på grund av den allmänna utvecklingen i samhället och vårt reformarbete på det sociala och ekonomiska området, om vilket alla partier i huvudsak varit ense.

Mot detta statsrådets yttrande vill jag inlägga en reservation. Att en viss ökning av den administrativa apparaten varit ofrånkomlig på grund av den allmänna utvecklingen är ju riktigt, men inte att den måst expandera på sätt som nu skett. Nog är det sant, att vi alla velat åstadkomma nödiga sociala reformer, men om sätten och utformningarna ha vi ofta haft divergerande meningar. Beträffande den ekonomiska politiken så är det ju alla väl bekant, att motsättningarna varit mycket betydande. Som ett enda illustrativt exempel kan anföras jordförvärvslagen med det trassel och den administrativa belastning, som den haft med sig. Över huvud har den meningsriktning, som jag tillhör, velat bygga samhället rymligare och med större frihet för medborgarna. Förmyndarstaten och tvångsregleringssamhället behöva en stor och

starkt växande administrativ apparat. Detta är emellertid inte vårt ideal, utan därav följer, att våra krav på administrationens omfattning äro begränsade och måttliga.

I det yttrande av statsministern i maj förra året, som statsrådet Danielson hänvisar till, uppgavs att från 1938 till utgången av år 1945 hade antalet heltidsanställda tjänstemän och arbetare inom den egentliga statsförvaltningen — de statsägda bolagen icke inräknade — ökat från något mindre än 150 000 till 252 000 eller med omkring 100 000. Om därifrån föres en ökning av försvarets fasta personal på 30 000, vid vägförstatligandet övertagen personal på 12 000, till krisförvaltningen hörande personal på 3 000 och vid arbetsförmedlingens förstatligande övertagen personal till ett antal av 2 500 eller tillsammans 47 500, skulle kvarstå en ökning av omkring 55 000. Därifrån skulle ytterligare frånräknas ett obestämt antal lärare, övertagna vid förstatligande av en del kommunala läroanstalter, och kanske några andra smågrupper. Facit skulle då bli en ökning av personal i statens direkta verksamhet under dessa sju år på i runt tal 50 000 eller kanske något mera, förutom den personal som övertagits med övertagna arbetsuppgifter, och det är ju anmärkningsvärt mycket.

Men vi behöva inte haka oss fast vid dessa siffror, som endast äro approximativa. Här i riksdagen ha vi, åtminstone de som intresserat sig för rikstatsens växt och utveckling, inte kunnat undgå att se och oroas av statsförvaltningens mycket hastiga expansion. Framför allt i vårt dagliga liv och vår yrkesverksamhet ha vi allt mera måst lystra till statsadministrationens anvisningar, förbud och i förekommande fall tillåtelser. Vår rörelsefrihet har blivit allt mera inskränkt, och detta gäller inte endast till följd av kristiden och kristidsregleringarna.

Den yrkeskategori jag själv tillhör, lantbrukarna, eller låt oss säga bön-

derna, bar nog kommit att hårdast pres-
sas av statsdirigering och statsförmynderskap. Endast för några årtionden sedan var det en allmän föreställning, att bonden var friare och självständigare än andra; han trodde det kanske ofta själv, och i varje fall trodde andra yrkesutövare och stadsbor att det var så. Hur ofta hörde man inte då yttranden som: Hur bra ni bönder ha det, ni behöva inte krusa någon, ni äro herrar på egen grund och behöva inte ta order av någon, ni handla så som ni själva anse bäst. Detta var fallet för några årtionden sedan. Nu kan det inte falla någon in att påstå något sådant. Det var ju en överdrift även då, ty som samhällsmedlem måste bonden lyda samhällets lagar och förordningar på samma sätt som andra, och han måste av tvingande skäl ta mångahanda hänsyn till andra. Men det låg väl ändå något i talet om bondens frihet och självständighet. Detta »något» har kommit bort under senare tiders statsdirigering och statsuppsikt. På samma sätt, ehuru inte i så hög grad, är det på andra områden.

Jag tror, att det är här som skon klämmer som värst. Staten håller på att överanstränga sig med att planera och dirigera och administrera, och människorna börja bli grundligt tröttkörda på att motas hit och dit, att förbjudas göra det och det och det, och tillhållas att vid laga påföljd göra så och så och så. När de så ofta finna förbuden och påbuden opraktiska och onödiga, är det rätt naturligt, att de reagera mot vad de fatta som ett meningslöst krångel. Det är här jag menar, att statsmakterna borde ha all anledning att besinna, om vi inte kommit så långt ut i ett byråkratiskt regerande och reglementerande, att vi borde ha anledning att undersöka, om vi inte borde hellre reva seglen än hissa än flera och köra hårdare i en oviss kurs och en vansklig vind.

Det var därför jag till statsrådet Danielson ställde frågan vilka åtgärder,

som förberedas för att åstadkomma en vändning i pågående utveckling mot ökad byråkratisering o. s. v. Men statsrådet har undvikit att direkt svara på den frågan. Om det är att fatta så att statsrådet anser, att det är bra som det är, och att denna utveckling bör fortsätta på samma sätt, så måste jag på det högsta beklaga en sådan inställning.

Slutligen är det mig en glädje att få ansluta mig till statsrådet Danielsons slutord i interpellationssvaret, att rationaliseringsarbetet inom förvaltningen inte är en engångsuppgift, som kan lösas genom de tagna initiativen, utan att det ständigt måste fortsätta allt efter som utvecklingen fortskrider och att det kräver ständig medverkan av aktiva krafter i ämbetsverken, i regeringen och i riksdagen. Där vill jag för min del se det så, att vakthållningen kring statsförvaltningens rationella organisation innefattar inte endast strävandet att bortrensa föråldrade former och arbets sätt ur förvaltningsorganen utan även att så vitt möjligt hindra en icke nödvändig ansvällning av den byråkratiska apparaten samt att så avgränsa och inrikta administrationens arbete, att inte lojala och strävsamma medborgare få anledning att i sin verksamhet betrakta statsadministrationen som en fientlig makt, mot vilken man måste skydda sig med alla tjänliga medel.

Jag tror, att ämbetsverken härvidlag i allmänhet göra så gott de förmå. Någon medveten strävan att bereda allmänheten besvärligheter finns helt visst inte. Den korrekthet och samvetsgrannhet, som med få undantag är ett karaktärsdrag hos den svenske ämbetsmannen, för honom nog i regel till att taga de sakliga och mänskliga hänsyn som äro möjliga. Men ämbetsverken och ämbetsmännen måste följa statsmakternas beslut och direktiv, även när dessa måste verka besvärliga och besvärande.

Regeringens och riksdagens ansvar i fråga om statsadministrationens rationella ordnande och förhållandet mellan

de styrande och de styrda, mellan staten och dess organ å ena sidan och medborgarna och deras arbete och strävan å den andra kan inte nog ofta och nog starkt betonas. Alldeles särskilt gäller detta en majoritetsregering, där det parlamentariska underlaget tycker sig kunna till regeringen överlåta att bedöma och ta ansvaret för anordningar, som på det närmaste beröra folkets arbetsliv, dess personliga integritet och trivsel. Men riksdagen och dess majoritet kan aldrig göra sig fri från sitt ansvar, hur mycket den än vill skjuta från sig på regeringen. Detta gäller även den ofta till synes maktlösa minoriteten. Den kan åtminstone göra sin röst hörd och med all möjlig skärpa kritisera vad den anser felaktigt och skadligt. Att så sker är inte bara ett gruppintresse utan ett hela folkets intresse.

På grund härav synes det vara mycket angeläget, att de friktioner, som under senare tid ofta uppstått i vårt land mellan översåtar och undersåtar, mellan staten och statsadministrationen och gemene man, här tagas upp till behandling och belysning för att erforderlig rättelse må kunna vinnas. Den klagan, som från olika håll och nästan alla samhällsområden nu höres, och de hinder, besvär och det administrativa krångel, som ständigt möta medborgaren i hans handel ochandel, få inte betraktas som en kristidsföreteelse. Administrativa regleringssystem med förbud och tillåtelser etc. kunna aldrig bli på det sättet samhällsuppbyggande som när det gives rum för människornas initiativkraft och vilja till skapande verksamhet. Därför måste statsmakterna se till att göra tillvaron enklare och trivsammare för den lojale och strävsamme medborgaren. Detta sker bäst genom att i förlitan på hans förnuft och goda vilja städa bort onödig bråte av papper, cirkulär och regleringsbestämmelser, som skapa olust och misstämning i landet och hämma framskridande och välstånd.

Herr talman! Jag vill ännu en gång till sist framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Herr STÅHL: Herr talman! När jag nu efter herr Fallas mer eller mindre, kanske mest mindre, koncentrerade detaljgranskning av vårt kära Krångel-Sverige, som i varje fall icke vittnar om någon större lidelse att vilja rationalisera det offentliga trycket här i landet, sent omsider får tillfälle att framföra ett tack till hans excellens herr statsministern för interpellationssvaret, vill jag genast försäkra, att jag ingalunda betvivlat den goda vilja, som statsministern betygar vara förefintlig beträffande det förbättrade samarbete, som jag efterlyst. Jag vill inte heller förneka, att man särskilt till en början från kommissionernas sida sökt kontakt med näringslivet och dess organisationer. Jag noterar också med tillfredsställelse den uppräknade, som statsministern i sitt svar gjort av olika samsamarbetsorgan mellan krisorganen och näringslivet.

Utöver detta måste jag emellertid konstatera, att det positiva i statsministerns redogörelse förefaller vara mera av formell än reell natur. Svaret på den första frågan, som gäller snabbheten och smidigheten i ärendenas handläggning, är allmänt välvilligt utan att ge några uppslag till en verklig förbättring. Svaret på den andra frågan, om vilka åtgärder regeringen till äventyrs övervägt, är positivt upplysande endast i så måtto, att han säger, att för en bättre samordning i fråga om lämnande av uppgifter till krisorganen kan det tänkas, att ytterligare anstalter böra träffas och att frågan härom är under övervägande. Detta är visserligen något, men inte mycket.

I övrigt måste det tillåtas mig att säga, att myndigheterna förefalla ha en högre tanke om effektiviteten i kris-kommissionernas arbetsmetoder än vad man i allmänhet kan ha, då man ute i

landet följer deras arbete. Visserligen kan man inte utifrån enskilda fall av uppenbar ineffektivitet påstå, att kommissionernas arbete över hela linjen är ineffektivt, men man kan inte heller med otaliga sådana exempel för ögonen göra troligt, att arbetet verkligen är tillfredsställande organiserat. I remissdebatten anförde flera talare åtskilliga sådana fall. Jag skall också be att här få anföra några exempel, som belysa både hur kommissionerna i vissa fall arbeta och hur detta arbetssätt uppfattas av dem, som äro berörda därav.

I ett intervjuuttalande i Svenska Morgonbladet för den 16 januari i år yttrar en av vårt lands större pappersgrossister, »att det nu gått därhän, att vi snart sakna möjligheter att leverera våra kunder det papper vi äntligen lyckats få loss från fabriker, därför att man där inte har fasta linjer att hålla sig till utan varskor om eventuell efterdebitering». Samme grossist, som jag personligen känner som en måttfull och resonlig man, uttalar vidare »att det är förvånansvärt vilken brist på sakkunskap och förståelse för näringslivets primära behov och krav, som dokumenteras».

Detta uttalande är som bekant ingalunda enastående i sitt slag. För någon månad sedan blev en direktör i Stockholm stämd av en fransk firma för att han vägrat utlösa ett parti armbandsur till det överenskomna priset av en halv miljon kronor. Denna svenska firma hade erhållit den väldiga licensen, trots att både direktören och hans firma äro fullkomligt okända både för grossistförbundet och för urimportörerna, ja, trots att firman inte ens existerar i telefonkatalogen. En sådan licensgivning kan ske trots att de välkända och sakkunniga urimportörerna samtidigt fått sina importkvoter beskurna ned till tio procent av 1946 års nivå.

Dessa exempel har jag hämtat ur tidningarna. Jag skall be att få berätta ett annat exempel från min hembygd. Detta exempel är alldeles färskt och har icke

stått omnämnt i någon tidning. En textilimportör hade begärt och fått licens för import av franska tyllvaror till ett värde av 700 kronor — en relativt liten summa alltså. När varan nådde tullen i hans hemstad, visade sig fakturan uppgå till tio procent mer än vad licens beviljats för, nämligen 770 kronor. Varorna anlände den 5 juni i fjol, och nu började ett evinnerligt telefonsamtalande, resande och brevväxlande för att få ett slut på saken. Affärsmannen i fråga känner jag som en resolut och praktisk karl. Eftersom sändningen bestod av flera småpaket, jag vill minnas elva stycken, begärde importören att få lösa ut tio för de licenserade 700 kronorna, medan debatten kunde fortsätta ungefär hur länge som helst om det elfte paketet. Men kommissionen svarade blankt nej. Så fortsatte historien, tills man äntligen den 29 januari i år, d. v. s. över ett halvår efter varornas ankomst till vårt land, frigav dem — och detta endast för de fattiga 70 kronornas skull. Vill man, herr talman, ha ett exempel på improduktiv statlig verksamhet, förefaller detta vara alltför värtaligt.

En direktör Rydberg i en firma i tryckeribranschen i Stockholm — jag känner honom därför att jag har med den branschen att göra — har offentligt berättat, att hans firma den 20 september i fjol i brev till industrikommissionen begärde licens för import av 100 kg kopolim. På dagen tre månader senare, d. v. s. den 20 december, kom svaret, vilket meddelade, att vederbörande vänt sig till fel kommission, eftersom denna vara hörde under livsmedelskommissionen. Samma sagesman berättar även följande. Den 1 augusti begärde han importlicens för 7 000 kg klichézink från Amerika. Den 10 september ringde industrikommissionen och meddelade, att licensen tillstyrktes och låg klar på kommissionen. Den 18 september begärde handelskommissionen orderbekräftelse och uppgav samtidigt den beviljade importlicensens nummer. Den 11 oktober kom telegram från

den amerikanske fabrikanten, som begärde rembours för den nu färdiga varan, som är en ren specialtillverkning för Sverige. Samma dag meddelade handelskommissionen, att licensansökningen avslagits.

Jag måste, herr talman, till kammarens protokoll få foga även en annan kommissionshistoria, som verkligen kan vara värd att gå till historien. Den är icke tidigare offentliggjord, men jag känner till den i alla dess detaljer.

Det gällde ett parti skinn, som köptes i en stat i Sydamerika. Beloppet var ganska stort. Orderbekräftelse kom den 12 september 1946, och den 27 i samma månad öppnades rembours. Denna utnyttjades av säljaren vid årsskiftet mot utlämnande av varukonossement. Innan varan hann avgå från den sydamerikanska hamnen, lade emellertid därvarande statliga myndigheter hinder i vägen, varför partiet blev kvarliggande till i början av augusti 1947. Till svensk hamn ankom partiet den 16 september 1947 och till slutstationens tullkontor en vecka senare, d. v. s. i slutet av september. När köparen skulle förtulla och hämta sitt gods, blev det emellertid stopp. Licensen hade nämligen då förfallit. Den hade visserligen förfallit första gången redan den 31 januari 1946, men när köparen då skulle förlänga den, hade svaret blivit, att detta gjordes automatiskt. Exakt detsamma var förhållandet den 31 mars; även då gjorde sig köparen besvär förgäves. Då licensen utlöpte den 30 juni, tog han därför för givet, att den även då skulle automatiskt förlängas. Men så var inte fallet. Nu skulle ansökan om förlängning ha gjorts. Efter den misslyckade förtullningen begärdes omedelbart förlängning av licensen. Men då var det så dags. Efter lång väntan och många samtal meddelades, att en förfallen licens, som alltså inte existerade, inte kunde förlängas. Firman i fråga begärde då en ny licens, vilken begäran insändes i expressbrev. Då svarades det emellertid från kommissionen, att det ju var

omöjligt att bevilja en importlicens för en vara, som inte bara var betald utan som redan var importerad och låg på hemstationen. Denna historia klarades upp först på det sättet att mannen i fråga fick resa upp till Stockholm och redogöra för det hela. Han fick då det beskedet, att han skulle skicka in en ny licensansökan under en namngiven adress i kommissionen, så att ärendet icke skulle förkomma. Först därefter blev licensen beviljad. Detta skedde den 23 november 1947.

Det förtjänar tilläggas ytterligare en sak, som är av intresse i detta ärende, nämligen att priskontrollnämnden ställde sig mycket förstående, i det att den lät firman i sitt konsumentpris på varan inkalkylera alla dessa direkta kostnader för resor och dylikt samt för ränteutgifter, vilket konsumenterna alltså fingo betala. I det brev jag fått om denna sak heter det till sist, vilket också kan vara värt att gå till protokollet, eftersom det är ett typiskt resonemang: »Då vi ha flera ärenden, som skola behandlas av handelskommissionen, får du på inga villkor nämna vårt namn, om du tänker offentliggöra något om ovanstående förhållande.» Detta lilla uttalande avslöjar tillräckligt utan att behöva kommenteras om den inställning, som man — befogat eller inte befogat — har till kriscommissionerna.

Statsministern hänvisar kanske till sitt uttalande i svaret, att förhållandena inom handelskommissionen tillräckligt klarlagts av statsrådet Gjöres i remissdebatten, varför de icke här behöva diskuteras. Jag har noga tagit reda på statsrådet Gjöres' uttalanden i remissdebatten, och jag noterar med tillfredsställelse, att en ändring skall ske. Den är sannerligen ytterligt välbehövlig. Men det är inte bara inom handelskommissionen, som frågorna behandlats på ett egendomligt sätt.

Om man nu inte vill diskutera handelskommissionen, skall jag be att, eftersom statsrådet Ericsson befinner sig i kammaren, få fråga honom, hur det

förhåller sig med följande mysterium, som delgivits mig från bränslekommissionens fögderi. Jag kan själv inte påstå någonting i fallet, men jag har hört mycket bestämda uppgifter från trovärdigt håll.

Under handelsförhandlingarna med Belgien vid senaste årsskifte utfärdades i vanlig ordning offertförbud för svenska firmor. Den 24 januari i år meddelades, att avtalet var klart, och den 6 februari utsände bränslekommissionen ett cirkulär, vari meddelades, att exportkvoter kunde sökas intill en kvantitet för stolpar av 30 000 m³. Ingen av de ansökningar, som då insändes, kunde dock beviljas, enär hela kvantiteten var fulltecknad. Enligt uppgift skulle detta ha skett redan den 24 december i fjol, alltså medan förhandlingarna pågingo. Övriga spekulanter erhöello endast det vanliga svaret, nämligen en röd stämpel med orden: »Kommissionen har ej funnit skäl bifalla denna ansökan.» Jag tror, att om statsrådet Ericsson kunde ge en förklaring över hur denna historia hänger ihop, skulle inte minst virkeshandlare och virkesexportörer vara honom mycket tacksamma.

Tillåt mig i anslutning till uttalandet i min interpellation om behovet av motiveringar säga några ord om den röda stämpeln. Jag tror, att man gjorde klokt i att i många fall försöka ersätta den med åtminstone någon ansats till motivering. Man kan förstå, om näringslivets folk anser det irriterande att år efter år få åtnöjas med den knapphändiga stämpelbehandlingen och aldrig få veta någonting annat än att det är omöjligt att få licensen i fråga. För de stora företagen, som ha möjlighet att låta sina anställda resa upp till Stockholm för att hålla sig å jour med kommissionerna, går det väl an. För de mindre företagen känns detta verkligen deprimerande.

Statsministern förklarar i sitt svar vidare, att det är ganska väl sörjt för ett rimligt samarbete mellan kommis-

sionerna och näringslivet och att uttryckliga bestämmelser härom finnas intagna i gällande instruktioner. Detta är gott och väl, men med efterlevnaden i praktiken är det stundom så och så. Jag har mig bekant, att vid en rad prissättningsärenden föreskriven kontakt inte ägt rum med vederbörande näringsorganisation. Vill man ha exempel, kan jag här ange järntråd, termosflaskor, högafflar och grepar, köksskåp, aluminiumkastruller och emaljkarl, Höganäskärl, kryddor, gasbindor m. fl. varor. Jag skulle kunna räkna upp fler exempel, där prissättningen gjorts utan att representanterna för handeln blivit hörda. Beträffande termosflaskor kan nämnas, att det konsumentpris, som 1943 fastställdes till kr. 5:50, i år har sänkts till kr. 4:10, d. v. s. exakt detsamma som inköpspriset. Det är inte underligt, herr talman, om sådana varor skulle försvinna ur marknaden till men för konsumenterna.

I detta sammanhang tillåter jag mig att även fråga, hur det blir med det besked, som livsmedelskommissionen skulle ge rörande de importkvota, som skola utarbetas på grundval av de nu senast ingångna handelsavtalen. Det har uppgivits — jag tror även i pressen — att man har gjort ideliga förfrågningar hos livsmedelskommissionen. Hittills har detta gett till resultat endast det beskedet, att man får ge sig till tåls. Vidare uppges priskontrollnämnden ha underkänt de priser, som angetts t. o. m. i avtalet. Men då man frågat om de priser, som nämnden kunde gå med på, har svaret blivit, att därom kunde inte något besked ges.

Jag vill även säga några ord om den organisatoriska sidan rörande kommissionernas förhållande till näringslivet. Livsmedelskommissionens råd torde ha fungerat relativt bra. Förr sammankallades vidare rätt ofta trafikkommissionens råd, medan detta numera är sällsynt. Det senare omdömet gäller numera också priskontrollnämndens råd, som sammankallas ytterst sällan. En-

ligt en rådsmedlems egna ord till mig saknar detta råd i verkligheten varje reellt inflytande på ärendenas realbehandling. Det kan omöjligen vara tillfredsställande, att dessa näringslivets instanser övergått till att existera på papperet, medan krisorganen tillväxa i makt och myndighet över det näringsliv, som de skola tjäna.

Att ransoneringströttheten med tiden känts allt starkare, det beror nog även på det förhållandet, att ransoneringarna inte bara som hittills insatts i en bristsituation för en viss vara, utan även av valutapolitiska skäl. Såvitt jag förstår, är detta en principiellt ny och ganska farlig ransoneringsprincip, som kan betyda första steget in i en annan struktur för folkhushållningen än den, som vi hittills haft. Därtill innebära dessa åtgärder, att samhället överflyttar de praktiska vådorna av ett penningpolitiskt misslyckande på näringslivet, inte minst på den förut genom ransoneringssystemet hårt belastade detaljhandeln, som redan förut är synnerligen hårt drabbad genom ransoneringssystemet. Det är därför självklart, att dessa, om jag så får uttrycka mig, valutapolitiska ransoneringsåtgärder följas med verkligt bekymmer och med stor uppmärksamhet.

Det är klart, att en mängd synpunkter och önskemål anmäla sig, då man resonerar om kriskommissionernas verksamhet. Jag skall emellertid begränsa mig till vad jag nu framhållit. Jag kan göra det så mycket lättare, som en rad av de synpunkter, som jag tror att en stor allmänhet anlägger på kriskommissionernas verksamhet, fått ett representativt uttryck i den framställning, som Stockholms handelskammare i dagarna ingivit till folkhushållningsministern.

Låt mig till sist bara göra ytterligare ett understrykande i anslutning till vad jag tillåtit mig framhålla i interpellationen, nämligen att det inte endast är formerna för krisorganens arbete, som behöva reformeras och effek-

tiviseras, utan även och allra främst den anda, som skall ge liv och själ åt detta arbete. Vi ha glidit in i ett system, där — såsom en framstående man i ett kooperativt företag nyligen sade till mig — krisorganen ha möjlighet att dirigera stora delar av näringslivet, att främja dess effektivitet och utveckling eller att bromsa upp. Men observera, att denna väldiga maktställning inte är förenad med något reellt, något ekonomiskt eller affärsmässigt ansvar. Makt utan reellt ansvar är alltid en ytterst allvarlig sak, och därför måste vår krisadministration mer än hittills besjålas av en stark känsla av att vara det svenska folkhushållets och därmed det svenska näringslivets, jag vill gärna säga, ringa tjänare och ingalunda dess herrar. Endast om krisadministrationen och dess anställda uppfatta sin ställning på det sättet, kan något positivt uträttas. Alltför många armar och hjärnor måste här vara knutna till en verksamhet, som sannerligen är föga produktiv. Endast som tjänare, som serviceorgan, för att nu använda ett modernt affärsuttryck, åt det direkt produktiva livet kunna krisorganen fylla en uppgift i denna tid och under dessa förhållanden, vilka jag liksom statsministern och vi alla hoppas skola vara snart övergående.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag skall endast göra några allmänna reflexioner med anledning av vad de två föregående ärade talarna anförde, och sedan kanske respektive departementschefer begagna tillfället att framlägga sina synpunkter på de olika detaljfrågorna.

Om jag då börjar med att svara på vad herr Ståhl anförde, så vill jag genast deklarerera, att jag delar hans uppfattning att krisförvaltningen och krisadministrationen skola känna sig som

och fungera som näringslivets och allmänhetens tjänare och icke som dess herrar. Det tycker jag är alldeles självklart, och jag tror också att den andan i stor utsträckning präglar åtminstone de ledande inom krisförvaltningen. Jag vill också säga, att inte har det från regeringens och krisorganens sida brutit, när det gällt att försöka skaffa kontakter med näringslivet. Det kan hända att redovisningen i mitt interpellations-svar, som jag försökte göra kort, var något för knapphändig. Jag får därför nu komplettera det sagda, så att det inte blir några missförstånd på denna punkt.

Det är inte så att kontakterna med näringslivet äro begränsade endast till de olika råden inom krisförvaltningen, utan det väsentliga är, att i själva krisförvaltningens kärna, på bestämmande poster, sitta representanter för vårt näringsliv. Om vi t. ex. se på industrikommissionen med dess för hela vårt näringsliv så inflytelserika ställning, sitter där en utomordentligt skicklig industriman som chef, nämligen en av cheferna för Bofors, direktör Sohlman. Han har ställt sig till vårt förfogande, och vi äro mycket tacksamma för det. Som ledamöter återfinner man vidare överingenjör Sundfeldt, en av våra ledande industrikemister, samt direktör Settergren, Sveriges industriförbunds verkställande direktör. De äro icke ledamöter av något påklistrat råd utan knutna direkt till industrikommissionen såsom ledamöter.

För var och en, som har någon förtrogenhet med den svenska industrien, ger ju också en enda blick på avdelningschefernas namn en god föreställning om att vi försökt att till industrikommissionen knyta män, som inte bara kunna sin sak utan som dessutom ha möjligheter att nå kontakter med sina respektive näringsgrenar.

Eftersom herr Ståhl själv är från Värmland, vill jag exempelvis nämna att direktör Diedrichs — ett namn som ingalunda är okänt inom Uddeholms-

bolaget — sitter som chef för järnavdelningen. Vidare är chefen för den kemiska avdelningen, direktör Löfström, en framstående representant för vår kemiska industri. På läderavdelningen ha vi direktör Hallström, ett välkänt namn inom vår läderindustri. Direktör Paues, chefen för textilavdelningen, behöver heller ingen närmare presentation, lika litet som direktör Leire, chefen för verkstadsavdelningen. Om jag så slutligen härtill lägger den upplysningen, att AB Atlas Diesels f. d. chef, direktör Jacobsson, sitter som chef för metallbyrån, så vill jag påstå att ingen kan göra gällande, att regeringen icke har försökt att till industrikommissionen knyta ledande män inom svenskt näringsliv, män med sakkunskap, skicklighet och möjligheter att nå kontakter.

Jag skulle kunna fortsätta min uppräknings och nämna vilka som sitta i priskontrollnämnden, bränslekommisionen, byggnadsberedningen och investeringsrådet, men jag nöjer mig med detta tillägg till min framställning, som torde göra det alldeles klart för alla, att det är felaktigt när man gör gällande, att det i krisadministrationen sitta opraktiska, odugliga män utan kontakter med svenskt näringsliv. Det förhåller sig inte så.

Men jag vill gärna begagna detta tillfälle, herr talman, till att uttrycka ett beklagande. Vi skulle säkerligen ha nått ännu större och bättre resultat på detta område, om vi hade mötts av ännu större välvilja från näringslivets sida, när vi vänt oss dit för att nå kontakter. De herrar, som jag här räknat upp namnen på, ha i stor utsträckning knutits till krisförvaltningen under kriget. Men de nya män, som vi nu söka efter, är det betydligt svårare att få. Det kan hända att detta sammanhänger med ett ganska tråkigt betraktelsesätt, som herr Ståhl något berörde. Herr Ståhl försökte nämligen konstruera fram en skillnad mellan krigstidens svårigheter — då bristsituationen berodde på avspärrningen utåt och vår till följd därav

minskade import — och vår nuvarande bristsituation, som beror på valutasvårigheter. Herr Ståhl sade, att i förra fallet var bristsituationen naturlig. Då fann man sig i regleringar och ransoneringar. Men nu befinner vi oss inte i samma situation, ty nu ha vi inte samma avspärrning, sade herr Ståhl. Det vore mycket beklagligt om denna ytliga och felaktiga föreställning om Sveriges ekonomiska läge skulle vara motivet till att vi ha så pass svårt att från näringslivets sida nyrekrytera tjänsterna inom krisförvaltningen. Ty det kan icke vara någon skillnad om bristen på varor beror på valutasvårigheter eller om den beror på avspärrningen under krigstid. Det måste därför vara en angelägen uppgift för ledamöterna av Sveriges riksdag att göra klart för näringslivets män, att här inte finns någon divergens, utan att läget i dag ur ekonomisk synpunkt kanske är lika allvarligt som under krigstiden. Och den delen av upplysningsverksamheten tror jag att bl. a. herr Ståhl skulle kunna hjälpa oss med.

Sedan är det naturligtvis omöjligt för mig att närmare ingå på de exempel, som herr Ståhl drog fram. Jag föreställer mig också att det är omöjligt att göra detta i en riksdagsdebatt. Det skulle förutsätta en kännedom om de särskilda fallen, som man inte kan få på annat sätt än genom att begära in akterna i målen. Det var dock en sak i herr Ståhls anförande, som jag här måste framföra en allmän synpunkt på.

Herr Ståhl nämnde att han hade fått ett brev från en handlingskraftig importman, som klagade över behandlingen av ett visst licensärende. Av den skildring som gavs förefaller det, som om handelskommissionen skulle ha skött ärendet i fråga på ett sätt, som kunde ge anledning till anmärkning. Men det är utomordentligt viktigt att man inte slår sig till ro med bara en anonym angivelse. Man måste gå till botten med en sådan affär, så att det blir klart vad som i ärendet förevarit. Det går inte att

hålla statsförvaltningen fri från dylika anklagelser, om man inte får dem noggrant undersökta. Och vårt lands näringsidkare skola inte draga sig för att tala om när de känna sig orättfärdigt behandlade!

Jag tvivlar inte ett ögonblick på att herr Ståhls brev var riktigt, ty jag har själv råkat komma i kontakt med precis samma mentalitet bland näringslivets män. Detta är en mycket farlig sak, som man måste komma till rätta med. Om det skulle visa sig att en näringsidkare blivit trakasserad, därför att han framställt anmärkningar mot någon kommissionstjänsteman eller mot någon kommissions sätt att handlägga ett ärende, så skola vi taga itu med den tjänstemannen och den kommissionen. Det är ett livsintresse för svensk förvaltning, att man får klara papper på vari anmärkningen består, så att man antingen kan säga att anmärkningen är felaktig och att kommissionen har handlat riktigt, eller att kommissionen har handlat felaktigt. En sådan affär måste redas ut från början till slut!

Hur skulle det se ut om man inom den militära, statliga och civila förvaltningen skulle börja tillämpa principen att föra fram anonyma anklagelser, som vederbörande inte vågade stå för när en undersökning igångsättes? Herr Ståhls uppgift är säkerligen riktig — jag har själv träffat på sådana exempel. Men här ha vi återigen, herr Ståhl, ett fall där herr Ståhl i sin tidning och där man i alla andra tidningar skulle kunna hjälpa oss att ta bort rädslan för trakasserier och repressalier.

Därmed har jag bemött de erinringar, som kommit från herr Ståhls sida.

I sitt svar till statsrådet Danielson uppehöll sig herr Falla mest vid krisförvaltningen, och det må kanske därför ursäktas mig, att jag här säger några ord även i anledning av herr Fallas anförande.

Herr Falla talade först och främst om de risker, som voro förbundna med att administrationen växer. Jag har tidi-

gare själv sagt, att det är klart att vi skola vara försiktiga med administrationens tillväxt, men det finns ju ändå uppgifter, som man anser vara så viktiga, att man inte står till svars med att inte söka lösa dem, även om det skulle medföra att administrationen växer. Herr Falla tog själv ett exempel, som han tydligen tyckte var groteskt. Han sade att det inom skolöverstyrelsen hade upprättats en ny byrå, som inte hade några ärenden att handlägga men som ändå skulle upprättas så att säga i förväg — man fick ju den föreställningen, att vederbörande där skulle sitta och vänta på att det skulle komma in några ärenden som de skulle kunna handlägga. Jag vet inte vad det är herr Falla tänker på, men om det är fråga om en byrå, som jag är skyldig till från min ecklesiastikministertid, är det en byrå, som inrättades, inte i skolöverstyrelsen men i överstyrelsen för yrkesutbildning. I detta fall godkände riksdagen, såvitt jag vet, enhälligt ett förslag från Kungl. Maj:t om inrättande av en byrå för den husliga utbildningen. Utbildningen för det husliga yrket är ju något, som är till den grad försummat här i landet, att det säkerligen inte bara är miljon efter miljon utan ännu mycket större belopp, som gå förlorade till följd därav, för att nu inte tala om allt annat som skulle kunna rättas till, ifall det i våra skolor lämnades en mer systematisk huslig utbildning. Det var för att bygga upp själva den organisation, som fordrades för att åstadkomma en dylik undervisning, som riksdagen enhälligt, såvitt jag minns, antog ett förslag om att yrkeskolöverstyrelsen skulle utökas med en ny byrå. Vid utseendet av byråchef gjorde man, såsom jag tycker, ett utomordentligt gott val, i det att man där till förvärvade riksdagsledamoten Ingrid Osvald, som nu får såsom sin huvuduppgift ägna sig åt det, som hon strävat efter under större delen av sitt liv, nämligen att försöka ge Sveriges kvinnor en grundläggande utbildning

för det utomordentligt viktiga yrke som hushållsarbetet utgör.

Om det alltså är denna sak som avses, måste jag bestämt reagera mot herr Fallas skildring. Det är emellertid skildringar av detta slag, som ha bidragit till att allmänheten fått den föreställningen, att regeringen upprättar byråer för att sedan sitta och vänta på att dessa byråer skola få någonting att göra. Nej, det går inte till på det sättet, och skulle administrationen ändå ha växt på ett felaktigt sätt få vi väl gemensamt söka komma till rätta med utväxterna. Att man från regeringens sida iakttagit stor försiktighet när det gäller tillväxten av administrationen, kanske bäst framgår av några siffror rörande krisförvaltningen, som jag skall tillåta mig anföra.

För någon vecka sedan var en framstående industriman — han kanske inte tillhör de allra mest framstående industrimännen, men det är i alla fall en man med ett stort ansvar — uppe och talade med mig om en del saker och under samtalets gång sade han: »Är det inte förfärligt att krisförvaltningen skall sysselsätta så många som 100 000 man?» — »Jo, det skulle det visst vara». sade jag, »om det förhöll sig på det sättet, men hur mycket folk tror direktören att det i verkligheten finns inom krisförvaltningen?» — »Ja, är det inte 100 000, så är det väl i alla fall 90 000.» Han blev fullkomligt stum och gick ut ur rummet, när jag talade om för honom, att den 1 januari 1948 utgjorde antalet inom krisförvaltningen sysselsätta 2 663 personer. Och detta antal är, herr talman, väsentligt mindre än det antal personer som voro sysselsatta inom krisförvaltningen den 1 oktober 1945, då antalet utgjorde 3 528 personer. Just under den tid, då krisförvaltningen skulle ha växt enligt vad man påstår, har alltså regeringen pressat bort ungefär 1 000 anställda från krisförvaltningen. Jag har ytterligare siffror om den saken här, men jag skall inte trötta med att läsa upp dem.

Det hör emellertid vara en tanke-

ställare för oss alla att konstatera, hurusom kloka människor gå omkring och tro, att landets näringsliv varit belastat med en krisapparat av fullkomligt fantastisk omfattning. Hur har man kunnat få den föreställningen? Jo, sannolikt genom att lyssna till anföranden, där det, utan att några siffror framlagts, har antytts att krisförvaltningen skulle ha alldeles orimliga proportioner. Såvitt jag förstår, är den apparat för krisförvaltningen, som vi för närvarande ha, inte på något sätt för stor. Alla exempel, som här lämnats, tyda ju också närmast på att bemanningen av krisförvaltningen är för liten och att ärendenas behandling skulle ha gått mycket fortare, till fördel både för allmänheten och näringslivet, om man inte hade varit så restriktiv som regeringen har varit, när det gällt tillväxten av krisadministrationen.

Den stora ansvällningen av administrationsapparaten på andra områden skall jag inte här diskutera — det hade jag tillfälle göra i första kammaren härom dagen — men jag skulle vilja varna våra vänner, som nu komma med kritik, för att söka göra gällande, att varje person i tjänstemannaställning är en improduktiv kraft, ty det är han inte. Det finns en mängd exempel på, hurusom anställandet av personer i tjänstemannaställning i själva verket ökat de produktiva resurserna. Jag frågar än en gång: Varför skall man envisas med att framställa de statliga tjänstemännen som så fullständigt omöjliga och odugliga och byråkratiska, att en ökning av deras antal skall behöva tilldraga sig sådan oerhörd uppmärksamhet, när det enskilda näringslivet samtidigt finner med sina intressen förenligt att öka antalet tjänstemän, kanske i ännu snabbare takt än staten gör?

Herr Falla kom sedan in på de besvärligheter, som byggnadsregleringen medför, och framhöll — också herr Ståhl snuddade vid den saken — att även om statsrådet Ericsson var en klok karl, så hade han ramlat in i ett

system, som band honom och ur vilket han inte försökt komma loss. Jo, herr talman, statsrådet Ericsson har nog försökt komma loss ur detta system, men det är inte så lätt. Det finns väl inte någon, i varje fall inte någon som suttit i byggnadsberedningen — jag har själv haft äran sitta där från 1942 och tills jag övertog ecklesiastikdepartementet — som inte förstår, att om det är någon reglering, som känts besvärlig, så är det byggnadsregleringen, precis som herr Falla skildrade det. Det är klart att regleringsåtgärderna på byggnadsområdet skapa vantrivsel; det är inte roligt för dem, som vill bygga, att råka ut för alla dessa hinder för sin skaparvilja och energi. Vi ha också försökt att hanka oss fram för att rörelsefriheten skulle få vara så stor, som över huvud taget vore möjligt, och vårt största misstag, herr talman, är antagligen just att vi länge läto tremannabyggena vara fria för att inte sådana fall, som herr Falla talade om, d. v. s. mannen som kallade in sin broder som hjälp vid bygget o. s. v., skulle behöva förekomma. Det blev på detta sätt ett mycket stort antal byggen, som utfördes med tre man, men vi sade oss att detta var bättre än att man skulle behöva dragas med alla de besvärligheter, som skulle uppstå genom att även småbyggena lades in under administrationen och behovsprövningen.

Under 1946 blev emellertid materialbristen allt svårare och det framstod som en nödvändighet att utsträcka regleringen. Av denna anledning gjordes på våren 1946 en undersökning av vad det betydde att småbyggena inte lagts in under regleringen. Statsrådet Ericsson får väl rätta mig, om jag, när jag talar om denna undersökning, skulle lämna någon felaktig uppgift, ty man kan ju glömma även sådana saker som gjort ett mycket starkt intryck. Länsarbetsnämnden i Malmöhus län undersökte, jag tror att det var på en fredag, hur många arbetare, som på kuststräckan från Skanör—Falsterbo och till

Lomma — även de närvarande ledamöter, som inte härstamma från Skåne, kanske inte ha så svårt att tänka sig in i hur lång den är — voro sysselsatta med relativt onödiga byggen, alltså med uppförande av sommarstugor, murar omkring sådana, gångar eller dylika saker, och länsarbetsnämnden kom därvid till det resultatet att antalet sådana arbetare utgjorde 800. 800 man var inte något litet antal i en situation, när man överallt inom svenskt näringsliv, vid järnbruk, jordbruk och skogsbruk, skrek efter arbetskraft. Och hade undersökningen utsträckt exempelvis till Hallands- och Bohuslänskusten, där ju badlivet är ännu mer utvecklat än nere i Skåne, skulle siffran säkerligen ha blivit mycket större.

Vi sade oss då, att på detta sätt kunde det inte få fortgå. Det var visserligen bra, att det blev snyggt och trevligt i Lomma och Skanör, men i en situation, där det rådde brist på bostäder, var det väl viktigare, att all tillgänglig arbetskraft sysselsattes med att bygga bostäder. Visst var det synd om dem, som ville bygga sommarstugor åt sig — det finns väl knappast någonting som är mer vällovligt än att stadsborna skaffa sig sommarstugor — men dessa människor ha ju i regel bostad på annat håll, och för varje hundratal man, som voro sysselsatta med dylika sommarstugebyggen, blev det ju ett mindre antal lägenheter iordningställda och mindre möjligheter att skaffa vattenledning och avlopp o. s. v. i bostäder, där sådana ting saknades. Hur besvärligt det än var, måste vi därför i den rådande bristsituationen plocka in även tremannabyggena under regleringen.

På samma sätt ha vi på område efter område visat, att om det är någonting, som vi motvilligt gå till, är det en utökning av byråkratien och byråkratiens möjligheter att ingripa ransonerande och reglerande inom näringslivet. En opartisk granskning av dessa års historia torde komma att visa, att om anmärkningar kunna riktas mot oss, så

är det just för att vi underlåtit att företa en sådan utökning och inte för att vi i onödan sökt krångla till det hela.

Jag skall inte, herr talman, gå in på frågan, varför man reglerar, ty jag tror att innerst inne äro både herr Ståhl och herr Falla och alla här alldeles överens med mig om att det sker därför att det är ont om varor och vissa andra ting. Den reglering, som då är nödvändig, kan man göra antingen på det sätt, som vi gjort, eller också genom att låta priserna stiga. Det är klart som dagen, att om det är ont om hyggnads-material, kan man också åstadkomma en reglering genom att låta priserna springa upp i höjden, så att bara den, som har gott om pengar, får möjlighet att sätta i gång med byggen — jag betvivlar inte att det då i stor utsträckning blir sommarstugor och annat sådant som kommer att byggas. Vi ha emellertid inte velat gå den vägen. Vi ha sagt, att vi få ta på oss obehaget av att produktionen blir föremål för ransoneringar och regleringar, i stället för att gå den mindre besvärliga vägen och genom en prisstegring låta de ekonomiskt svagare elementen slås ut ur priskonkurrensen.

Detta är inte, herr Falla, något uttryck för en vilja till småaktigt förmynderskap. Socialdemokratien vill om något undvika att stå som förmyndare och dirigent, när det gäller de enskilda människornas livsföring. Vi tro att det är oerhört viktigt, att man vidgar den mänskliga frihetssfären och så långt det över huvud taget är möjligt befriar människorna från trycket av enformighet och tristess. Och vad är det som i första hand skapar sådan enformighet och likriktning? Jo, det är bristen på resurser, och för tillfället är det just bristen på material och varor, som tvingar oss att välja metoden med direkta ransoneringar och regleringar, ty den ger dock människorna långt större frihet än om man skulle ransonera genom att låta priserna vara den utslagsgivande faktorn.

Herr FALLA erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! När jag gjorde anmärkning mot tillskapandet av den särskilda byrån var det icke, därför att jag över huvud taget var motståndare till åtgärder på det arbetsområde det här är fråga om. Jag har vid olika tillfällen betonat betydelsen av just utbildning i husligt arbete. Skälet till att jag tog upp detta exempel var den omständigheten, att man förr aldrig skulle kunna komma på idén att tillskapa en viss organisation, innan man hade arbetsuppgifter för den, att som här tillskapa en rudimentorganisation, för vilken man först så småningom får arbetsuppgifter. I början hade man nämligen icke arbetsuppgifter för den. Det framgick klart av propositionens innehåll. Jag tror visst, att arbetsuppgifter kunna tillkomma i sinom tid. Jag har ingen anmärkning att göra mot att man framskapar en organisation, när arbetsuppgifterna göra det nödvändigt. Vad jag velat påtala är, att man går behovet i förväg och, så snart man skall göra någonting, i första hand inriktar sig på att skapa en ny organisation, en ny byrå, ett nytt ämbetsverk, och bygger ut den administrativa apparaten som om det är let väsentliga och det allena saliggörande.

Nu frågar hans excellens statsministern: Varför skall man just anse det olämpligt, att statens administration växer, när det enskilda näringslivets organisation med tjänstemän växer? — han trodde att den växte fortare än statens gör. Det är klart — jag sade det förut i mina kommentarer till statsrådet Danielsons svar — att statens administration måste växa efter den naturliga utveckling som förekommer. Men frågan är bara, om den oerhörda expansion, som har skett, verkligen är nödvändig. Jag tror icke att man kan göra den där jämförelsen mellan det enskilda näringslivet och statsadministrationen. Man känner ju icke närmare till näringslivets administrativa apparat. Man har svårt att få något mått på

den, och så ha vi ju där en teknisk och organisatorisk utveckling, av arbetsprocesserna som saknar motsvarighet inom statsadministrationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr STÅHL, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Statsministern koncentrerade sitt svar till mig i följande tre punkter:

1) Intresset för samarbete med näringslivet dokumenterades därav, att ledande personer inom näringslivet satts i spetsen för olika kommissioner.

2) Den av ekonomiska skäl genomförda ransoneringen skulle vara minst lika nödvändig och av samma natur som bristransoneringen.

3) Det är nödvändigt, att näringslivets folk träder fram med sina namn, så att man får gå till botten med saken.

Jag skulle vilja säga ett ord med anledning av samtliga dessa punkter.

Att ledande personer inom näringslivet satts på ledande poster i kommissionerna är ju riktigt, men det snarast bekräftar vad man alltid sagt på vårt håll, nämligen att det icke är de enskilda personerna inom krisförvaltningen som vi diskutera utan själva systemet, alldeles oavsett vilka personer som sitta på dessa poster. Jag ber att få påminna statsministern om vad som säges i handelskammarens inläga. Där begär man som ledare för priskontrollnämnden icke en privatföretagare och icke heller en kooperatör utan en förvaltningsjurist för att känna sig övertygad om att rättvisa skapas.

Om den andra punkten vill jag säga till statsministern, att det borde ligga i öppen dag, att det är skillnad på bristransonering, då orsakerna ligga helt utanför våra möjligheter, vår kontroll, såsom under kriget och avspärrningen, och en bristransonering — jag kanske skall säga en penningvalutaransonering — när ransoneringen beror på en ut-

strömning av valutor, som ligger under vår egen kontroll, en ransonering om vilken många människor i landet måste säga, att den beror på att man icke hållat så med valutorna som man bort göra. Därifrån är steget icke långt till den sista typen av ransonering, som får politisk karaktär, vilket icke är lyckligt. Jag tror, att det är nödvändigt, att regeringen gör klart för sig den väsentliga skillnaden.

Beträffande den sista punkten vill jag, herr talman, säga att anledningen till att vederbörande icke vilja svara med sina namn är, att man icke har domstolsförfarande, utan de äro prispivna åt administrativt förfarande. Det hedrar svensken, att han med en viss misstro ser på allt administrativt förfarande och kräver de garantier som endast en domstol kan ge.

Härpå anförde:

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag vill till detta bara säga, att det är ännu viktigare att näringslivets folk får klart för sig, att de ha felbedömt situationen, om de tro att det för närvarande är obehövt med ransoneringar och regleringar. Och om det, såsom herr Ståhl nu gör gällande, skulle vara fråga om en politisk bedömning från näringslivets sida, måste man vädja till de borgerliga partierna, på vilkas ord tydligen näringslivets folk litar, att de i någon mån avpolitiserar debatten om vårt ekonomiska läge. Oberoende av hur vi kommit i detta läge, är det ingen som gagnas av en politisering av diskussionen om de vägar, på vilka vi skola kunna komma ur det. Herr Ståhls inlägg på den punkten styrker mig ytterligare i min uppfattning, att det här finns ett stort fält för en effektiv upplysningsverksamhet.

Vidare säger herr Ståhl, att det är inte männen i kommissionerna som det är fel på, utan det är systemet som sådant som är felaktigt. Men herr Ståhls

angreppspunkt var ju just, att de statliga myndigheterna inte hade kontakt med näringslivet. När jag då visar upp att det finns en sådan kontakt, så säger herr Ståhl, att det är fel på systemet. Men hur skall man kunna komma till rätta med det hela, om det är nödvändigt att ha kvar ransoneringarna och regleringarna och den rätta kontakten inte kan uppnås, trots att man låter större delen av dessa ransoneringar och regleringar skötas av näringslivets folk? Jag skulle gärna vilja veta, hur herr Ståhl tänker sig att vi skulle kunna klara den saken.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! När riksdagsman Falla uppbyggde kammaren med en utomordentligt ingående och noggrann jordbruksstatistisk redovisning, kunde jag för min del icke underlåta att göra den reflexionen, att det fanns anledning att fråga, varför icke herr Falla tidigare reagerat mot statistiska centralbyråns formulär av olika slag, som de svenska jordbrukarna ha fått och nödgats fylla i. Herr Falla har ju 25 riksdagar bakom sig — jag kontrollerade i katalogen alldeles nyss — och har under en lång och respektingivande riksdagstid haft möjligheter att framföra sina synpunkter på förevarande fråga i allra högsta instans, även vid sådana tillfällen, då herr Fallas egna partivänner suttit och svarat för regerandet, vilka kanske varit mera lyhörda för hans personliga uppfattning än vad man kan begära att vi skola vara. Nu tror jag emellertid, att herr Falla tog upp denna fråga speciellt vid detta tillfälle därför att det är allmänt politiskt tacknämligt från herr Fallas synpunkter att tala om det ok av statistik och redovisning, som enligt vad man gör gällande skulle ligga på svenska folket, enkannerligen jordbrukarklassen. Det är icke på det sättet, att de svenska bönderna råka i samvetsnöd, när de skola fylla i dessa for-

mulär. Även om de äro medvetna om att de icke till alla delar kunna ge en exakt redovisning per kilogram, så lämna de ifrågavarande redovisning med ledning av vad vi kalla en kombination av sunt bondförnuft och de siffermässiga kunskaper och erfarenheter som den svenska jordbrukarklassen ändå besitter. Jag tror man gör de svenska jordbrukarna orätt, om man i likhet med herr Falla vill göra gällande, att de stå fullkomligt främmande och frånvarande, när en blankett ifrån statistiska centralbyrån presenteras dem. Jag tror också, att de som sagt icke äro offer för en sådan pedantisk subtilitet som jag tyckte mig utläsa ur herr Fallas anförande. Jag tror, att de fullgjort denna skyldighet på ett sätt, som myndigheterna kunna betrakta såsom acceptabelt. Det är icke absolut nödvändigt att myndigheterna få en siffermässig redogörelse som slår rätt på kilo när. Det väsentliga är att man får en allmän, trolig och riktig bild av den relativa utvecklingen från år till år. På de uppgifter som legat till grund för denna jordbruksstatistik ha vi, trots de bristfälligheter, som till äventyrs vidlåda den, byggt våra försörjningsplaner och reglerat det svenska jordbrukets priser och inkomster.

Herr Falla var emellertid icke enbart ett statistiskt orakel för andra kammaren. Han iklädde sig också skepnaden av den andens lättmatros, som i kåserande form underhöll kammaren med kriskommissionernas mer eller mindre kufiska cirkulär. Det var speciellt ett cirkulär han fäste sig vid, nämligen livsmedelskommissionens cirkulär om koncentrationen av slakt och om slaktgodemän. Jag har mången gång frågat mig: vad är anledningen till att dessa slaktgodemän, som lugnt och stilla flöto in i det samhälleliga livet 1942, 1943 och 1944, nu på visst håll väcka en sådan våldsamt opposition, innan de ens hunnit sticka in näsan i de svenska jordbrukarnas ladugårdar? Den enda skillnaden mellan systemet i dag och syste-

met tidigare är, att slaktgodemännen under åren 1942—1944 fungerade oavlönade, då däremot de slaktgodemän, de jordbrukare som nu komma att gå ut som slaktgodemän, skola ha ersättning för sitt arbete.

Bakom här ifrågavarande cirkulär ligga diskussioner, som förts mellan jordbrukets och näringslivets organisationer, representerade av Sveriges slakteriförbund, Kooperativa förbundet, Köpmannaförbundet och Sveriges slakteri- och charkuteriindustriens riksförbund å ena sidan och livsmedelskommissionen å andra sidan. Dessa diskussioner fördes i oktober månad 1947. Anledningen till diskussionerna var, att man inom kommissionen övervägde, huruvida det förelåg möjligheter att slopa köttransoneringen eller icke. Man måste då diskutera vad man vore nödsakad att göra för att få erforderlig effekt av och respekt för en fortsatt ransonering, om en sådan visade sig nödvändig. I den debatten togs det ett initiativ av jordbrukarnas, handels och kooperativens företrädare. Det initiativet kan kort och gott sammanfattas därmed, att man begärde, att det skulle bli en slaktkoncentration och att det skulle införas någonting som heter slaktgodemän. Det förslag, som ursprungligen presenterades ifrån företagarnas sida, var längre gående i avseende å koncentrationsönskemålen än vad som senare blev regeringens beslut. Man hade i nämnda förslag även räknat med att hushållsgripen och hushållskalven skulle läggas in under de mera skärpta bestämmelserna. Under regeringens övervägande av ärendet kom man så småningom fram till att dessa lämpligen borde ställas utanför. Kungl. Maj:ts fastställelse av den organisationsmässigt träffade överenskommelsen var ingenting annat än en konfirmation av ett avtal som hade träffats på basis av frivilliga förhandlingar mellan de berörda organisationerna och statens organ på området, livsmedelskommissionen.

Varför är det nu nödvändigt med

denna skärpta kontroll? Jo, om vi skulle bibehålla köttransoneringen, kunde det icke få fortsätta på samma sätt som förr efter vad som visade sig under senare delen av 1947. Då köptes en del levande djur vid sidan av de ekonomiska organisationerna, vilka djur sedan slaktades och delvis försålades i en handel, som vi med ett vanligt standarduttryck bruka kalla för en svart handel. Vi kunde icke fortsätta med ett system, där handlandena i olika led brusto i kupongredovisning och hade onormalt höga svinnprocenter och följaktligen det hela innebar en uppluckring av ransoneringsmoralen. Vi måste, när vi stannade för att köttransoneringen skulle bibehållas, också se till att kontrollen av det hela blev skärpt. Man brukar uppskatta den svarta slakten till 25 miljoner kilogram per år. Det är ungefär 9 procent av den årliga slaktkvoten. Det är enligt min mening en ganska avsevärd kvantitet som går vid sidan av de legala handelsvägarna. Nu är jag medveten om att åtskilliga säga: man hade kunnat slopa köttransoneringen och därmed kommit ifrån bekymmer för den skärpta ransoneringskontrollen och slaktkoncentrationen. Föregående höst var en utomordentligt stark rörelse i gång för att slopa ransoneringen av kött och fläsk. När regeringen icke ville vara med om detta, byggde den på vissa, jag vågar säga sakliga grunder och siffermässiga skäl. Vid dessa förhandlingar framlades ett siffermaterial, som ingen bestred riktigheten av. Ifrån alla håll vitsordades, att det fanns anledning att sätta tro till detta material. Enligt detta kunde vi under 1947 och 1948 räkna med en försörjning ifrån inhemsk produktion av 288 miljoner kilogram kött och fläsk, däri inräknad den s. k. svarta slakten å 25 miljoner kilogram. Om vi skulle slopa köttransoneringen, kunna vi icke planera för en å två veckor, icke ens för en, två eller tre månader, utan vi måste rimligtvis planera för ett helt år. Och vad är det som

ligger närmast till hands, när det gäller att bedöma huruvida resurserna räcka till eller ej, om icke att gå tillbaka till svenska folkets konsumtion av kött och fläsk 1938, det sista året med fri konsumtion? Befolkningsökningen från 1938 till dags dato är ungefär 9 procent. Skulle svenska folket i dag äta lika mycket kött och fläsk per capita som det gjorde 1938, måste vi konstatera, att 288 miljoner kilogram icke skulle räcka till. Det skulle ha behövts 322 miljoner kilogram. Det fattades i runt tal 30 å 35 miljoner kilogram. Är det någon som tror, att köpkraften i dag skulle ha varit så mycket mindre, att man kunnat räkna med att denna otillräckliga kvantitet skulle tillfredsställt behovet? Skulle man icke i stället ha fått en konkurrens om köttet och fläsket med åtföljande prisstegring som följd?

Man får icke se bort ifrån att svenska folkets konsumtionsvanor i avseende å kött och fläsk sannerligen icke äro statiska. Av socialstyrelsens konsumtionsundersökningar för år 1938 framgår med full klarhet, att en arbetarfamilj med en årsinkomst av låt mig säga 3 000 å 3 500 kronor har en väsentligt lägre konsumtion av jordbrukets högklassiga produkter — däri inräknar jag kött, fläsk, mjölk, smör o. s. v. — än en familj, vars årsinkomst är dubbelt så stor. Den sistnämnda familjen uppvisar en helt annan konsumtionsbild än den förstnämnda så till vida att konsumtionen av kött och fläsk per familjemedlem där är större.

Det har hänt något i detta land, om man ser på inkomst- och löneutvecklingen under de senaste sju, åtta åren. Vi ha en jordbrukargrupp av låt mig säga 200 000 å 300 000 småbrukare, som ha höjt sin reala inkomst med ungefär 25 å 30 procent. Vi ha 150 000 lantarbetare, som höjt sin reala inkomst med samma procentsats. Detsamma gäller 100 000 skogsarbetare. Textilarbetare och andra låglönegrupper ha även höjt sina reallöner. Kvinnolönerna ha också

realiter höjts. Vi ha i dag en arbetslöshetsprocent på 2 à 3 enheter mot 12 à 14 år 1938. Vi ha i dag icke så många varuslag som konkurrera om köpkraften. Våra tillgångar på matfett, kaffe och bröd äro begränsade. Med detta som bakgrund är det helt naturligt, att svenska folket vid fri konsumtion av kött och fläsk i dag icke skulle ha stannat ens vid 1938 års konsumtion utan säkerligen skulle ha gått utöver denna nivå.

Våra importmöjligheter äro praktiskt taget obefintliga. Det är endast det lilla Danmark som kan leverera kött och fläsk. Vi ha vissa förhoppningar om att enligt det handelsavtal, varom förhandlingar för närvarande pågå med våra vänner danskarna, få en kvantitet, som räcker till kanske något mer än en veckas konsumtion med nuvarande ransoner. Det är våra enda importmöjligheter, och i övrigt äro vi hänvisade till egna resurser. Inför denna bild kunde det icke hjälpas, att vi måste avvisa tanken på att slopa ransonerings av kött och fläsk. Vi måste ta konsekvensen av detta ställningstagande genom skärpt kontroll och genom koncentration av slakten.

Jag kanske också skulle i detta sammanhang, då jag haft anledning att vara litet utförlig, ytterligare be att få framhålla, att de, som yrkade på kött-ransonerings avskaffande föregående höst, icke vågade säga, att vi vore färdiga för en definitiv avveckling av denna ransonerings. Man sträckte sig icke längre än till att man sade, att vi borde ha möjligheter att vara utan kött-ransonerings i 2 eller 3 månader. Jag vill fråga kammarens ledamöter, om det är någon, som i dag skulle ha ansett, att en sådan hästkur för det svenska folket varit lämplig och erforderlig. Det är ingen tvekan om att vi, om ransonerings slopats 2 eller 3 månader, skulle ha gått in i dagens situation praktiskt taget utan statliga lager. Nu ha vi ändå lagertillgångar på 9 miljo-

ner kilogram, som räcka till att en tid framöver spåda på den minskade produktionen, så att ransonerna kunna hållas något så när tillfredsställande. Jag är övertygad om att vi, när vi sedan den 1 januari ha fått ta ett par hundratusen kilogram ur lagerhusen varje vecka, nu skulle varit i en utomordentligt besvärlig belägenhet, om vi skulle ha lämnat marknaden fri under månaderna november—december och kanske januari.

Efter denna kanske litet utförliga redogörelse förmenar jag, att kammaren väl i stort sett bör vara överens med mig om att den första förutsättningen för att slippa slaktkoncentration och slaktgodemän, nämligen kött-ransonerings slopande, icke var för handen. När den måste bestå, kom som ett brev på posten den andra förutsättningen, att vi måste göra ransonerings effektiv och respekterad. I det avseendet har enighet rått mellan myndigheterna och jordbrukarnas organisationer därom, att jordbrukarna ha ett starkt intresse av att hindra den illegala svarta handeln. Jordbrukarna ha genom sin ekonomiska föreningsrörelse — jag har sagt det tidigare, jag sade det i remissdebatten, och jag är beredd att säga det även nu — ständigt uppträtt lojalt i fråga om respekten för ransoneringsarna. Ledningen för denna rörelse har varit angelägen om att slakten av kött och fläsk skall gå de legala vägarna till konsumenterna, och Sveriges slakteriförbund representerar 75 procent av handeln på området. Men Sveriges slakteriförbund och jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse ha haft, om jag så får säga, loppor i påsen, bestående av dessa som opererat i periferien och försökt utnyttja möjligheterna att vid sidan av den legala ransonerings göra egna ekonomiska förtjänster. Det är därför ganska naturligt, att myndigheterna och jordbrukarna voro ense om dessa ting, och vi ha ifrån båda hållen, både ifrån jordbrukarnas ekonomiska

organisationers företrädare och ifrån regeringens sida, under de sista månaderna försökt tala om för det svenska folket och de svenska bönderna vad innebörden av systemet med slaktkoncentrationen och slaktgodemännen egentligen är. Jag är medveten om att det har varit ganska besvärligt. Vi ha både på bondehåll och på regeringshåll varit ut-satta för detta krypskytte, där man försökt att stämpla slaktgodemännen som fläskspioner eller kalvspejare och försökt misskreditera hela systemet.

Jag är ledsn över att behöva konstatera att en riksdagsman som herr Falla, som väl bör känna riksdagsämbetets värdighet, i kammarens talarstol använder uttryck som »rackare» och »epapolis» i fråga om de kontrollanter om vilka han yttrade sig. Jag tycker det är i någon mån oanständigt. Herr Falla frågade: Är tilltron till ransoneringarna och till regeringen så dålig, att regeringen mist sin auktoritet, så att den av den anledningen behöver skärpa kontrollen.

Jag måste konstatera — vi ha ju fått se människorna sådana som de äro och icke sådana som de borde vara — att vi ha haft en svart handel med de ransonerade varorna, icke endast sedan denna regering kom till, utan vi ha haft sådan handel under hela kriget, även när herr Fallas partivänner gjorde sin högst prisvärda tjänst i den samlingsregering som då satt.

Herr Falla kom även in på frågan om den blivande fiskeristyrelsen. Han avslöjade sig därvid som ett orakel, som vet väsentligt mycket mera i dessa frågor än jag som föredragande statsråd. Herr Falla påstod, att fiskarens egna organisationer och de enskilda fiskarna i vårt land skulle vara kritiska gent emot tillblivelsen av denna nya styrelse. Så vitt jag kan erinra mig från behandlingen av detta ärende, föreligger det inga delade meningar på den punkten bland fiskarna eller hos deras organisationer. Där är det ett helt och odelat

tillstyrkande, eftersom detta är ett gammalt, 20-årigt krav från fiskarens håll, som jag hoppas nu skall gå i uppfyllelse. Jag vill även omnämna, att det icke var endast den kommitté, jag på sin tid tillsatte, som i sin utredning kom fram till att en fiskeristyrelse lämpligen borde inrättas. I ärendet hördes även den s. k. Hessiska kommittén, som utredde fiskets efterkrigsproblem och som tillsattes av förre jordbruksministern herr Pehrsson-Bramstorp. Även i denna kommitté var man fullt ense om att en fiskeristyrelse var av nöden. Herr Falla hade vidare reda på att bevekelsegrunden för propositionen om fiskeristyrelse vore den, att jag i ett svagt ögonblick skulle ha ställt ut någon växel på att denna nya styrelse skulle skapas och att jag av prestigeskäl ansåg mig böra införa den. Vidare förmenade herr Falla, att jag skulle ha mina ögon riktade på en väl förtjänt partivän som skulle passa som överdirektör i den presumtiva fiskeristyrelsen. Jag vet icke om jag behöver dementera båda dessa antaganden. Jag kan försäkra riksdagen att jag betraktar det som naturligt, att riksdagen i första hand skall avgöra om det skall bli någon fiskeristyrelse, innan jag har anledning sätta mig ned och gnugga geniknölarna för att lösa frågan om vem som skall bli överdirektör i den nya styrelsen.

Jag vill vidare replikera herr Ståhl på en enda punkt. Herr Ståhl gjorde gällande, att kriskommissionen, i detta fall priskontrollnämnden, handlat egenmäktigt och självgott. Man fixerade, sade han, sina normalpriser utan några föregående förhandlingar med näringslivets och företagslivets representanter. Han drog fram som exempel en lång rad av olika artiklar och uppehöll sig särskilt vid termosflaskorna. Eftersom han tog upp dessa, har jag under mellantiden skaffat fram akten för att närmare kontrollera herr Ståhls påståenden. Jag måste tyvärr — tyvärr för herr Ståhls del — säga, att om hans allmänna kritik

mot kommissionerna och hans rika flora av uppseendeväckande fall äro lika dåligt grundade som anmärkningarna när det gäller termosflaskorna, är det sannerligen icke en stor anledning att alltför mycket lägga på hjärtat vad han har sagt. Ur akten framgår för det första att priskontrollnämnden redan i maj månad 1942 fastställde stoppris på termosflaskor och lösa glas efter förhandlingar med fabrikanterna. Under mellantiden gjorde emellertid fabrikanterna något som inte är alldeles ovanligt. Man slutade upp med att göra de billiga flaskorna, som skulle kosta 2: 85, och gjorde i stället uteslutande eller praktiskt taget uteslutande någonting som heter stålglasflaskor, för vilka man kunde taga över 4 kronor stycket. Vidare slutade man upp med att tillverka separata glas. Om jag får litet illa fram med en termosflaska, brukar ju plåtbehållaren hålla, men det händer ju lätt att glaset går sönder. Därför är det ganska vanligt, att man går till sin handlande och köper nytt glas för att sätta in i det gamla omhöljet. Nu visade det sig, att en av de mera prominenta fabrikanterna slutade med att saluföra lösa glas för att uteslutande sälja färdiga flaskor, d. v. s. glas och plåtomhöljen.

Det var dels den här skildrade utvecklingen, som ledde till att de billiga flaskorna försvunno i handeln, dels det förhållandet att separata glas icke funnos att köpa som gav priskontrollnämnden anledning att taga upp problemet och titta litet på bestämmelserna på detta område. Man gjorde då först en undersökning i Malmö, där man köpte upp en del flaskor för att konstatera prisläget. Det visade sig då, att man hade ett prisläge för dessa produkter som i många fall gick utöver vad som då var gängse stoppris. Då man kunde säga på fabrikanthåll, att man saluförde stålglasflaskor i stället för de gamla flaskorna, gjorde priskontrollnämnden en undersökning av merkostnaden för

tillverkning av stålglasflaskor. Prisskillnaden var ungefär 2 kronor i handeln. Efter kontroll av tillverkningskostnaderna konstaterade priskontrollnämnden att merkostnaden stannade vid 20 öre. Jag förmenar att det med detta som bakgrund fanns ganska stor anledning att börja intressera sig på allvar för dessa flaskor. Den 28 oktober 1947 fördes förhandlingar mellan priskontrollnämnden och representanter för fabrikanterna om vad som egentligen skulle vara det riktiga normalpriset på varan. Då sade fabrikanterna: All right, vi äro beredda att gå ned till 1: 30 kronor för glaset och till 2: 15 kronor för den färdiga flaskan. Priskontrollnämnden kom från sina utgångspunkter fram till att dessa artiklar borde kunna säljas litet billigare. Man hade som underlag för sina beräkningar företagens räntabilitetskalkyler. Priskontrollnämnden bjöd följaktligen ett normalpris på 1: 25 kronor per glas, i stället för det av fabrikanterna begärda 1: 30 kronor, och vidare bjöd man 2: 05 kronor för den färdiga flaskan i stället för av fabrikanterna begärda 2: 15 kronor. Priskontrollnämnden var enig om detta ställningstagande. Företagarnas representanter i priskontrollnämnden hade ingen anledning att anmäla någon som helst reservation mot detta beslut, men eftersom det var fråga om att införa ett normalpris gick ärendet till Kungl. Maj:t för godkännande. På bordet låg även till min bedömning den besvärsskrivelse från fabrikanterna, där de hävdade det prisläge de föreslagit hos nämnden. Att Kungl. Maj:t följde en enig priskontrollnämnd mot bakgrunden av vad som i ärendet förekommit, bör icke förväna någon av kammarens ledamöter, och, förmodar jag, icke heller herr Manne Ståhl från Karlstad.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta

den fortsatta överläggningen i detta ärendet till kl. 8 em. I enlighet härmed ajournerades förhandlingarna kl. 6.12 em.

Kammarens förhandlingar återupptogs kl. 8 em.; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen, som anmälde, att överläggningen i anledning av de svar, som lämnats av herr statsrådet Danielson å herr Fallas interpellation angående en översikt av de resultat, som uppnåtts i den s. k. kampen mot »Krängel-Sverige», samt av hans excellens herr statsministern Erlander å herr Ståhls interpellation angående åtgärder för effektivisering av krisförvaltningen, nu komme att fortsättas.

Herr STÅHL erhöll på begäran ordet för kort genmäle samt anförde:

Herr talman! Jag begärde ordet före middagsrasten för att replikera folkhushållningsministern med anledning av hans uppgifter om termosflaskorna. Först skulle jag emellertid vilja säga till statsministern, trots att han inte är här, att när han försöker att komma undan frågan om kontakten genom att hänvisa till att en hel rad folk från näringslivet sitter i kommissionerna, återfaller jag på det faktum, som jag konstaterade och som han inte bestritt, nämligen att de råd, som äro tillsatta och som ha till uppgift att upprätthålla kontakten med näringslivet, inte fungera på ett tillfredsställande sätt. Därefter ber jag, herr talman, att med stor tillfredsställelse få registrera statsministerns uttalande, att även han betraktar kommissionerna såsom varande tjänare åt näringslivet. Nu gäller det alltså för honom att, med den inflytelserika ställning han har, ingjuta denna anda i kommissionerna.

Beträffande folkhushållningsministern vill jag säga, att han använder det gamla och i debatter ingalunda okända knepet att tala om någonting annat. Jag hade talat om detaljhandeln och dess prissättning, medan folkhushållningsministern talade, ehuru det kan-

ske inte märktes, om fabrikanterna och deras prissättning. Dessutom talade vi om två olika kvaliteter.

Slutligen, herr Sträng, ber jag att få upplysa om, att priskontrollnämnden så sent som i lördags gick med på det pris, som detaljisterna begärt, vilket skall gälla till 1 maj 1948. Detta är kanhända bästa beviset för att detaljisterna hade fog för sitt krav att inte priskontrollnämnden skulle sätta priser utan att först höra dem. Det är kanske också bästa beviset för att folkhushållningsministern förirrat sig att lämna uppgifter, som inte överensstämmer med verkligheten. När han med sådan emfas talar om, att herr Ståhl i Karlstad bör begripa detta, så vill jag framhålla, att jag gärna skall åta mig att begripa folkhushållningsministerns uppgifter den gången det finns anledning att sätta full tilltro till dem.

Härefter yttrade:

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag tror nog att kammarens ledamöter på samma sätt som jag fingo intryck av, att vad herr Ståhl vände sig emot i fråga om dessa termosflaskor var att fabrikanterna inte fått diskutera priserna med nämnden. I mitt svar lämnade jag en redogörelse för hur den diskussionen gått. Att herr Ståhl skulle ha alluderat på handeln kunde jag inte rimligen förmoda, eftersom den tvisten aldrig har varit uppförd på regeringsplanen. Däremot har tvisten mellan fabrikanterna och priskontrollnämnden varit en sådan tvist, där man inte har kunnat lösa frågan såsom företagarna önskat. Av den anledningen kom ärendet upp i regeringen, där det åtgjordes, som jag gav en redogörelse för. Herr Ståhl nämnde, att bakom hans resonemang låg en tvist mellan nämnden och detaljhandeln, i vilken parterna träffade över-

enskommelse i lördags. Jag måste ju säga, att det är väl litet långsökt att ta detta som en anklagelse mot nämnden, när man ju blivit överens i frågan.

Herr DICKSON: Herr talman! Livet bjuder ju på vissa misräkningar, och jag måste erkänna, att en illusion brast för mig efter klockan 6, då det visade sig att inte ens det där gula anslaget, som brukar hängas upp när vi skola få kvällsplenum, höll streck. När vi emellertid nu styrkta av middagen åter samlats här skall jag avstå ifrån vad jag tänkt göra, nämligen att stryka mig från talarlistan, och säga ungefär vad jag hade tänkt säga före middagen.

Här har det ju diskuterats ganska mycket i denna fråga. En del anföranden ha som redan påpekats varit tämligen utförliga, och jag skall inte gå så mycket i detalj som kanske tidigare skett utan mera hålla mig på det principiella planet. Vi tala om detta Krängel-Sverige, och däri har då inbegripits dels vår lagstiftning och dels vår byråkratiska organisation. Jag tror att vi här ha att göra med ett av våra viktigare inrikespolitiska problem. Visserligen ger ju namnet Krängel-Sverige en ganska lätt touche åt problemkomplexet, men jag tror att det är viktigt att vi behandla det här. Vi få komma ihåg att vår kultur, om man nu så vill kalla det, utgör en av de yttersta toppkvistarna på den västerländska civilisationens träd. Vi veta inte vart det bär nästa gång vi skjuta ett skott. Det finns ingen erfarenhet som ger stöd i det avseendet, utan vi arbeta oss fram ganska mycket i det okända. Nu har denna debatt kommit till stånd, och den ger vid handen att man börjat tveka om man varit inne helt och hållet på rätt väg. Man har kört fram med vår lagstiftning, och man har kört fram med den byråkratiska utbyggnaden, men nu är man tydligen ense om, att marken kanske gungar där framme, och man undrar, som jag nämnde, om

man kört för långt på denna väg. Jag tror att jag nämnt tidigare här i kam-maren, att jag är ganska skeptisk i fråga om vår lagstiftning sådan vi lagt upp den, d. v. s. att lagstiftarna skola kunna förutse varje tänkbar situation i livet och ha bestämmelser för den. Jag fruktar att en sådan anordning i samhället kan medföra att vi få människor, som bli mer eller mindre apatiska. De behöva inte tänka själva, de behöva knappast ha något ansvar, och de komma därför inte heller att visa någon hänsyn. Jag anser nog också att vår lagstiftning, så detaljerad som den är, inte har medfört vad man skulle kunna kalla ett mera laglydigt folk än vi hade för 50 år sedan eller ännu längre tillbaka i tiden. Därför tror jag att det är betydelsefullt att man tar under debatt detta problem: Skall man inte överlåta mera på människors omdöme hur de skola handla och lagstifta litet mindre och lita på att folk kan klara sig själva. Jag kan tillägga att det är faktiskt så komplicerat många gånger att man behöver vara juris professor för att känna till alla lagar — ja, det ger sig nästan självt — men att man också nästan behöver hålla en advokat i handen dagen lång, om man skall kunna klara sig i alla situationer, som kunna uppstå.

Om det andra problemkomplexet, byråkratien i samhällsorganisationen, har det talats ganska mycket. Jag vill säga, att den redogörelse, som statsrådet Danielson gav för de åtgärder han håller på med, verkade på mig ganska förtroendeingivande, och hans verksamhet kommer att av mig följas med största intresse och med de välsignelser han möjligen kan ha någon glädje av. Även på det området har man gått mycket långt, och det har talats tidigare här i kväll om den olust, som råder i samhället till följd av denna byråkrati och denna organisationshypertrofi. Nu bortser jag helt från krisförvaltningen. Den ligger ju på oss alle-sammans såsom någonting ganska nöd-

vändigt, det få vi ha klart för oss. Att regeringen försöker få bort den så fort som möjligt ha vi hört i dag och ha ingen anledning att tvivla därpå. Men man har en sorts osäkerhetskänsla över att dessa ämbetsverk och över huvud taget statens folk, som samlas här i Stockholm för att arbeta för landets väl, sitta här och spana efter uppgifter att gripa sig an med. Det blir en väldig organisation, och där anser jag nog, att det ligger en ganska stor fara. Man har liksom en känsla av att det t. ex. endast är den omständigheten att kontrollen över efterlevnaden skulle bereda brydsamma situationer som gör, att vi inte nu ha en förordning från medicinalstyrelsen med tabeller och temperaturkurvor över hur våra damer skola vara klädda undertill på vintern för att deras hälsa skall bevaras. Denna lagstiftning i detalj och detta organiserande i detalj tror jag att vi böra akta oss för. Jag skall inte ge mig in på några detaljer, men jag skall ge statsrådet Danielson ett sådant tips som han efterlyste. Jag skall göra det på slutet nu, och jag skulle då vilja vädja till honom att han i samråd med herr Adolv Olsson i Gävle söker komma överens om att avstå från att hålla kvar bland rusdryckskommitténs arbetsmaterial de där utomordentligt lustiga bestämnelserna om starkölet utan släppa denna detalj så att vi åtminstone komma in på den rätta vägen och få en ända att vinda vid, när det gäller att avveckla lagar, som ingen håller, som ingen aktar, men som dessvärre ganska många skratta åt.

Herr OHLIN: Herr talman! Innan jag kommer in på de mera principiella synpunkter, som jag skall be att få anföra, kanske jag får tillåta mig ett ord till statsrådet Sträng. Han ursäktade sig i sin replik med att den fråga, som herr Ståhl diskuterade, inte hade kommit upp på regeringsplanen och att han inte kunde drömma om, att den skulle

komma till behandling. Har herr Sträng inte märkt, att på grund av frågornas formulering en lång rad åtgärder diskuterats, som gällt myndigheters och kommissioners funktionssätt och därmed förbundna problem? Och vidare: ifall det skulle vara, som det nu förefaller, konstaterat, att priskontrollnämnden utan hörande av vederbörande köpmän fastställt ett pris och det så pass sent att det tydligen inte var herr Ståhl bekant och efter hörande av köpmännen ändrat sig och godkänt deras ståndpunkt, så är väl detta ett klart bevis för att herr Ståhls kritiska påpekande varit berättigat. Jag tycker att det under sådana förhållanden skulle ha klätt herr Sträng bättre att han erkänt, att herr Ståhl tydligen hade rätt i sin kritik. Den som hörde herr Strängs anförande på förmiddagen måste nog tycka, att det borde vara rätt förargligt för honom att han tagit till storsläggan på sådant sätt att han träffat sina egna.

Herr talman! Statsrådet Danielson har ju lämnat en hel del värdefulla upplysningar rörande det förberedande arbetet på en decentralisering och förenkling av vissa sidor i administrationen. Jag är för min del mycket glad åt att han ansåg sig kunna konstatera, att han funnit intresse hos myndigheter och tjänstemän för detta arbete. Jag för min del har inte tvivlat på att man skulle kunna konstatera ett sådant intresse. Jag tror att det är av vikt att kunna konstatera, att när man diskuterar dessa spörsmål däri icke ligger någon kritik mot den svenska tjänstemannakåren, som utan tvivel är synnerligen väl kvalificerad och pliktrogen och i alla avseenden högtstående. Jag har ofta vid mina resor i utlandet gjort jämförelser mellan det svenska samhället och andra länder och därvid trott mig kunna konstatera, att en av orsakerna till att vårt samhälle trots det vi kunna kritisera kan fungera ganska bra är den, att vi ha en hög tjänstemannastandard. Jag håller därför med statsminister Erlander när han säger, att

man skjuter över målet ifall man framställer statstjänstemännen som improduktiva personer, som kunna sättas i någon sorts motsättning till näringslivets män. Till mycket stor del är det ju dock tjänstemännen, som bära upp och utgöra ryggraden i det svenska samhället och äro en förutsättning för att vårt näringsliv kan arbeta så relativt effektivt som det trots allt gör. Jag tror det är rättvist att man i denna debatt konstaterar hur viktig den insats är, som ämbetsmän och myndigheter utföra i det svenska samhället. Orsakerna till att man här i alla fall har ett brännande problem om det s. k. Krängel-Sverige måste till väsentliga delar ligga någon annanstans.

Orsakerna äro naturligtvis att vi kommit in i ett interventionistiskt samhällssystem med mängder av ingripanden, och där det ligger i systemets natur att det hela blir krångligare än vad någon här skulle önska. Till väsentlig del äro dessa ingripanden betingade av krisförhållanden, och i den mån detta är fallet bör man kunna få en förbättring till stånd i den mån krisförhållandena försvinna. Statsministern frågade i detta sammanhang, varför det skulle vara så egendomligt att de offentliga myndigheterna och kommissionerna växa och antalet anställda ökar — att så har skett under vissa perioder är visst, även om statsministern valde sina siffror på ett sådant sätt att han inte just nu fick någon ökning — när antalet i enskild tjänst anställda växer än mer. Men det är väl att göra en alltför enkel jämförelse. För det första är det väl så att tillväxten i enskild tjänst till en del beror på de krav, som reglerings-systemet ställer på företagen att fylla i formulär, uppvakta kommissioner, söka licenser, avge rapporter etc. och att handla mindre kvantiteter än man annars kunde göra etc. Det är väl därför i och för sig önskvärt, att alla de tjänstemän, som syssla med detta regleringssystem, både enskilda och offentliga, kunna minska igen. Men för det

andra förhåller det sig så, att tillväxten av antalet tjänstemän inom näringslivet till mycket stor del sammanhänger med den tilltagande mekaniseringen, vilken gör att maskiner överta en hel del av det manuella arbetet. Man behöver flera verkmästare och ingenjörer, kontorsanställda och dylika. Detta är en viktig ekonomisk process, som man inte kan lämna ur sikte, ifall man gör en sådan jämförelse som statsministern ville göra.

Men, herr talman, vad jag egentligen hade på hjärtat var att framföra två andra synpunkter, som jag inte märkt kommit fram i debatten hittills, i var fall inte annat än i förbigående, nämligen varför vi ha kommit in i Krängel-Sverige och vilka risker, som förefinnas för att vi kunna komma att stanna kvar i ett sådant samhälle. Den första synpunkten är den, att om det råder bristande samhällsekonomisk balans mellan varutillgång och efterfrågan så att efterfrågan alltså är större än tillgången pressa sig ransoneringar och produktionsreglerande åtgärder fram. Ty man kan, när marknaden inte är fri med prisstegringar och lönestegringar, som jaga varandra uppåt utan någon som helst fysisk varubrist på världsmarknaden, få ett tillstånd, där ransoneringar inte kunna undvaras och därmed inte heller produktionsregleringar, enär man inte sört för den allmänna ekonomiska balansen. Förutsättningar för en återställning av denna allmänna ekonomiska balans och därmed att man undgår en hel del av regleringsapparaten skola vi inte diskutera i dag. Det är en fråga som vi haft uppe många gånger tidigare och väl komma att få återkomma till i skilda sammanhang. Men statsminister Erlander säger i sin replik till herr Ståhl, att det inte är någon väsentlig skillnad, om bristen på varor beror på avspärrning eller valuta-brist. I det avseendet vill jag instämma i vad herr Ståhl mycket kort antydde, nämligen att det är en väsentlig skillnad, därför att avspärrningen ligger utanför möjligheterna av svensk statlig

påverkan, medan en valutabrist till stor del är beroende på den bristande samhällsekonomiska balansen och den allmänna ekonomiska politik, som förts under senare år. På den punkten kan regeringen alltså inte svära sig fri från en betydande del av ansvaret för att vi kommit i ett läge, där regleringar behövt tillgripas. Om statsministern gärna vill skjuta den saken åt sidan och säga, att vi väl skola tala om att regleringarna äro mera nödvändiga, vet jag inte om vi kunna tillmötesgå honom mer än att vi säga, att båda sakerna ha lika stort intresse.

Den andra synpunkten jag ville framföra gäller på litet längre sikt. Det är helt enkelt den att den socialistiska samhällstypen innebär en centralisering och centraldirigering, medan ett liberalt samhälle har en mera decentraliserad karaktär. Det liberala samhället lämnar mera åt den enskilde att göra på egen hand, och man behöver därför inte överlåta så mycket åt statliga monopol eller statliga reglerande myndigheter. I det socialistiska samhället, vars speciella konstruktion jag inte har anledning att ingå på här, behövs det monopolisering eller reglering för att man, som det så vackert heter, skall kunna trygga samhällets intressen. Vad som här behöver konstateras är endast, att detta samhälles natur nödvändiggör en interventionistisk statsmakt med en mängd myndigheter, många paragrafer och regleringar. Tag till exempel arbetarrörelsens efterkrigsprogram, det s. k. tjugusjupunktsprogrammet! Nog förefaller det mig klart, att ifall vi fått vissa punkter genomförda, t. ex. bensin- och oljemonopolet, skulle det ha betytt en byråkratisering av den branschen med mera formulär och regleringar. En annan punkt avser hyresfastigheternas överförande i samhällets ägo. Då skulle relationerna emellan hyresgäster och fastighetsägare också få vissa drag av sådan där offentlig reglering. Det skulle icke bli några muntliga uppgörelser mellan fastighetsägare och hyresgäster

om nödvändiga reparationer, utan det skulle bli formulär, ansökningar och kontraktsbestämmelser. Ifall man kommer in på en statlig dirigering av vissa delar av utrikeshandeln, som rekommenderats i tjugusjupunktsprogrammet såsom en mera permanent sak, oberoende av kristiden, skulle även det nödvändigtvis betyda, att kommissioner av handelskommissionens typ finge fördela detta långt mera än en friare handel.

Jag tror att man kan konstatera såsom liggande utanför området för debatten, att den socialistiska samhällstypen innebär väsentligt mycket mera av regleringar, ransoneringar, kontroll, kommissionsväsen och dylikt än vad ett mera liberalt samhälle behöver.

Jag tycker, att det är mycket välkommet, att statsrådet Danielson intresserar sig för detta problem om förenklingar, som han tagit upp, ehuru jag måste avstå från alla omdömen till dess jag fått se resultatet. Jag vill endast göra en liten gensaga, när statsrådet säger, att lamentationer över krånget tjäna ingenting till. Jo, herr statsråd, klagomål och, såsom vi hört mycket ofta, berättigade klagomål ha i alla fall en funktion att fylla: de utgöra en påtryckning, som gör det lättare att få fram en förändring. Statsrådet själv skall icke beklaga sig, om han får hjälp av det tryck från opinionen som kommer på detta sätt. Jag kallar icke detta för lamentationer utan för en vaksamhet, som är naturlig i ett demokratiskt samhälle.

Innebörden av dessa synpunkter, herr talman, är att om man verkligen på lång sikt vill arbeta för ett samhälle, som utmärkes av relativt liten reglering och kontroll, då måste man försöka undgå centralisering och byråkratisering genom att draga två praktiska slutsatser: för det första att återställa, respektive bevara, den samhällsekonomiska balansen och för det andra att avstå från att driva samhällsutvecklingen i socialistisk riktning. Om man vill definitivt avskryva de socialistiska

punkterna i tjugusjupunktsprogrammet i stället för att lägga dem i lådan för tillfället, såsom regeringen gjort, skulle det innebära ett större steg för avskaffande av Krängel-Sverige än det som statsrådet Danielson kan åstadkomma.

Jag vill till statsminister Erlander säga, att på det sättet skulle man trygga mera frihet för medborgarna än genom det regleringssystem som statsministern vill tolka som ett sätt att öka medborgarnas frihet. Om man däremot ej vill beakta dessa båda viktiga saker, ja, då tror jag att trots alla vällovliga ansträngningar från statsrådet Danielson eller andra komma vi att mot vår vilja — och jag vill gärna säga mot regeringspartiets vilja och önskemål — hamna djupare in i Krängel-Sverige.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! När herr Ohlin nu fört debatten för sin partivän Ståhls räkning får väl detta tagas som intäkt för det kända faktum, att herr Ohlin alltid har en viss benägenhet att ordna och ställa — eller kanske vi skola säga centraldirigera — inom sitt parti.

Jag har ingenting emot att fortsätta debatten om termosflaskorna. Herr Ståhl anförde i sitt första inlägg såsom ett skäl för anmärkning mot priskontrollnämnden, att man icke tog hänsyn till företagarna och dem som man hade att göra med i sitt dagliga krisarbete. Herr Ståhl anförde en rad av olika artiklar, beträffande vilka man skulle ha blivit illa behandlad på företagarnas eller handelsns sida, däribland kastruller och termosflaskor. Herr Ståhl åberopade detta såsom ett allmänt skäl för påståendet om nämndens bristande vilja att förhandla och pröva.

Jag lämnade min redogörelse utifrån termosflaskornas område, eftersom det var ett ärende som jag själv haft under behandling. Det hade väl varit lämpligt, om herr Ståhl talat om för oss, att när han kritiserade priskontrollnämnden så kritiserade han icke nämnden

för dess sätt att behandla fabrikanter och företagare utan han kritiserade nämnden enbart för dess sätt att behandla handelsns representanter. En sådan förklaring hade kunnat bespara herr Ståhl att få den redogörelse som jag tog mig friheten giva här. Jag försäkrar herr Ståhl, att jag var icke den ende i kammaren som fattade herr Ståhl på detta sätt. Jag försäkrar också, att jag under dessa sista två månader nästan dagligen haft överläggningar med handelsns representanter. De ha resonerat om priskontrollnämndens behandling av dem, när det gällt marginaler på choklad, parfym, tvål, tvättpulver, vetemjöl, rågmjöl, socker, kaffe, pilsner och läskedrycker m. m. De ha resonerat med mig om marginalerna på praktiskt taget alla områden. Jag inregistrerar här ett enda undantag: det undantaget är termosflaskor.

Det kan ha sin naturliga förklaring. Eftersom herr Ståhl talat om för oss, att nämnden i lördags givit handelsns män vad de önskat i fråga om marginaler för termosflaskor, ha de ej haft anledning att tala med mig om det.

Jag måste til syvende og sidst konstatera, att det är verkligen ett dåligt slagträ mot nämnden att använda en varugrupp, där företagarna av nämnden fått vad de begärt.

Herr STÅHL erhöi på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! När folkhushållningsministern försöker betäcka reträtten i fråga om termosflaskorna med den uppgiften, att jag ej skulle ha talat om, att det gällde handelspriset, konsumentpriset, kunde jag nöja mig med att hänvisa statsrådet Sträng till det protokoll som kommer att föreligga. Det är emellertid så, att jag råkat ha ett manuskript som jag följde. För att bestyrka att jag talat just om konsumentpriset skall jag be att få citera den lilla mening, som handlar om detta. Det står nämligen: »Beträffande termosflaskor kan nämnas, att det konsumentpris, som 1942

fastställdes till kronor 5:50, i år har sänkts till 4:10, d. v. s. exakt detsamma som inköpspriset. Inte underligt, herr talman, om sådana varor skulle försvinna ur marknaden till men för konsumenterna!»

På detta korta avsnitt har jag sålunda två gånger talat om konsumenterna.

Jag skall ingalunda förebrå folkhushållningsministern om han icke så noggrant hör varje ord som jag säger. Men man kan diskutera lämpligheten av att hänga upp ett så utförligt resonemang och ett så våldsamt angrepp mot mig på ord, som folkhushållningsministern lyssnat på ganska förstrött.

Vad beträffar att priskontrollnämnden ändrat sig vill jag konstatera — och det är väsentligen detta jag vill slå fast — att nämnden bevisligen fastställt priset till 4:10 utan att taga hänsyn till vad handeln begärt, vilket det hade varit på sin plats att nämnden gjort.

Vidare yttrade:

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr Ståhl överskattar en folkhushållningsministers fattningsförmåga. När herr Ståhl står och talar om konsumentpriset på termosflaskor, menar herr Ståhl handelsmarginalen och icke producentpriset. Det var kontentan i herr Ståhls inlägg. Om jag talar om att handelsmarginalen spelar en mycket liten roll i konsumentpriset men att en sänkning av fabrikanternas pris från 4:25 till 2:15 spelar en avgörande roll för konsumenterna och konsumentpriset, då tycker jag, att jag har ännu större skäl att nå fram till slutsatsen, att det var där skon klände, när herr Ståhl framförde termosflaskorna i sitt inlägg.

Herr **JACOBSON** i Vilhelmina: Herr talman! Det var valda stycken i det brev som herr Ståhl läste upp som föranledde mig att begära ordet. Saken är nämligen den, att den första veckan

under riksdagen, troligen den 13 eller 14 januari, fick jag ett brev från en importör. Jag fick onda aningar med detsamma. Det var nästan precis den relation som herr Ståhl lämnat i interpellationsdebatten i dag, och de synpunkter brevskrivaren framförde voro ungefär desamma. Jag gjorde icke som herr Ståhl, som rusade i väg och interPELLERADE, utan jag tog reda på saken och konstaterade, att uppgifterna voro oriktiga från början till slut, med resultat att jag ej interPELLERADE. Annars hade det gått för mig som för herr Ståhl med termosflaskorna.

Jag tror, att det vore nyttigt särskilt för de nya riksdagsmännen, som sitta här sin första period, att de innan de rusa fram och interPELLERA taga reda på om det finnes verklighet i breven eller om de äro ovederhäftiga.

Herr **STÅHL** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Jag ber att få säga herr Jacobson, att jag kontrollerat innehållet i brevet och vet, att det ej är ovederhäftigt. Beträffande åldern på riksdagsmännen hoppas jag, att även om man sitter den första perioden så får man föra på tal en fråga, som är så pass vital icke minst för den yrkesgrupp till vilken herr Jacobson hör men som han tydligen har mindre förståelse för.

Jämväl herr **JACOBSON** i Vilhelmina erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Det är mig en glädje att kunna konstatera, att mina farhågor icke besannats. Jag trodde faktiskt, att det var samme herre som stod bakom herr Ståhl och som sökte lura mig.

Härefter anförde:

Herr **PEHRSSON-BRAMSTORP**: Herr talman! Jag har icke någon anledning att lägga mig i den principdebatt som försiggått. Men när jag avlyssnat debat-

ten, har jag konstaterat någonting som utbildat sig under den sista tiden: man kan märka att det är valår i år och att det är många som vädja till valmännen. Det gör naturligtvis också jag och det parti jag representerar.

Men det viktigaste av allt är, att man skall hålla sig till sanningen. Många söka framställa saker och ting så att de hålla sig så långt från sanningen som de över huvud taget kunna komma. Herr Ståhl skall inte se misslynt ut! Jag lägger mig icke i den debatt herrarna haft. Men man läser ju i tidningarna. I våra tidningar konstateras med ganska stor bestämdhet — och detta konstaterande är riktigt — att kommunisterna i olika delar av Europa försöka att underminera respekten för rätt och sanning. Jag har ju haft nöjet att här i kammaren säga till våra kommunister, att när de söka framställa sig som de bästa gentemot Sveriges arbetare, göra de sig skyldiga till en oerhörd förfalskning och ett oerhört skryt om sig själva.

Sedan är det en sak, att regeringen här handlat, såsom jag tidigare sagt, valhänt i många saker. Det är något som vi få diskutera i annat sammanhang. När man skall kritisera en sak, skall man ha anledning att göra det, men man skall icke söka kritisera någonting som över huvud taget ej kan kritiseras. Då kommer allmänheten till sist att icke tro dem som söka driva en dylik kritik.

Det är ändå på det sättet, att vi leva ej nu under normala förhållanden. Ingen människa som sitter vid styret kan klara upp allt på ett fullt tillfredsställande sätt. Jag är den förste att erkänna, att visst göra kommissionerna en oerhörd massa misstag. Det är ju icke underligt: när regeringen kan göra misstag, måste man förlåta kommissionerna.

Vad jag känt mig föranledd att yttra mig om är herr Fallas inlägg. Jag hade icke tänkt mig, att den konservativa idén tappat melodien så fullständigt att man börjat draga in fullkomligt orik-

tiga saker och ting i debatten i riksdagen. När herr Falla talade om fläskspionerna och det ena med det andra samt sade, att detta har regeringen genomfört, så kan detta tal behöva något belysas.

På hösten i fjol konstaterades av livsmedelskommissionen och alla berörda organisationer, att ransoneringsmoralen var oerhört dålig, och man ansåg lönlöst att fortsätta och ha en ransonering på papperet som icke höll i verkligheten. Det var varor, som gingo vid sidan om ransoneringen i mycket stor utsträckning. Det hade icke fallit oss och köpenskapens representanter in att hos regeringen begära upphävande av kötransoneringen, om vi ej trott att detta var möjligt. Att vi trodde detta vara möjligt var därför att vi fingo en utslaktning av 100 000 nötkreatur mer än normalt, motsvarande cirka 18 000 ton. När vi talade om ransoneringen och åtgången av köttvaror, gällde detta uteslutande kött och icke fläsk, ty det var klart, att man icke kunde vara utan en ransonering av fläsk. Frågan gällde alltså kött. Vi menade, att om man finge ransoneringen hävd och vi hade en tillförsel på 18 000—20 000 ton mer än normalt, så kunde vi hysa ett svagt hopp, att det skulle kunna avlöpa tillfredsställande. Men det är självfallet, att man då icke borde säga till den stora allmänheten såsom statsrådet Sträng gjorde på ett tidigt stadium, att den ransoneringslösa tiden måste bli mycket kort. Varför detta? Jo, därför att det är givet, att när människorna höra sådant är det nästan detsamma som att uppmana dem till hamstring.

En av förutsättningarna för ransoneringen var alltså ganska minimal. I varje fall menade vi, att med den dåliga ransoneringsmoral som vi hade vore det anledning att häva ransoneringen och låta konsumenterna en tid framåt få prova en fri försäljning. Om vi skulle behöva införa ransonering på nytt, trodde åtminstone jag och även andra, att allmänheten skulle bli övertygad om

nödvändigheten härav. Det är icke riktigt som en del av slakteriorganisationernas representanter och enskilda slakterier skrivit i många tidningar, att här fanns tillräckligt med kött och fläsk. Det ansågo vi icke, men vi trodde att det skulle hjälpa med den större tillgången. Om människorna få se, att det blir nödvändigt att återgå till ransoneringen, kan var och en förstå varför man måste göra detta. Då blir det icke det där resonemanget, att man gör det för ransoneringens egen skull, utan man gör det för att de som ha ansvaret för vår försörjning också skola ha hand om ransoneringen. Jag har alltid beundrat de människor som skola ha detta svåra uppdrag. Det är en av de svåraste uppgifter som man kan handhava inom något område.

Vi resonerade med regeringen. Det är givet, att motståndarna till upphävandet av ransoneringen hade starka skäl. Jag förstod folkhushållningsministern, när han sade: Nödgas vi återgå till ransoneringen, kommer en del av den svenska tidningspressen att prata om vilka misstag regeringen gjort. Jag begrep, hur de kände och reagerade inför detta. Då sades det från organisationerna, att om vi finge ransoneringen hävd och det därefter visade sig, att priserna steg i höjden över hela linjen eller att vissa partier komme att stiga, finge man ordna detta. Men om det skulle visa sig, att vi inte kunna bemästra situationen, då äro de organisationer, som stå för denna framställning, beredda att medverka till en ny ransonering. Detta lämnade organisationerna en skriftlig förbindelse på till livsmedelskommissionen.

Det finns en tidning som heter Medborgaren. Det påstås, att det är unghögerns medlemsblad. Den har intresserat sig så mycket för ransoneringarna, att den för en tid sedan påstod, att det var Bramstorp som genomfört att det skulle bli slaktgodemän. Det var också en högertidning i Sundsvall som skrev samma sak. Nog måtte högern ha tap-

pat den gamla goda traditionen som ett verkligt konservativt parti och fullständigt tappat melodien, när den nu i tider som dessa försöker att använda ungefär samma system gentemot dem som inte äro politiskt liktänkande som det kommunisterna använda i vissa andra länder för att underminera samhället. Det anses kanske vara en riktig taktik och politik, men det tror jag inte människor i allmänhet tro på. Sedan har det hållits politiska möten, där mer eller mindre vederhäftiga personer lagt fram dessa saker.

Utgående ifrån att man skulle behöva ha ny ransonering, skriva representanter för de olika organisationerna, skall innan ransonering på nötkött och kalvkött återinföres samråd äga rum med slakterinäringens organisationer för diskussion, huruvida prisutvecklingen ger anledning till ett återinförande av ransoneringen. Ransoneringen skulle bygga på det nuvarande ransoneringssystemet med de ändringar, som föreslås i en bifogad promemoria. Jag skall inte läsa upp denna promemoria, ty det skulle draga onödigt långt ut på tiden, men i vilket fall som helst sägs till sist: »De i ovannämnda promemoria nämnda ändringarna i det nuvarande ransoneringssystemet böra snarast möjligt företagas i tillämpliga delar i den fortsatta ransoneringen.» Detta skulle alltså företagas beträffande fläsket, för vilket vi icke kunde häva ransoneringen även om köttet bleve fritt.

Skrivelsen är daterad Stockholm den 14 oktober 1947. Därefter heter det: »Ovanstående kompromiss godkännes för Slakteriförbundets delegerade med reservation för att endast endera av slaktgodemän respektive förbud för hemslakt av hushållsgrisar genomföres.» Sedan följa underskrifterna, och jag skall kanske läsa upp namnen: För Sveriges slakteriförbund G. A. Holmberg. Han var biträdd av 4 disponenter för olika företag, men han skrev ensam under. För Sveriges charkuteri- och slakteriidkares riksförbund Gunnar

Karlsson. Han säger: »Godkännes med reservation beträffande utformningen av kontrollen vid slaktstation, vilken utan att effektiviteten eftersättes bör kunna ordnas på mera praktiskt sätt.» D. v. s. han vill fortfarande ha kvar kupongkrediten, som förstört ransoneringsringen. Sedan är det godkänt av Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmanförbund och Kooperativa förbundet, alltså allesammans, men de ha velat genomföra slaktgodemän och hushållsgrisarnas slakt på slakterierna, d. v. s. att hushållsgrisarna skulle föras till slakterierna. Mot detta har slakteriförbundets representant, direktör Holmberg, reserverat sig. Vi togo sedan upp ett resonemang om det hela, men statsrådet Sträng följde inte våra som jag tycker förnuftiga råd. Det blev intet upphävande av ransoneringsringen. Men sedan, när frågan åter blev aktuell, diskuterade vi den gemensamt med de övriga representanterna. Då var det två av dessa representanter, som drogo sig undan och sade, att de inte ville vara med av skilda anledningar. Den ene ville inte ha någon kontroll vid slaktstationerna. Vi sade för vår del, att vi äro naturligtvis beredda på att det måste bli en skärpt kontroll — det innebar hela skrivelsen — därom äro vi eniga alla, men den kontrollen ville en inte vara med om och det var den som mest pratade om det elände, som denna kontroll skulle medföra.

Jag tycker det är nödvändigt att redogöra för detta i riksdagen. Man skall naturligtvis kritisera regeringen på de punkter, där man har en väsentligt olika uppfattning om mycket stora frågor, som ha betydelse för hela den politiska utvecklingen, men inte kan den stora allmänheten tro på människor, som föra fram kritik över åtgärder, som vidtagits på grund av fullständigt abnorma förhållanden. Det kan inte vara bärande för något politiskt parti att handla på det sättet, åtminstone anser jag inte detta för möjligt.

Jag vill inte föredraga hela den långa

promemorian, men där förekommer bl. a. införandet av slaktgodemän. Därest representanterna för de olika partierna sin plikt likmätigt vilja följa sanningen, vet man nu precis, hur detta kommit till. Anledningen till att de inte ville vara med vid de möten, som nu anordnas av privatslaktarna, var att jordbrukarna fingo fria priser på styc-kade, d. v. s. fjärdedels, halva och hela kroppar. Representanter för jordbrukarnas organisationer ha samtidigt förbundit sig att till livsmedelskommissionen eller priskontrollnämnden anmäla ändringar på priserna, så att priset på ett slags kött kan öka, när priset på ett annat slag minskar, beroende på tillgång och efterfrågan. Den största olägenheten med hela den stela ransoneringsringen tidigare har varit att man slagit fast vissa normer, som man inte kunnat ändra. Det är därför som det vid sidan av den legala handeln uppstått en handel, som jag tror inte något parti anser tillfredsställande under nuvarande förhållanden. Vi leva ju ändå inte under normala förhållanden.

Vi hade räknat med att kunna få 10 000 eller 20 000 ton kött från Danmark utöver den kvantitet, som tillföres marknaden på grund av den dåliga skörden. Jag är övertygad om att det inte skulle ha varit så svårt att få åtminstone 10 000 ton, men Europakommissionen motsatte sig detta. Den ansåg, att det finns andra länder, som ha större behov av denna kvantitet. Vi ha följaktligen inte lyckats få till stånd någon köttimport, men det är möjligt att vi så småningom kunna få det. Inte allenast hos oss, utan även annorstädes, äro förhållandena sådana, att man inte kan göra en jämförelse och säga, att utvecklingen är farlig. Enligt min mening kan en regering, som när tillgången kommer att motsvara efterfrågan vill behålla ett system, som inte är nödvändigt för folkförsörjningen, inte sitta kvar länge. Om däremot en opposition skulle gå emot bibehållandet av ett system, som är nödvändigt för att man skall kunna för-

delar oundgängliga varor mellan människor, tror jag inte denna opposition skulle vinna folkets förtroende. Om den skulle överta ansvaret för utvecklingen, skulle den vara tvungen att handla på samma sätt. Folket skulle då börja fråga, vad dess löften inneburit. Jag reagerar personligen mot ett sådant system, och jag har därför velat förklara, att organisationerna varit fullt medvetna om att vi kunna komma in i sådana förhållanden, att en ransonering på nytt blir nödvändig.

Jag vill påpeka, att det är den enskilda handeln, representerad av Köpmannaförbundet, Grossistförbundet och slakteriidkarorganisationerna, som begärt, att man skall införa slaktgodemännen. De krävde likaså, att hushållsgrisarna skulle slaktas på slakterierna. När vi sedan övertygade livsmedelskommissionen om att det inte finns någon fysisk möjlighet att under november och december slakta ungefär 300 000 hushållsgrisar, då släppte kommissionen den bestämmelsen. Även representanter för konsumenterna ansågo, att det skulle bli abderitiska förhållanden, om man genomförde denna bestämmelse. Livsmedelskommissionen hade emellertid kvar kravet på slakten av hushållskalvarna. Vi kommo dock inte att resonera om det, förrän hela ransoneringen var genomförd. Slakteriförbundets styrelse, vari olika politiska partier äro representerade, beslöt sedan, liksom Kooperativa förbundet och Köpmannaförbundet, att man borde stödja en förnuftigt genomförd ransonering, förutsatt att det blev en tillfredsställande kontroll, så att det inte uteslutande blev bönderna som skulle vara kontrollerande.

Jag vill genast säga, att det ibland brustit även inom våra organisationer, men detta har intet medhåll från topporganisationen eller från några andra organisationer. De felsteg, som förekommit under den förutvarande ransoneringen, skola vi inte tillvita vare sig diversehandeln eller partihandeln eller

slakteriorganisationerna. Det är inte lätt för den enskilde affärsmannen, som är beroende av sina kunder, att följa ransoneringsbestämmelserna, när den köpande allmänheten försöker tubba honom. Jag vill inte försvara ett sådant handlings sätt, men vi böra ta med även sådana saker i räkningen.

Vi ha naturligtvis inte den ringaste önskan att få slaktgodemän, och vi ha sagt oss, att vi kanske kunna komma i en sådan situation, att vi för vår egen räkning utse människor, som skola ha en viss uppsikt, men att vi inte behöva slaktgodemän för detta ändamål. Men om vi skola ha slaktgodemän, komma vi att vädja till jordbrukarna och framför allt till föreningsjordbrukarna att sköta den kontrollen. Den saken äro naturligtvis de andra organisationerna inte så kinkiga med, men när de säga, att införandet av slaktgodemän är inledningen till en socialisering och att de riktigt trogna föreningsjordbrukarna skulle medverka till en socialisering, då tror jag att de fullständigt missta sig. Om vi få folk även av andra typer till slaktgodemän, såsom de ville ha, då kommer det att uppstå ett virrvarr, som varken konsumenterna eller producenterna önska.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FALLA: Herr talman! Statsrådet Sträng hade i sitt första anförande älskvardheten att utnämna mig till en andens lättmatros. Jag tror att herr Sträng inte har något emot att jag kvitterar denna artighet, och jag skulle då vilja säga att statsrådet Sträng i sitt anförande före middagen närmast uppträdde såsom en gamla tiders skutskeppare, gärna andens skutskeppare, vars vapen och argumentering både mot lättmatrosen och mot besättningen i övrigt mest utgjordes av den s. k. nio-svansade katten.

Statsrådet Sträng gav en redogörelse för hur köttransoneringen genomförts,

vad som varit de bärande grundtankarna och vad som gjort det nödvändigt att få denna kötttransonering. Jag skall inte gå djupare in på den saken. Jag skall mycket gärna erkänna, att jag inte har penetrerat den saken så djupt som herr Sträng har gjort. Men jag erinrar mig mycket livligt hur i höstas, då diskussionen pågick om detta, just Slakteriförbundet och andra ekonomiska organisationer med mycket stor styrka hävdade, att det skulle gå att komma till rätta med detta problem utan ransonerings. Jag förutsätter att slakteriorganisationerna besitta den kunnighet och erfarenhet på detta område, att man får tillmäta deras yttranden ett rätt stort värde, och det är det jag har gjort.

Sedan var statsrådet Sträng mycket indignerad över att jag på tal om slaktgodemännen hade sagt att de voro epapoliser. Jag anser att det är ett adekvat uttryck för den organisation som har skapats, och jag tycker också att statsrådet Sträng hade kunnat spara sin indignations bröstoner till ett något lämpligare tillfälle, även i betraktande av den jämförelse jag gjorde med en gångna tiders ämbetsman, som med ett folkligt uttryckssätt gick under benämningen rackaren. Denna kunde utan tvivel vara en lika hederlig man som vem som helst, och han var det säkerligen i allmänhet också, men ämbetets karaktär gjorde att det omgavs av en sådan där nimbus som jag tror att slaktgodemännens ämbete också kommer att få. Jag gör detta antagande på grundval av de många resolutioner, uttalanden och opinionsyttringar, som kommit från landets olika delar, men det är ingen smädelse emot dessa människor personligen, och jag har ingenting att ta tillbaka.

Nu yttrade statsrådet Sträng beträffande slaktgodemännen och hela den apparat, som nu satts i gång, att organisationerna på området hade velat vara mycket strängare än vad folkhushållningsministern och livsmedelskommissionen nu hade varit och att folkhus-

hållningsministern och regeringen hade måst dämpa ned de kraftigare åtgärder som hade begärts. Frågan är, vem man skall tro egentligen. Nyss stod herr Pehrsson-Bramstorp här. Jag hade mycket svårt att uppfatta innehållet i hans anförande, men jag tyckte mig höra något som att om man skall ha slaktgodemän, borde man göra så och så, och det skulle väl häntyda på att det inte från det hållet skulle ha ställts sådana extrema krav som statsrådet Sträng påstått. En tidning, som jag har här, nämligen RLF-Tidningen, skriver i en ledande artikel, visserligen mycket skruvat men i alla fall så att det framgår att det varit motstånd, såvitt jag förstår, från organisationernas sida men att de ha blivit tvingade till det här, och då vilja de göra det bästa möjliga av anordningen. Man får av denna ledare inte alls den uppfattning om tillkomsten av kontrollbestämmelserna, som statsrådet Sträng nyss framförde här.

Statsrådet Sträng nämnde i ett yttrande, att han hade tagit reda på hur många riksdagsår jag hade. Han tillmätte det mycket stor betydelse och ansåg att jag bort uppföra mig bättre efter 25 riksdagsår än vad jag nu gjort. Han menade bl. a. att jag hade stått och gycklat med blanketter, som statistiska centralbyrån hade utsänt genom hushållningssällskapen, och detta gyckel tyckte han var obefogat. Jag måste säga herr Sträng, att det förefaller mig som om statsrådet inte riktigt skulle känna skillnad på allvar och gyckel. Jag hade en mycket allvarlig mening, när jag talade om dessa blanketter och gick sakligt igenom dem punkt för punkt, och jag gycklade inte alls. Om det ändå verkade litet lustigt på en del punkter berodde det inte på mig utan på blanketterna. Emellertid var statsrådet Sträng mycket tillfredsställd med de uppgifter, som statistiska centralbyrån får på detta sätt. Han menade, att de där uppgifterna, som jag kunde konstatera att man till stor del får gripa ur luften — man kan inte få dem på annat sätt

— voro för honom mycket acceptabla. Jag måste säga att en sådan anspråkslöshet, kanske vi skola säga en sådan intellektuell anspråkslöshet, hade jag knappast kunnat föreställa mig att vi skulle finna på regeringsbanken.

Sedan tyckte statsrådet Sträng, att jag inte varit just i mitt uppträdande. De här blanketterna, som jag visade upp, skulle jag i första hand gjort anmärkning mot, då vi hade den sista högerregeringen. Det är 18 år sedan. Den som jag tycker mest anmärkningsvärda blanketten fick jag till årsskiftet, har inte sett den förr, och den har inte varit ute mer än möjligen något år tidigare. Detsamma gäller blanketten från socialstyrelsen. Jag tycker nog att det är att ställa väl stora anspråk på en riksdagsman om man fordrar, att han skall med sin kritik och sina anmärkningar vara 18 à 20 år före sin tid. Den andra blanketten från statistiska centralbyrån är ju äldre, men jag för min del har icke haft anledning att taga befattning med den på den tid, då vi hade högerregering — om den över huvud fanns den tiden. I vilket fall som helst anser jag, att när man har fått dessa erfarenheter under årens lopp, är det en lämplig tidpunkt att taga fram dem just nu i debatten om Krängel-Sverige.

Herr Pehrsson-Bramstorp, som nyss stod här i talarstolen, började med att utvecklingen på senare tid har givit oss vissa påminnelser om att det är valår i år. Ja, det var väl väldigt bra att herr Pehrsson-Bramstorp fick reda på det, så att han inte glömt bort det. Så långt bort som hela hans tankevärld ligger från valspekulationer och sådant hade det annars varit fara värt att han alldeles glömt bort det. Men, sade herr Pehrsson-Bramstorp, man skall hålla sig till sanningen, och han yttrade vidare, att de konservativa tycktes alldeles ha tappat melodien, nämligen den gamla melodien att hålla sig till sanningen, och han vände sig i detta sammanhang mot mig. Jag var mycket uppmärksam på herr Pehrsson-Bramstorps anförande

i fortsättningen, så att jag skulle få höra, i vad mån jag talat osanning och lämnat oriktiga uppgifter, men därav blev ingenting. Såvitt jag kunde höra var det icke ett ord i herr Pehrsson-Bramstorps anförande som gav vid handen, att jag skulle lämnat osanna uppgifter. Men herr Pehrsson-Bramstorp fortsatte med att säga, att Falla har ju t. o. m. talat om fläskspioner och sådant. Får jag fråga herr Pehrsson-Bramstorp, därest han är närvarande: När har jag talat om fläskspioner här i kammaren eller på något annat ställe? Jag bara ställer frågan, när jag har uttryckt mig på det sättet, när jag har kallat någon för fläskspion här i kammaren eller talat om fläskspioner här i dag. Herr Pehrsson-Bramstorps patos i dag var ju sanningen. Skulle inte till detta patos höra att referera ett anförande rätt och inte tillägga mig uttalanden som jag aldrig gjort? Men det förefaller mig som om herr Pehrsson-Bramstorps kärlek till sanningen närmast skulle vara densamma som Konjander hade, när han älskade barn. Han älskade dem på avstånd och hos andra.

Herr Pehrsson-Bramstorp talade om slaktgodemän. Såvitt jag förstod honom ville han inte uttala något gillande där, men tyckte att man i alla fall skulle göra det bästa av situationen. Det var rätt svårt att uppfatta herr Pehrsson-Bramstorp på den punkten, men det är ju inte så ovanligt. Han tog inte avstånd från detta system, men han tycktes se det med en viss skruvad motvilja. Jag har den bestämda uppfattningen om hela detta system, att det är något mycket motbjudande, i allra högsta grad motbjudande, och det har jag givit uttryck åt förut. Jag frågade i mitt första anförande: Är statens auktoritet så ringa och äro statens i vanlig ordning tillgängliga medel att upprätthålla lag och ordning så dåliga, att man inte på normala vägar kan komma till rätta med det smussel, som möjligen på en och annan plats bedrivits med kötttransoneringen, utan måste tillgripa åtgärder,

som mera påminna om östeuropeisk än om västerländsk samhällsordning? Det var det principiellt avgörande i mitt yttrande om anordningen med husrannsakan, epapolis och allt detta, men på den punkten svarade statsrådet Sträng inte ett ord.

Härmed har jag sagt vad jag vid detta tillfälle har haft anledning att säga.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Jag fick det intrycket, att herr Falla inte hade någonting emot att tituleras »en andens lättmatros». Han kvitterade min artighet med att kalla mig skutskeppare, och jag har för min del ingenting emot detta epitet. Jag har en känsla av att i en tid när det blåser hårt — och det gör det nu — är det tryggare med en skutskeppare än en lättmatros som folkhushållningsminister. Även om den niosvansade katten i bildlig bemärkelse tas fram, sker det nog enligt gammal skutskeppartradition bara när det är nödvändigt.

Det är ingen tvekan om att min indignation över herr Fallas uttryck rackare och epapolis om slaktgodemännen förde det goda med sig, att herr Falla gick upp i talarstolen för att säga, att han inte menar någonting illa med uttrycken. Det var en ånger, som man har anledning att respektera, och jag tror att herr Falla efter detta varken här i kammaren eller annorstädes kommer att använda orden rackare och epapolis när det är fråga om slaktgodemännen. Jag fick detta bestyrkt när herr Falla vände sig mot herr Pehrsson-Bramstorp och sade sig vara irriterad över att herr Pehrsson-Bramstorp lagt i hans mun uttrycket fläskspion och kanske något därutöver. Det är naturligtvis en smakfråga och en fråga om graderingarnas värde, vilket som är mest förolämpande, att heta fläskspion, rackare eller epapolis. Det är möjligt att denna debatt ger till resultat att herr Falla i fortsättningen blir försiktig med

att använda något som helst uttryck av denna kulör, när han talar om slaktgodemännen.

Jag gjorde gällande, att regeringen dämpat vissa önskemål, som gingo längre i avseende på slaktens koncentration. Herr Falla frågar då, vad han skall tro efter att ha hört herr Pehrsson-Bramstorps anförande. Herr Pehrsson-Bramstorp stod nyss i talarstolen och bestyrkte mitt anförande. Även han sade tydligt och klart, att en del av de organisationer, som stodo bakom den första framställningen, ville ha slakten av hushållsgrisarna koncentrerad till slakterierna och slaktstationerna, något som varken regeringen eller livsmedelskommissionen ville vara med om.

När vi debatterade de statistiska uppgifterna på jordbrukets område sade jag, att hur ofullständiga dessa än kunna vara vid vissa tillfällen — lägg märke till den nyansen: jag svor inte på deras ofelbarhet under alla förhållanden — utgöra de ändå ett godtagbart underlag för försörjningsplaner och för prissättningen på jordbrukets område. Jag har under de senaste åren haft tillfälle att göra jämförelser mellan vårt lands och andra länders jordbruksstatistik, och jag kan tveklöst säga, att vi med det av herr Falla kritiserade materialet inta en ledande plats, inte bara i fråga om statistikens utförlighet, utan också i fråga om dess tillförlitlighet.

Herr Falla slutade sitt anförande med att säga, att han frågat mig, huruvida regeringens auktoritet för närvarande är så dålig, att det är nödvändigt att inaugurera ett system, som mera hörde hemma i vissa ostliga länder på vårt klot än i våra västerländskt betonade demokratier. Detta var väl ungefär innebörden av hans fråga. Herr Falla sade sig inte ha fått något svar på detta. Jag beklagar om jag inte talade tillräckligt högt, men jag vet, att jag svarade. Jag sade nämligen, att människorna tråkigt nog inte alltid äro sådana som man önskar att de skola vara. Det har förekommit en svart handel under hela

kristiden. Det förekom under de år, då herr Fallas partivänner sutto med i regeringen, och det har förekommit under de år, då socialdemokraterna ensamma burit regeringsansvaret. Den svarta handeln kan således inte bero på något auktoritetsmisstroende mot just den socialdemokratiska partiregeringen, ty det får i så fall utsträckas till alla de regeringar, som haft bekymret att söka åstadkomma och upprätthålla respekt för ransonerings- och regleringsföreskrifterna. Jag gör inte anspråk på, och ingen kan väl heller objektivt göra anspråk på att svenska folket skall ha en sådan avgjort större respekt för en socialdemokratisk regering än för en allmän samlingsregering, att något som förekom under samlingsregeringens tid, nämligen svart handel, inte skall kunna förekomma under en socialdemokratisk partiregering. Det är att tro litet för mycket om vår förmåga. Vi äro i detta avseende inte mer än människor.

Jag anförde detta i mitt förra inlägg, men jag har velat repetera det nu, eftersom herr Falla har det intrycket, att han inte fått något svar på sin fråga.

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP: Herr talman! Jag har inte sagt, att herr Falla talat osanning, utan jag sade, att vad som står i Medborgaren inte är sant. Den tidningen står snart så lågt, att jag inte vill ha någonting med den att göra. Jag vet inte om herr Falla har samma uppfattning. Jag tycker inte det är riktigt, vare sig herr Falla talade om fläskspioner, epapoliser eller rackare. Det har ansetts nödvändigt att införa slaktgodemanskapet för att man skall få en ordentlig kontroll, och slakteriorganisationerna ha godkänt detta. Om då en del jordbrukare, som vilja göra sitt bästa för näringens utöfvare och för kollegerna, anse sig böra åtaga sig slaktgodemanskapet i en kritisk situation, då är det oriktigt att kalla dem vare sig rackare eller epapoliser. Herr Falla kanske inte sade fläskspion, men jag

har för mig att det finns med i anförandet, såvida det inte blir struket i protokollet.

Herr FALLA erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! I anledning av det sista vill jag säga, att herr Pehrsson-Bramstorp torde ha alldeles särskilda traditioner, mycket större än jag, att i protokollet stryka yttranden, som icke äro riktigt lämpliga. Det skall bli mig ett nöje att se, hur herr Pehrsson-Bramstorps första anförande kommer att ta sig ut och bli justerat. Jag har den bestämda uppfattningen, att herr Pehrsson-Bramstorp särskilt ville utpeka mig för att inte ha hållit mig till sanningen. Han var inne på sanningen i sammanhang med mitt anförande långt innan han nämnde Medborgaren och högern i allmänhet.

Härpå anförde:

Herr förste vice talmannen MAGNUS-SON: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga ifrån, att så långt jag har kunnat lyssna till och följa med denna debatt har den för mig varit en besvikelse. Jag trodde att det skulle bli en debatt om de alltför vittgående reglementeringarna i samhället i övrigt och de stora besvär med blanketter och uppgifter, som den svenska allmänheten utsättes för. I stället har debatten så gott som uteslutande eller åtminstone huvudsakligen rört sig om den skärpta köttransoneringen och om priset på termosflaskor. Detta är för mig en besvikelse, och enligt min mening har det varit en urspårning av debatten.

Jag vill begagna detta tillfälle att säga ifrån, att det svenska folket i stor utsträckning börjar tröttna på reglementeringar och blankettskrivande och detta oberoende av kristidsförhållandena. Jag vill också uttala, att såsom det svenska samhällsarbetet nu fortgår, när vi med regeringens benägna medverkan undan för undan skapa nya

stora ämbetsverk med uppgift att styra och ställa inom det svenska samhället och som man tror ställa det väl för det svenska folket, komma reglementeringarna att växa undan för undan, och vårt samhälle kommer att bli ett reglementeringssamhälle, där oerhört mycket tid, som kunde utnyttjas för produktivt arbete, förspilles på ofruktbart regleringsarbete.

Jag vill särskilt till jordbruksbefolkningen säga, att även om vi ha anledning att foga oss efter ransoneringsbestämmelserna i dag, vilka enligt sakens natur hårt, och kanske hårdast, träffa jordbrukarna som livsmedelsproducenter, ha vi likväl anledning att tänka efter, huruvida det inte håller på att skapas åtgärder, vilka komma att för jordbrukarna medföra ett reglerings- och handlingstvång, som säkerligen kommer att bli mycket allvarligt och som det gäller att i tid ta avstånd ifrån, om vi inte en vacker dag — och det ganska snart — skola finna, att vi självmant låtit oket läggas över vår nacke.

Jag vill, herr talman, uttala, att en sund reaktion mot regleringssamhället, det är vad vi i närvarande stund behöva. Man har kanske gjort sig litet lustig över blankettraseriet och ej utan fog. Man kan inte tillmäta mig någon särskild intelligens eller någon särskild lust eller förmåga när det gäller att fylla i blanketter men kanske dock ej dummare än andra. När jag får alla dessa blanketter framför mig, känner jag mig sannerligen ofta villrådlig om hur de skola fyllas i. Jag vet personer med stor erfarenhet på detta och andra områden, som likväl äro villrådiga, hur man skall fylla i alla dessa blanketter. Jag vill ta ett litet exempel, som jag kanske borde ha anfört tidigare. Det var en blankett, som lades mig för ögonen helt nyligen — tyvärr har jag inte tagit vara på den eller lagt på minnet vad den gällde — där det stod: »Denna blankett skall användas för barn med flera fäder». Det förefaller mig, som om blanketterna ofta inte skulle vara så

synnerligen väl genomtänkta, och under sådana förhållanden finns det kanske anledning att gyckla litet över dem.

Jag beklagar att slutet på mitt anförande i någon mån kommit att bli ett gycklande med blanketterna. Jag tror, statsrådet Sträng, att blankettraseriet nu är så utbreddt, att ett hälsosamt gyckel över dem kan behövas. Ironiens vapen är ett av de skarpaste vapnen, och det vore önskvärt att det kunde stå upp en man, som har detta vapen och som kan använda det i full utsträckning mot blankettöverflödet. Det kunde kanske hjälpa oss att bli kvitt överflödet på blanketter och uppgifter. Det skulle vara en nyttig pappersbesparing, och mycket skulle vinnas därigenom att vi inte skulle behöva offra så mycket tid däråt som nu sker. Man behöver inte ha någon stor rörelse för att finna, att en stor del av kontorspersonalens arbete består just i att lämna alla möjliga uppgifter till myndigheterna, uppgifter, på vilkas värde man mången gång med rätta kan tvivla.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammararens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 75, angående disposition av vissa äldre anslag å sjätte huvudtiteln m. m.;

till bankoutskottet propositionen nr 76, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

till statsutskottet propositionerna:

nr 77, angående vissa anslag för budgetåret 1948/49 till dövstumskolorna;

nr 78, angående statlig kreditgaranti för lån åt den som genomgått polis-skola; och

nr 79, angående anslag till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 81, med förslag till lag om

ändring i civilförsvarlagen den 15 juli 1944 (nr 536) samt fortsatt giltighet av samma lag; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 82, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1948/49;

nr 83, angående anslag till landsfiskalerna m. fl.: Avlöningar;

nr 84, angående anslag till statens brandinspektion för budgetåret 1948/49;

nr 87, angående anslag till ersättning för skador vållade av personer som avvikit från vissa anstalter; och

nr 88, angående anslag till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor för budgetåret 1948/49.

§ 5.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 4, konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, statsutskottets utlåtanden nr 9, 29 och 30 samt bevillningsutskottets betänkanden nr 10—13.

§ 6.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 14, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5 med förslag till förordning om särskild automobils katt m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän ifrågavarande gemensamma votering komme att äga rum vid början av kamrarnas sammanträden under morgondagen, onsdagen den 3 innevarande mars.

§ 7.

Föredrogs, men bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkanden nr 15 och 16, första lagutskottets utlåtanden nr 12—14 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 8 och 9.

§ 8.

Föredrogs den av herr *Liedberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhängan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående betryggande åtgärder för förvaring av sprängämnen och ammunition.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9.

Interpellation angående arbetskonflikt vid AB Aerotransport.

Ordet lämnades på begäran till

Herr LAGER, som yttrade: Herr talman! Den strejk som pågår vid AB Aerotransport har ett allmänt intresse. Cirka 1 200 arbetare ha strejkat sedan den 28 november 1947. Orsak till strejken är, att AB Aerotransport inte velat tillmötesgå de av arbetarna och deras fackliga organisation ställda förslagen till löneförbättringar. Genom strejken har Aero transports hela flygtrafik inställt.

AB Aero transport (ABA) är ett statligt bolag. Praktiskt taget hela aktiestocken befinner sig i statens ägo. Under de mer än 20 år som ABA existerat och verkat har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag anvisat stora penningsummor för investering i bolaget. Ett avsevärt antal flygplan har anskaffats, hangarer, verkstäder m. m. ha upprättats.

ABA har — trots de avbräck som vållades av krigsförhållandena — affärsmässigt sett utvecklats gynnsamt.

ABA hade förvärvat ett mycket gott internationellt anseende för trafiksäkerhet och god betjäning av trafikanterna.

Den strejk, som nu sedan mer än tre månader lamslår ABA:s verksamhet, hotar att spoliera vad som tidigare byggts upp. Flygtrafiken övertages av utländska bolag, och markorganisationen förfaller i det att den högkvalifice-

rade och rutinerade personalen skingras. Enligt vad som uppgives ha närmare 800 av de 1 200 strejkande fått andra anställningar. De som i första hand sugits upp på arbetsmarknaden äro de mest kvalificerade.

Rent ekonomiskt sett måste det val, som ABA:s ledning träffade då den tog konflikt i stället för uppgörelse, vara en dålig affär. Ett tillmötesgående av personalens krav skulle ha inneburit en höjning av lönesumman för de berörda arbetarna med 1,9 miljoner kronor. Uppgifter som varit synliga i pressen om ABA:s förluster variera starkt. En tidning har uppskattat dessa förluster till minst 100 000 kronor per dag, vilket skulle innebära en förlust fram till dags dato på över 9 miljoner kronor. En annan tidning uppskattar förlusten till 2,5 miljoner kronor. En försiktig beräkning av löneutgifterna för anställd i konflikten icke indragen personal, som nu i stort sett går överksam, ger i runt tal 2,5 miljoner kronor för strejkens tre första månader.

Ytterligare en omständighet väcker förvåning hos allmänheten, nämligen det sätt på vilket förhandlingarna förts.

Arbetarparten anser att bolagsledningen inte visat någon allvarlig vilja till uppgörelse. Vid förhandlingarna har bolagets ledning anlitat en enskild arbetsgivarorganisation som biträdande part, men inte Statens avtalsnämnd, som dock borde ligga närmast till hands för ett statligt bolag. Det förefaller också egendomligt att styrelseordföranden i ABA inte ansett sig böra deltaga i förhandlingarna med arbetarna.

Med hänvisning till vad här framhållits anhåller jag att till herr statsrådets och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Vilka åtgärder har statsrådet för avsikt att vidtaga för att åstadkomma en lösning av konflikten vid AB Aerotransport?

Denna anhållan bordlades.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 9.37 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 3 mars.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 14 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad utskottet i ifrågavarande betänkande under A) punkterna 2)–4) samt under B) hemställt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, vad angår A) punkterna 2)–4), beslutat att i anledning av de likalydande motionerna I: 12 av herr Bergvall m. fl. och II: 24 av herr Ohlin m. fl.

2) antaga följande

Förslag

till

förordning om tilläggs katt å bensen.

Härigenom förordnas — — — (= utskottet s. 2 rad 6—rad 12 uppifrån) — — — erläggas tilläggs katt med 10

öre för liter; och skola — — — (= utskottet s. 2 rad 13—rad 20 uppifrån)
— — — april 1948.

3) antaga följande

Förslag

till

förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 april 1948.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

För bensin, som den 1 april 1948 klockan 6 fm. finnes i riket, skall i den ordning nedan sägs till staten erläggas skatt med 10 öre för liter.

Är bensin — — — (= utskottet s. 2 rad 2 nedifrån—s. 6 rad 2 nedifrån)
— — — Svensk författningssamling.

4) antaga följande

Förslag

till

förordning om tilläggsskatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor.

Härigenom förordnas — — — (= utskottet s. 7 rad 7—rad 13 uppifrån)
— — — erläggas tilläggsskatt med 7 öre för liter; och skola — — — (= utskottet s. 7 rad 14—rad 20 uppifrån)
— — — april 1948.

ävensom vad angår B) beslutat att lämna de likalydande motionerna I: 73 av herr Anderberg m. fl. och II: 104 av herr Hall m. fl., i den mån de härigenom icke kunna anses besvarade, utan åtgärd.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 110 Ja och 112 Nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med

82 Ja och 61 Nej,

vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller

110 Ja och 112 Nej,

sammanräkningen visade

192 Ja och 173 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2.

Justerades protokollet för den 26 nästlidna februari.

§ 3.

Herr TALMANNEN anförde: Efter samråd med talmannen i första kammaren och talmanskonferensen får jag med avseende å riksdagsarbetet vid påsktiden meddela kammaren, att, såvitt nu kan bedömas, sista arbetsplenum före påsk blir onsdagen den 17 mars eller, om så erfordras, torsdagen den 18 mars. Efter påsk återupptages riksdagsarbetet torsdagen den 1 april. Såvida voteringspropositioner för gemensamma omröstningar dessförinnan blivit godkända, sammanträda kamrarna sistnämnda dag, torsdagen den 1 april kl. 2 eftermiddagen, varvid gemensamma omröstningar anställas. Allt detta under förutsättning att intet oförutsett inträffar, som påkallar annan anordning.

§ 4.

Herr statsrådet *Ericsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 85, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 90, angående godkännande av av-

tal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående vissa för järnvägsändamål avsedda markområden i Stockholm m. m.; och

nr 91, med förslag till lag angående ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndsvång för byggnadsarbete samt fortsatt giltighet av samma lag.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1948 den 3 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att utse riksdagens justitieombudsman; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren Folke Rudewall 48 röster;

i följd varav herr revisionssekreteraren Folke Rudewall blivit till riksdagens justitieombudsman utsedd.

Axel Lindqvist. Axel Mannerskantz.

Oscar Carlström. John Gustavson.

År 1948 den 3 mars sammanträdde kamrarnas valmän för att utse en ställföreträdare för riksdagens justitieombudsman; och befunnos efter valförrättningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

herr hovrättsrådet Sven Einar Romanus 40 röster;

i följd varav herr hovrättsrådet Sven Einar Romanus blivit utsedd till justitieombudsmannens ställföreträdare.

Axel Lindqvist. Axel Mannerskantz.

Oscar Carlström. John Gustavson.

Protokollen lades till handlingarna; och beslöt kammaren tillika, att riksdagens kanslideputerade genom utdrag av kammarens protokoll skulle under rättas om valen samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konung-

en med anmälan om de verkställda valen.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Lager* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående arbetskonflikten vid AB Aerotransport.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Motion om viss ändring av 54 kap. 12 § rättegångsbalken.

Föredrogs första lagutskottets utlå-tande nr 11, i anledning av väckt motion om viss ändring av 54 kap. 12 § rättegångsbalken.

I en inom andra kammaren väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 67, av herr *Hansson* i Skediga, vilken motion behandlats av första lagutskottet, hade yrkats, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 54 kap. 12 § rättegångsbalken, att paragrafens första stycke utginge.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Lindberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående sådan ändring av 54 kap. rättegångsbalken, att reglerna om summa revisibilis upphävdes.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr HANSSON i Skediga: Herr talman! Sedan gammalt ha gällt vissa in-

skränkningar i rätten att överklaga ett domstolsutslag hos högsta domstolen. Enligt nya rättegångsbalken har fullföljd av talan mot hovrätts dom gjorts beroende av att högsta domstolen meddelar tillstånd till fullföljd. Då förefaller det som om denna särskilda spärr beträffande tvister om belopp understigande 1 500 kronor vore överflödig. Utskottet har emellertid, såväl vid behandlingen av förslaget till ny rättegångsbalk som i sitt utlåtande över den nu föreliggande motionen, inte ansett tillrädligt att upphäva denna spärr. Men, herr talman, den väsentliga anledningen till denna spärr, nämligen faran för överbelastning av högsta domstolen, är ju icke längre för handen, eftersom högsta domstolen numera alltid skall pröva vilka mål som få fullföljas.

Det kan tyckas att 1 500 kronor är ett så pass litet belopp, att det är berättigat att tala om bagatellmål, när tvisteföremålets värde understiger det beloppet. Men frågan om det skall anses bagatellartat eller inte är beroende av vad det är för part det gäller. För en förmögen person spelar en summa av 1 500 kronor inte så stor roll, medan den kan ha stor betydelse för en ekonomiskt mindre bärkraftig person. Ser man på frågan ur den synpunkten, kommer man till det resultatet att detta är en klasslag, som borde avskaffas. Jag hoppas därför att riksdagen skall se till att denna orättvisa kommer bort.

Utskottet säger i slutet av sitt utlåtande, att om det visar sig att rättegångsreformen leder till en minskning av antalet mål hos högsta domstolen, bör det tagas under övervägande om inskränkningarna i rätten till fullföljd kunna mildras. Jag tycker att detta är en mycket svag motivering. Det innebär alltså att man skall låta denna orättvisa fortgå, tills man tycker att det passar att avskaffa den. Med hänsyn till den prövningsrätt, som högsta domstolen enligt nya rättegångsbalken har beträffande rätten till fullföljd, anser jag

att denna spärr utan vidare skulle kunna tagas bort.

Jag har i motionen yrkat att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 54 kap. 12 § rättegångsbalken, att paragrafens första stycke utgår. Emellertid anser jag det bättre att gå på herr Lindbergs reservation, vari yrkas en utredning av frågan. Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr LINDBERG: Herr talman! Motionären har redan framställt yrkande om bifall till min reservation, varför jag inte haft någon anledning att begära ordet enbart för att framställa ett sådant bifallsyrkande. Jag skall emellertid be att få säga ett par ord i anslutning till detta ärende.

Det har ju åtminstone under den tid som jag varit med här i kammaren varit så, att man ogärna ändrat ett beslut som nyligen fattats. Många motionärer ha fått avslag med den motiveringen att de kommit för tidigt. Beträffande den nya rättegångsbalken är det så, att den börjat allmänt tillämpas nu från årsskiftet, och följaktligen har man inte vunnit någon erfarenhet ännu om dess tillämpning. Utskottsmajoriteten har därför också stannat för ett bibehållande av såväl den gamla som den nya bestämmelsen om hinder för anhängigörande av mål i högsta domstolen. Utskottet har emellertid fällt ett yttrande, som förtjänar att uppmärksammas, och jag skall be att få citera det. Det står så här på s. 25: »Skulle det visa sig, att rättegångsreformen leder till en mera avsevärd minskning av antalet mål, som drages under högsta domstolens prövning, och till en lindring i domstolens arbetsbörda över huvud, bör enligt utskottets mening tagas under övervägande om och i vad mån nu gällande begränsningar i rätten att fullfölja talan till högsta domstolen kunna mildras.»

Man har en smula svårt att förstå det villkor, som utskottet sålunda uppstäl-

ler för att utskottet skall gå med på en ändring på denna punkt. Man kan för det första fråga sig vem det är som skall avgöra, när frågan skall tagas upp till ny prövning. Och på vilket sätt menar man att högsta domstolens arbetsbörda skall minskas? Tänker man enbart på antalet mål, som hänskjutes till högsta domstolens avgörande, så kunde man kanske anse utskottets skrivning riktig. Men är det meningen att högsta domstolen även i fortsättningen skall pröva huruvida målen få fullföljas dit, har man svårt att förstå att arbetsbördan i och för sig skulle minskas. Därigenom kan man väl snarare misstänka att det skall ske en ökning, icke av den dömande verksamheten men av den så att säga prövande verksamheten. Skulle så vara, får man väl inrätta någon institution, som har till uppgift att ha hand om denna prövning. Högsta domstolen har ju en tillräckligt stor arbetsbörda genom den dömande verksamheten.

Men vad utskottet syftar till är väl helt enkelt endast att skjuta på ärendet till en oviss framtid. Man får alltså vänta på en ny motion i ämnet för att kunna taga upp saken till avgörande.

För närvarande har man två olika regler, som skola tillämpas vid prövning av fråga om rätt till fullföljd. Men i fråga om den ena av dessa fullföljdsgrunder har man uteslutit mål, som röra ett värde understigande 1 500 kronor. Beträffande den andra fullföljdsgrunden äro emellertid sådana mål ej uteslutna. Högsta domstolen får sålunda i alla fall pröva mål som ligga under detta värde. Man frågar sig då varför denna spärr skall finnas. Dessutom är det ju så, att ett mål, som bara rör ett värde av 1 500 kronor, kan ha en ofantlig betydelse för vissa personer, ett värde vid sidan om de 1 500 kronorna som inte kan skattas i pengar, medan målet för en annan person är av rent bagatellartad karaktär. Det förefaller mig som om den nu gällande ordningen innebär ett hinder för den bredare all-

mänheten att få sina frågor prövade av högsta domstolen. Jag anser därför att denna spärr utan vidare bör tagas bort.

I min reservation har jag emellertid icke hemställt om en omedelbar ändring, utan jag har hemställt om en utredning angående sådan ändring av 54 kap. rättegångsbalken, att reglerna om summa revisibilis upphävas.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att citera vad en rättslärdd skrev i en bok, utgiven år 1882. Han skrev — efter att ha redogjort för de hinder som i olika länder rests beträffande möjligheterna att draga olika slags tvister under olika domstolars prövning — följande: »Mot den angivna indelningsgrunden har man — oavsett den uppställda gränslinjens godtycklighet — principiellt anmärkt, att föremålets värde ingalunda är en tillförlitlig mätare av den svårighet sakens utredning och prövning kunna erbjuda; en tvist om en obetydlighet kan vara svårare att lösa än den som gäller stora summor. Genom införande av denna måttstock uppställer man i själva verket såsom regel, att det är tvisteföremålets värde, som bestämmer det beaktande, tvistens lösning förtjänar från statens sida — ett åskådningssätt, som tagit form i benämningen 'bagatellmål', 'bagatellprocess'. Men ett sådant betraktelsesätt är icke riktigt; ty rätten har ett annat värde än penningens, och även dennas värde är beroende av personen, från vilken den skall tagas eller åt vilken den skall givas. — Denna invändning» — säger författaren, som inte är någon annan än Ivar Afzelius — »är utan tvivel riktig».

Om dessa synpunkter voro riktiga år 1882, så äro de minst lika riktiga i dag, trots förändringarna i penningvärdet.

Jag ber herr talman, att med det sagda få yrka bifall till den av mig avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Törnkvist*.

Herr LUNDSTEDT: Herr talman! Detta ärende faller inom en mycket stor och kanske också svår principfråga, som jag inte skall försöka mig på att rulla upp, även om jag vore kompetent därtill, vilket jag för övrigt inte anser mig vara. Jag vågar likväl hysa den uppfattningen, att man bör bifalla reservationen, som ju endast utmynnar i ett krav på skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning. Jag kan för min del i allt väsentligt instämma i både motionen och motionärens synpunkter, liksom också i den siste ärade talarens anförande.

Man kan ha denna ståndpunkt, även om man så att säga teoretiskt anser, att högsta domstolens egentliga uppgift är att värda rättsenheten och likformigheten inom lagskipningen. Uppgiften i fråga är synnerligen betydande. Man kan säga att det är på denna uppgift, som hela det komplex av rättsprinciper vilar, som man med en mindre lyckad benämning kallar för sedvanerätt. Nu reser sig emellertid frågan: Bör man då inte, eftersom denna uppgift har en så utomordentligt stor betydelse, verkligen begränsa högsta domstolens arbete till att fullgöra denna nu antydda funktion? Ja, detta kan förvisso diskuteras. Det är ett teoretiskt spørsmål. Rent logiskt skulle någon anmärkning mot en sådan begränsning inte kunna göras. Den skulle åstadkommas genom ett mera snävt prövningstillstånd än det som nu råder. Men så vitt jag förstår, herr talman, inställer sig här en praktisk synpunkt, som jag skulle vilja kalla hänsynstagandet till det svenskrättsliga sinnet för möjligheten att i alla mål kunna gå till högsta instans. Jag tror, att det är en social angelägenhet av stor betydelse, att man försöker så mycket som möjligt tillmötesgå detta sinnelag, detta krav från allmänhetens sida att kunna »gå till kungs» i alla mål. Jag tror, att ett sådant tillmötesgående spelar en viss roll för det allmänna förtroendet till domstolarna och till rättsskipningen.

Nu ha vi emellertid också att taga hänsyn till intresset att förebygga uppkomsten av arbetsbalans i högsta domstolen. Det kan förefalla som om det intresset enkelt och lättfattligt skulle kunna tillgodoses därigenom, att man utökade högsta domstolens arbetskraft. Att så inte har skett beror naturligtvis inte på några ekonomiska skäl. Huvudanledningen till att man inte gått på den linjen är alltså, förmodar jag, att man anser, att en sådan utvidgning av högsta domstolen skulle kunna befaras ske på bekostnad av högsta domstolens kvalitet. Det är mycket möjligt, att det verkligen förhåller sig på detta sätt. Och då återstår ingenting annat, herr talman, än att utfinna de bästa vägar, på vilka arbetsbördan för högsta domstolen kunde lättas. Men den frågan vågar jag icke gå in på.

Såsom lagen nu är, ha vi emellertid två remedier till förebyggande av arbetsbalans i högsta domstolen. Det ena är det, vars avskaffande det nu indirekt är fråga om, nämligen summa revisibilis, och det andra prövningstillståndet. Jag vill för min del säga, att ingen av dessa vägar synes mig vara tilltalande. Men de ligga dock inte i samma plan; summa revisibilis ligger såvitt jag förstår avgjort på ett lägre plan. Ty såsom redan betonats av de föregående ärade talarna, kan mot summa revisibilis den grava anmärkningen riktas, att den i själva verket innefattar en ekonomisk klasslag. 500 eller 1 000 eller 1 500 kronor ha dock ett helt annat värde exempelvis för en fattig torpare än för en förmögen människa. Detta kan man inte komma ifrån. Hur invecklat problemet än är och hur svår lösningen än ställer sig menar jag, att man får försöka lösa det på en linje, där man helt och hållet skjutit summa revisibilis åt sidan. Därför kan jag inte gå med på utskottets ståndpunkt, att man här skall ställa sig avvaktande, utan anser, herr talman, att riksdagen bör bifalla den vid utskottets utlåtande av herr Lindberg fogade reservationen.

Herr LINDQVIST: Herr talman! Den föregående ärade talaren professor Lundstedt sade i en passus i sitt anförande, att han saknade den kompetens som kunde behövas för att rätt bedöma den föreliggande frågan. Saknar professor Lundstedt denna kompetens, då är det tydligt att jag inte på något sätt besitter densamma. Men jag är ju ändå skyldig att som utskottets ordförande ange några av skälen till att utskottet har gått emot den föreliggande motionen. Inte ens reservanten har ju ansett sig kunna yrka bifall till densamma utan vill hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning av frågan.

Bestämmelserna om summa revisiblis äro av gammalt datum — de ha ägt bestånd alltsedan 1915. När frågan detta år behandlades var jag med i lagutskottet — jag satt då vid väggen — och jag var också med när frågan var uppe här i kammaren. Jag kan därför betyga, att ingenting av vad som sagts här i dag rörande detta spörsmål lämnades å sido 1915. Samma synpunkter framfördes även då. Men trots detta tillkom lagbestämmelsen och har bestått sedan dess.

Den ändring som herr Hansson i Skediga vill ha genomförd gäller 54 kap. 12 § rättegångsbalken. Där stadgas, att part inte har rätt att få ett mål prövat i högsta domstolen, om tvisten gäller penningar eller penningars värde och om värdet av vad parten tappat i hovrätten inte uppgår till 1 500 kronor.

Det var den stora eftersläpning, den stora arbetsbalans, med vilken man hade att brottas i högsta domstolen, som föranledde den lagändring, som genomfördes 1915. Flera utredningar och förslag om minskning av denna stora eftersläpning hade redan före denna tid varit framlagda. Alltför många mål fingo nämligen ligga och vänta och vänta så länge, att man allmänt sade, att sen rättvisa — så sen som den nu blev i högsta domstolen — var ingen rättvisa alls. Som kammarens ledamöter finna

av den redogörelse, som lämnas i utskottets utlåtande, förelåg redan vid 1907 års riksdag en proposition med förslag till minskning av arbetsbelastningen i högsta domstolen. Efter hemställan av lagutskottet avtog riksdagen denna proposition, och motiveringen för avslag överensstämmer ganska bra med vad som sagts av de tre föregående talarna här i dag. Utskottet sade ungefär detsamma då. Det hette i utskottets utlåtande, »att Kungl. Maj:ts förslag icke syntes utskottet överensstämma med den uppfattning rörande parters rättighet i berörda hänseende, som hos landets befolkning allmänt gör sig gällande». Och så fortsatte utskottet; »Svårigen lärer det kunna förnekas, att endast om verkliga, tungt vägande skäl göra sådant oundgängligen nödvändigt, man kan anses försvarad med att använda ett medel, vilket så lätt framstår såsom en olikhet inför lagen. Utskottet håller således före, att förutnämnda åtgärder endast i sista hand böra anlitas.»

Utskottet föreslog i stället, att man skulle försöka få fram ett förslag, som skulle innebära, att man hade rätt att från fullföljden utesluta vissa klasser av mål. Ingenting blev sedan åtgjort i saken förrän 1913. Arbetsbalansen i högsta domstolen var alltjämt stor, och detta år tog riksdagens justitieombudsman upp frågan vad som borde göras för att få till stånd en snabbare handläggning av domsluten i högsta domstolen. Justitieombudsmannen gjorde en framställning till riksdagen, som föranledde en riksdagsskrivelse med begäran om en ny utredning. Denna utredning verkställdes, och 1915 kom så den proposition, som ledde till den lagbestämmelse, som motionären nu vill ha avskaffad. Denna lagbestämmelse har sedan vid olika tillfällen varit föremål för diskussion och därvid rönt en ganska stark kritik. Bestämmelsen i fråga har sedan sin tillkomst 1915 varit kompletterad med bestämmelser om särskilt prövningstillstånd, vilket är en förut-

sättning för fullföljd av talan till högsta domstolen. Men trots detta är arbetsbalansen i högsta domstolen större än vad den borde vara.

Skälen till att utskottet inte kunnat tillstyrka motionen angivas i utskottsutlåtandet. Där heter det bl. a. på ett ställe: »De ifrågavarande inskränkningarna i fullföljdsrätten, som tillkommit vid olika tidpunkter, ha föranletts av nödvändigheten att begränsa högsta domstolens arbetsbörda. Detta har möjliggjorts genom att vissa mål och ärenden icke tillåtas komma under högsta domstolens prövning. Sedan gammalt har emellertid i vårt land möjligheten att få sin sak prövad av Kungl. Maj:t uppfattats som en allmän medborgerlig rättighet. De avsteg från denna grund-sats, som omständigheterna tvingat fram, ha gjorts med viss tvekan.»

Vi äro sålunda inom utskottet icke av den uppfattningen, att det är någonting eftersträvansvärt, att lagen innefattar sådana inskränkande bestämmelser. Men nöden har ingen lag, som det heter, och som förhållandena för närvarande te sig ha vi inte vågat föreslå att man nu gör någon ändring. Det var visst herr Lindberg som återgav utskottets uttalande så, att det gällde att vänta och se. Ja, vi böra vänta och se vad den nya processordningen kan medföra. Om den kan ha till följd, att man inte behöver en sådan bestämmelse som vi nu ha, så finns det väl anledning att tro, att riksdagen då tager bort densamma. Men så länge det visar sig, att målen i högsta domstolen inte minska, böra vi som sagt vänta och se.

Detta är, herr talman, i huvudsak vad utskottet har anfört och vad jag anser behövt att anföra i dag. Jag vill bara därtill lägga, att om den lagändring, som herr Hansson i Skediga föreslår, skulle komma till stånd, så tror jag visst inte att den rättssökande allmänheten skulle ha någonting att vinna därpå.

Så vill jag säga några ord med anledning av att professor Lundstedt tog upp det gamla talesättet om torparen,

som processar med godsägaren. Han sade att för torparen äro 1 500 kronor mer än för godsägaren. Ja, det var det säkert 1915 också. Men man sade då och man kan också säga det nu, att det är ju inte sagt, att det är torparen som processar med godsägaren, utan det kan väl lika väl vara så, att det är godsägaren som processar med torparen för att vinna målet. Jag tror därför inte att det kan vara riktigt att i detta sammanhang säga, att det råder någon verklig klasskillnad.

Herr talman! Med dessa få ord och under hänvisning till vad utskottet i övrigt anfört yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på motionen.

Herr LUNDSTEDT: Herr talman! Det kanske är onödigt att upptaga tiden med fortsatt debatt i detta ämne. Jag skall därför vara mycket kortfattad.

Jag kan inte erinra mig att jag förut sett just det exempel, som herr Lindqvist återgav. I varje fall hade jag icke det exemplet i tankarna. Jag talade inte om torparen och godsägaren. Jag tog helt enkelt torparen såsom ett gammalt och ofta använt exempel på en människa, som tillhör de sämst ställda bland småfolket. Och givetvis kan man uppställa torparen och miljonären som motsatser. Om miljonären förlorar processen i hovrätten kan bestämmelsen om summa revisibilis naturligtvis vara bra för torparen. Men det kan ju också tänkas, att torparen förlorat i hovrätten! Det är tydligt, att andragandet av sådana alternativ icke kan ha någon principiell betydelse för frågan om avskaffandet eller icke av summa revisibilis.

Jag menade icke, att jag saknade kompetens att yttra mig i den mindre fråga, som nu är föremål för behandling, utan i den stora principfrågan. Det var detta omfattande problemkomplex jag inte ville försöka rulla upp.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels

på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Lindberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 100 ja och 86 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Motioner om översyn av folkpensionärernas bostadsgruppering.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om snar översyn av gällande bestämmelser angående bostadsgruppering för folkpensionärerna.

Andra lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 25 i första kammaren av herr *Hesselbom m. fl.* och nr 47 i andra kammaren av herr *Lundqvist m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att »riksdagen måtte

i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en översyn av gällande bestämmelser i fråga om bostadsgruppering för folkpensionärerna snarast kommer till stånd».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Dyrortsfrågan är ju ett ämne, vilket som bekant kan väcka strid, eftersom det råder så olika uppfattningar därom.

Vi motionärer ha med den föreliggande motionen önskat få fram en rättvisare bedömning av dyrortsfrågan, då det gäller folkpensionärernas bostadskostnader, än vad fallet f. n. är. Vi ha i vår motion berört förhållandena i Vargöns samhälle i Västra Tunhems kommun. Detta samhälle är beläget mellan två städer, nämligen Trollhättan och Vänersborg. I fråga om placeringen i dyrort för löntagare i exempelvis stats-tjänst är detta samhälle placerat i dyrortsgrupp III. Då det gäller att bedöma bostadskostnaderna för folkpensionärerna, är emellertid detta samhälle placerat i grupp I.

Då man från utskottets sida sökt tolka motiveringen för vår motion, har man framhållit, att vi motionärer genom detta yrkande ha velat på en bakväg införa en ny dyrortsgraderad folkpensionering. Så är emellertid ingalunda fallet. Vi utgå ifrån att man här redan har en dyrortsgradering, ehuru den tillämpas och tolkas olika för olika medborgare i kommunen i fråga. När det exempelvis gäller att bestämma bostadskostnaderna för löntagarna, går man, såsom vi anført i motionen, efter andra grunder än då det gäller folkpensionärerna.

Utskottet åberopar i sin motivering socialvårdskommitténs betänkande 1945, där man kommer fram till en medelhyra för s. k. A-kommuner, alltså de

lägsta kommunerna vid den dåvarande dyrortsgrupperingen, av 125 kronor. För en lägenhet om ett rum och kök kommer man fram till en hyreskostnad av 123 kronor. Om man skulle genomföra samma bedömning, när det gäller att fastställa bostadskostnaderna för löntagarna, skulle säkerligen icke Vargöns samhälle komma i dyrortsgrupp III. Det förhåller sig emellertid på det viset, att man, då man beräknar bostadskostnaden för folkpensionärer, godkänner praktiskt taget vilken bostad som helst. Då det däremot gäller löntagare, rensar man ut ett visst antal lägenheter. Det kan vara egnahems- eller föreningslägenheter och lägenheter med mindre god standard beträffande utrymme, uppvärmning o. d. Det är av den anledningen, som man kommer till en högre dyrortsgradering beträffande löntagare än när det gäller folkpensionärerna. Jag har åtminstone uppfattat det på det sättet, eftersom man kunnat få fram en medelhyra om 125 kronor för ett rum och kök.

I första häftet för i år av publikationen »Från departement och nämnder» anför byråchefen Erland v. Hofsten vilka beräkningsgrunder, som man tillämpar för löntagarna. Jag skall citera några ord ur artikeln. Däri framhålles bl. a. följande: »För att en dyrortsjämförelse skall bli rättvisande måste den avse en jämförelse mellan levnads-kostnaderna vid lika levnadsstandard. Om exempelvis bostadbeståndet på en ort är dåligt och följaktligen hyrorna låga, utgör detta inte något skäl, varför orten skall placeras lägre i dyrortshänseende. De på orten boende bo visserligen billigt men måste ju samtidigt finna sig i den lägre standarden. Detta utgör emellertid inte något skäl varför statstjänstemän och andra löntagare, som är anknutna till dyrortsgrupperingen, skall ha lägre inkomst. Dyrortsjämförelsen bör därför som nämnts avse den kostnad, som skulle erhållas, om man förutsatte lika standard.»

Vad som framhålles i denna artikel är

direkt tillämpligt på vad vi anfört i vår motion, nämligen att bostadskostnaderna skola vara praktiskt taget lika stora i de båda fallen. Vargöns samhälle samt Vänersborg och Trollhättan tillhöra samma region, när det gäller att bedöma bostadskostnadsläget i övrigt. Jag vill i detta sammanhang nämna, att HSB gjort vissa kostnadsberäkningar för uppförande av vanliga stenhus både i Vargön och i Trollhättan. Man har därvid kommit fram till en hyreskostnad för Vargöns vidkommande av kronor 25: — per m². Motsvarande kostnad för Trollhättan skulle bli kronor 24: 80. Detta tyder ju på att det icke är billigare att bygga ett hus i en sådan ort som Vargön, utan det blir praktiskt taget samma kostnad och kanske t. o. m. något dyrare.

I utskottets utlåtande har det även framhållits, att man bör bedöma denna dyrortsgruppering endast efter kostnader för hyra och bränsle. Nu är det emellertid så, att man vid beräkning av dyrortsplaceringen börjat tillämpa något som heter avståndstillägg. Jag tror nog, att man har anledning att här ta fasta på även den saken. Ty när det gäller äldre människor, ha de minst lika stor anledning att besöka läkare å närmaste tätort som någon annan. Jag har inte nämnt detta i motiveringen till motionen.

Jag skall i dag inte ställa något yrkande. Som utskottet närmare framhållit, har Kungl. Maj:t redan uppfyllt vissa av motionens önskemål genom att tillsätta en kommitté av särskilda sakkunniga, som skola handlägga detta ärende. Jag vill då endast uttrycka den förhoppningen, att dessa särskilda sakkunniga liksom också Kungl. Maj:t, då man skall pröva ärenden av detta slag, ta hänsyn till de synpunkter, som jag här framfört. Jag tror, att det är önskvärt, att man på detta område får en något rättvisare bedömning än vad som hittills varit fallet. Beträffande den ort, som nämnts särskilt i motionen, nämligen Vargöns samhälle, har det redan

införts en viss justering i så måtto, att Kungl. Maj:t flyttat upp hela Västra Tunhems kommun från dyrortsgrupp I till grupp II. Man ser alltså, att det inte var obefogat att påtala denna sak.

Herr talman! Jag vill än en gång uttala det önskemålet, att de, som skola handlägga dessa ärenden, i fortsättningen ta hänsyn till de synpunkter, som jag här framfört. Jag har inget yrkande.

Herr HELLBACKEN: Herr talman! Då den föregående talaren icke ställde något yrkande, kan jag fatta mig mycket kort och ber att i huvudsak få hänvisa till vad utskottet anfört i det föreliggande utlåtandet.

Jag vill emellertid tillägga, att, såsom kammarens ledamöter väl känna till, den nya lagen om folkpensionering trätt i kraft den 1 januari i år ävensom att den nuvarande bostadskostnadsgrupperingen för folkpensionärer upphör att gälla 1949. Det finns enligt min mening vidare all anledning tro, att den nu pågående utredningen i ämnet kommer att ta hänsyn till förhållanden, vilka kanske komma att föranleda, att en ändring vidtages i den bostadskostnadsgruppering, som genomfördes jämlikt lag år 1946. Enligt den nu gällande lagen utgår bostadstillägget efter grunder, gentemot vilka motionärerna icke haft något att erinra.

Herr talman! Jag har ingenting vidare att anföra i denna sak utan hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr FRÖDERBERG: Herr talman! Inte heller jag ämnar framställa något yrkande utan vill bara påpeka några saker. Det har varit mycket oroligt i landskommunerna, när folkpensionerna började utbetalas. I vårt län kom man t. ex. underfund med, att det inte skulle bli några bostadstillägg ute på rena landsbygden. Ett år tidigare skulle detta inte ha väckt så stort uppseende,

men sedan nu den nya dyrortsgrupperingen för löntagare trätt i kraft, gör man naturligtvis jämförelser med denna. I hela vårt län ha statstjänarna på landsbygden, med undantag av två socknar, placerats i dyrortsgrupp III. När det gäller folkpensionärerna har hela länet, med undantag av ett par andra socknar, placerats i dyrortsgrupp I, där inget bostadstillägg utgår.

Jag vill peka på en sak till — jag vet inte om herr Lundqvist uppmärksammat det eller känner till det. Förhållandena äro kanske annorlunda där nere. Trots att alla statstjänare på landsbygden i vårt län placerats i dyrortsgrupp III, finns det för folksskollärarna en särskild bostadsgruppering när det gäller den hyra de skola betala för sina tjänstebostäder. I detta fall är hela länets landsbygd placerad i bostadsgrupp I, alltså på samma sätt som för folkpensionärerna. Man tycker att detta är litet underligt, och det har väckt mycken ovilja. Det hör visserligen inte till den fråga vi diskutera här i dag, men jag har velat påpeka likheten i detta fall. Man har undrat, om man värderat bostäderna på ett sätt, när det gäller dyrortsgrupperingen, men på ett annat sätt, när man fastställt bostadsgrupperingen. Det skulle vara intressant att få se en undersökning av dessa förhållanden, ty nu står man rätt undrande.

Nu är det ju bekant, att man kommer i högre dyrort på landsbygden genom avståndstillägg och sådant. Detta skulle ju kunna motivera att lönen ligger i t. ex. dyrortsgrupp III och bostäderna i grupp II, men när lönerna ligga i dyrortsgrupp III och man betalar hyra efter grupp I, då undrar man om det verkligen tillämpas samma principer. Detta har väckt en viss motvilja; kommunerna ha kostat på tjänstebostäderna på landsbygden så mycket, att det blivit en riktigt god standard på dem, och sedan får man hyra efter en bostadsstandard, som är mycket låg.

Detta ligger som sagt på sidan om ämnet, och jag återkommer till folkpen-

sionerna. När samtliga norrlandslän — t. ex. vårt län — placerats i bostadsgrupp I, måste man konstatera, att man vid värdesättningen av folkpensionärernas bostäder bortsett ifrån, att de vanligen bo i bostäder av en lägre standard än vad folk i allmänhet gör. Man har skickat ut frågeformulär till en massa folkpensionärer för att taga reda på vad de betala i hyra, och de som bott i egna fastigheter ha fått uppgiva vad de taxerat sin fria bostad till. Detta har sedan legat till grund för bedömningen. Det är ju så att gammalt folk, som växt upp under andra förhållanden än vi, nöja sig med de billigare bostäderna, som stå till buds, och de måste nöja sig med dem med hänsyn till de små inkomster de ha. Man borde emellertid inte bara taga sikte på detta, när man placerar dem i bostadsgrupp, ty det är ju detsamma som att tvinga dem att fortfarande bo i bostäder av lägre standard. De komma inte att få råd att söka sig till bättre bostäder, även när det blir tillgång till sådana. Det ligger en orättvisa i detta.

Jag har som sagt inget yrkande, men jag hoppas, att den kommitté, som utreder detta, tager hänsyn till dessa förhållanden och verkligen utgår från att även dessa gamla människor böra ha rätt att bo i bostäder med samma standard som andra människors bostäder.

Herr PETTERSSON i Dahl: Herr talman! Jag vill endast säga, att allt det som anförts i denna debatt är en alldeles utmärkt motivering för att vi så snart som möjligt skola avskaffa denna dyrortsgruppering. Riksdagen kommer framdeles att få taga ställning till motioner, som äro väckta i detta ärende, och jag hoppas då, att herr Lundqvist kommer att vara med bland dem, som vilja medverka till avskaffandet av dyrortsgrupperingen.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Den sak, som herr Pettersson i Dahl här

påtalade, kan jag inte svara på redan i dag, därför att dyrortsgrupperingsfrågan i sin helhet först måste utredas. När den saken är klar, skall jag taga ställning till frågan. Vad jag i dag velat påtala är den orättvisa, som ligger i att man bedömer bostadsstandarden olika för olika befolkningsgrupper. I det ena fallet gäller det människor, som ha lön, och i det andra människor, som leva på folkpension.

Jag vill tillägga, att när det gäller en sådan ort som Trollhättan, där vi ha möjligheter att få ett generellt bostadstillägg på 300 kronor, så ha vi utgått ifrån att de särskilda bostadstillägg, som vi från kommunens sida skola betala, komma att uppgå till 720 kronor. Detta visar således, att det redan vid generellt bostadstillägg finns en klyfta mellan vad man får och vad bostaden verkligen kostar. Det är från dessa synpunkter jag bedömt denna fråga i dag.

När det sedan gäller dyrortsgrupperingsfrågan i sin helhet vill jag säga, att när utredningen ligger på bordet och man kan få fram en rättvisare ordning än för närvarande, är jag villig att medverka till detta, men jag är inte villig att medverka till en dyrortsgradering, som skapar nya orättvisor i stället för dem som nu finnas.

Herr JONSSON i Skutskär: Herr talman! Såsom ledamot av den utredning, som handhar denna fråga, känner jag mig skyldig att säga några ord i anledning av vad som här förevarit. Jag har en känsla av att de som här yttrat sig tro, att denna kommitté skall komma med en nära nog definitiv lösning på detta svåra problem. Tyvärr tror jag inte att så kommer att bli fallet, därför att de direktiv vi fått av Kungl. Maj:t gå helt enkelt ut på att vi skola företaga en statistisk överarbetning av de faktiska bostadskostnaderna för folkpensionärerna. Detta tror jag inte kommer att ge ett slutgiltigt resultat i denna ömtåliga fråga.

Vi ha skickat ut frågor till ett 50-tal kommuner i landet, vilka även lämnat uppgifter, och vi hålla nu på med att slutarbeta det inkomna materialet. Det visar sig, att resultatet i stort sett överensstämmer med 1945 års allmänna bostadskostnadsberäkning. Jag tror således, att det statistiska underlag vi få fram i stort sett inte kommer att skilja sig från det statistiska underlag, som socialstyrelsen haft att utgå ifrån när det gällde att fastställa de bostadskostnadsgrupperingar, som nu gälla.

Den viktigaste anledningen till nu rådande förhållanden är, att socialstyrelsen utgår från en bostadskostnad på minst 650 kronor såsom villkor för att vederbörande kommun skall komma i grupp II. Enligt min mening är detta en alltför hög siffra att utgå ifrån. Det har medfört, att nära nog hela län kommit att hamna i grupp I. Jag tror, att det kommer att bli mycket svårt för oss i kommittén att få någon ändring till stånd på den punkten. Det får nog ändras sedan tiden för nuvarande kungörelse utlöp.

Beträffande herr Fröderbergs beklagande av att folkskollärarna blivit placerade i grupp I förstår jag detta mindre, ty vore jag lärare, skulle jag närmast vara tacksam över att komma i den gruppen. Lärarna tjäna ju på att komma i grupp I beträffande hyresbostaden.

Herr **FRÖDERBERG**: Herr talman! Beträffande det sist nämnda ber jag att få tala om, att jag hyser en annan uppfattning. Jag tycker att det är orätt, att folkskollärarna äro placerade i bostadsgrupp I, när de ha lön efter grupp III. Jag vet nämligen, att placeringen i grupp I, när det gäller hyrorna, stoppat upp de förbättringar, som många av kommunerna ämnat göra beträffande lärarbostäderna. När man ser, att hyran blir så låg som i grupp I, bryr man sig inte om att rusta upp bostäderna till någon högre standard. Detta skulle man

säkerligen göra, om man fick högre hyra.

Sedan vill jag framställa en fråga till herr Jonsson i Skutskär. Han sade, att man hållit på att undersöka hyreskostnaderna för folkpensionärerna ute på landet. Jag vill då fråga, om ni endast taga reda på hyreskostnaderna för de bostäder, som folkpensionärerna för närvarande bo i, eller om ni taga reda på genomsnittshyran för samtliga bostäder i resp. orter av samma storlek, så att ni även medräkna bostäder av högre standard än dem som folkpensionärerna i allmänhet bo i.

Herr **JACOBSSON** i Igelsbo: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av de erfarenheter jag fått i egenskap av pensionsstyrelsens ombud när det gäller tillämpningen av den nya lagstiftningen. Det vidlåder nog beträffande denna lagstiftning vissa brister, som man även vid en mycket förnuftig lagtillämpning knappast kan eliminera bort. Hit höra naturligtvis de brister, som här påtalats angående bostadskostnadsgrupperingen. Samma sak gäller beträffande t. ex. skillnaden mellan pensionärer i bostadskostnadsgrupperna II till V, vilka fått bostäder i pensionärshem, och övriga pensionärer, som få lov att hyra i den fria marknaden. Även denna fråga är emellertid föremål för utredning för närvarande. Jag kan inte finna annat än att andra lagutskottet härvidlag gått rätta vägen, när utskottet tills vidare föredrar att vänta och se, tills man får fram dessa papper på bordet, för att sedan taga ställning till saken.

Jag skulle emellertid i viss mån vilja varna för att hysa för överdrivna förhoppningar om våra möjligheter att i ett enda drag kunna skapa fram en så pass omfattande socialvårdslagstiftning som den som rör hela detta område. Jag menar då folkpensioneringen, de särskilda barnbidragen, änke- och

änklingsbidragen och allt detta som man i detta sammanhang har att syssla med. Vi få nog i stället taga itu med dessa frågor tid efter annan, allt efter som erfarenhet vinnes. Vi komma aldrig att kunna lösa dem fullkomligt, så att man inte skall kunna påvisa brister här och var. I mycket kommer det dock an på att få en förnuftig tillämpning av författningarna.

Herr JONSSON i Skutskär: Herr talman! På herr Fröderbergs förfrågan får jag meddela, att vår utredning endast berör folkpensionärernas bostäder, och detta därför att vi skola få fram ett säkrare material för bedömandet av pensionärernas faktiska bostadskostnader. Vi komma alltså icke att behandla lärarnas bostäder i detta sammanhang.

Herr FRÖDERBERG: Herr talman! Ja, det är riktigt, att frågan om lärarbostäderna ligger alldeles vid sidan. Förhållandet är emellertid angående folkpensionärerna som jag tänkte mig: man fäster sig endast vid hyresvärdet av de lägenheter, som folkpensionärerna nu bebo. Vi önska, att man skall taga hänsyn till bostäder av samma storlek men med bättre standard, så att folkpensionärerna skola kunna få bo i bättre bostäder än de nu ha.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Det är samma synpunkter som jag framfört, då jag hänvisade till byråchefen von Hofstens artikel rörande dyrortsutredningen för bostäder. Jag påtalade angelägenheten av att man skulle rensa ut bristlägenheterna för att därigenom få en högre medelhyra. Beträffande folkpensionärerna godkänner man praktiskt taget vilken bostad som helst, och på det sättet har man fått en medelhyra på endast 123 kronor.

Herr PETERSSON i Dahl: Herr talman! Det var en mycket intressant redogörelse herr Jonsson i Skutskär lämnade när han sade, att denna kommitté endast tar hänsyn till de faktiska bostadskostnaderna för folkpensionärerna. Jag misstänker att det då kommer att gå som förra gången, då vi skulle taga ställning till de nya folkpensionerna och i samband med detta pensionärernas bostadskostnader. Den gången gjordes det också en enquête bland de olika kommunerna om de faktiska bostadskostnaderna, och man kom till det resultatet, att på en stor del av orterna på landsbygden var det inga bostadskostnader alls. Det berodde på att man bodde i dåliga bostäder, eller man bodde kanske på en gård som en gång sålts till en son e. d. Därför bodde man mycket billigt. Nu var detta inte i överensstämmelse med verkligheten, ty det är väl ingen som tror, att människorna kunna bo gratis på landsbygden. Det är snarare på det sättet som herr Lundqvist här talat om, att bostadskostnaderna många gånger bli högre än i tätorterna.

När det nu är så, som herr Jonsson i Skutskär säger, så tror jag inte att det är mycket att vänta av denna utredning. Det var, herr talman, endast detta jag ville ha sagt.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arrendelindring för vissa kronoegendomar;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss betalningsskyldighet till kronan; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av visst i flottledsfonden ingående ford-ringsbelopp.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Föredrogs andra tillfälliga utskottets utlåtande, nr 1, över motion om översyn av vissa bestämmelser i hälso-vårdsstadgan.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivnas första kammaren.

§ 12.

Motion om förebyggande av yrkesdövhet.

Föredrogs andra tillfälliga utskottets utlåtande, nr 2, över motion om förebyggande åtgärder mot yrkesdövhet.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr DAHLGREN: Herr talman! Jag skall söka att med några ord redogöra för motivet till att vi i denna fråga inlämnat en motion.

I riksdagsberättelsen står ett sammandrag över direktiven till de olika kommittéer som tillsatts. Kommittén för dövhetens bekämpande tillsattes i september föregående år. I direktiven till denna kommitté kan jag inte se något nämnvärt, som anger att kommittén skall syssla med just det problem, som sammanhänger med yrkesdövheten. Det står endast några ord på en rad av de

72 rader, som sammanfattningen innehåller.

Utan att vilja bygga enbart på kvantiteten må det väl inte förtäckas mig, om jag i detta sammanhang velat se något mer ingående på frågan och velat försöka att i en motion ange, vilka problem som sammanhånga med själva yrkesdövheten. Jag har pekat på vissa arbeten utan att därmed vilja säga att jag givit en uttömmande förteckning. Jag har endast velat ge exempel på vissa arbeten, som äro särskilt utsatta för ett buller, som successivt förstör hörseln. Jag har sagt, att de skyddsmedel vi nu ha äro alldeles otillräckliga, och jag vill tillägga, att vi i praktiken försökt göra vad som göras kan för att få arbetarna att använda skyddsmedel för att därmed söka tillbakahålla en hörsel-försämring. De skyddsmedel som finnas äro emellertid inte användbara i ordets rätta bemärkelse, de äro inte så fulländade, som de borde kunna göras. Vidare har jag velat påpeka, att det inte finns några som helst bestämmelser, som förpliktiga en arbetsgivare att vid ett dylikt arbete ställa erforderligt material till förfogande för dem som utsättas för detta buller. Detta är i stort sett vad jag velat framhålla, och därmed har jag också velat utvidga direktiven för denna kommitté.

Nu säger utskottet i sitt utlåtande, att kommittén ämnar upptaga även dessa problem till behandling och att man redan skulle ha gjort vissa förberedande undersökningar. I detta hänseende anser jag utskottets utlåtande vara positivt, även om man kanske inte är övertygad om att utredningen leder till det resultat man åsyftar. Jag kan emellertid inte förstå annat än att detta måste innebära att frågan återkommer, och då får man på nytt anledning att taga ställning till dessa problem.

Jag har, herr talman, inget yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

**Motion om invalidvagnar och rullstolar
m. m. för vanföra.**

Föredrogs andra tillfälliga utskottets utlåtande, nr 3, över motion om åtgärder till underlättande för vanföra att anskaffa invalidvagnar och rullstolar m. m.

I den till andra kammarens andra tillfälliga utskott hänvisade motionen II: 341 hade herrar *Johanson* i Norrköping och *Dahlgren* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att kommittén för utredning av ortoped- och vanförevårdens organisation även måtte få i uppdrag att utreda i motionen berörda frågor avseende åtgärder till underlättande för vanföra att anskaffa invalidvagnar och rullstolar m. m.

Utskottet hemställde, att motionen II: 341 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr JOHANSON i Norrköping: Herr talman! Utskottets utlåtande i anledning av vår motion II: 341 om åtgärder till underlättande för vanföra att anskaffa invalidvagnar och rullstolar m. m. är mycket kort och till synes väl motiverat. Granskar man emellertid direktiven till den kommitté, som har hand om denna utredning angående ortoped- och vanförevårdens organisation samt de nya områden, som kommittén tagit som sin uppgift att undersöka utanför själva direktivens ram, så skall man finna, att utskottets hänvisning till kommittén inte täcker vad vi motionärer avsett. Vi ha nämligen föreslagit, att invalider som behöva rullstolar och invalidvagnar, kanske bådadera, skola få dessa kostnadsfritt i stället för som nu till $\frac{3}{4}$ av priset. Vidare ha vi föreslagit, att staten direkt eller indirekt skall medverka till konstruktionen och produktionen av dessa vagnar och rullsto-

lar. Slutligen ha vi föreslagit, att invaliderna kostnadsfritt skola få frakta dessa vagnar och rullstolar på statens järnvägar.

Ingen av dessa frågor har kommittén i sina direktiv. Kommittén har dock, enligt upplysning från dess sekreterare, på grund av frågans aktualitet tagit som sin uppgift att undersöka den förstnämnda frågan, om ersättning för kostnaderna till rullstolar och vagnar. Man har tänkt sig att ersättningen skulle utgå med något högre belopp än $\frac{2}{3}$, förslagsvis $\frac{4}{5}$. De övriga två frågorna vi berört ha inte behandlats, och därest man skulle fortsätta att endast arbeta på kommitténs direktiv, skulle dessa frågor inte bli föremål för utredning.

Utskottet har, såvitt jag förstår, undersökt dessa frågor litet för hastigt, även om man inhämtat sakuppgifter från berörda myndigheter. Det finns därför enligt vår uppfattning starka skäl som tala för ett bifall till vår motion. När denna kommittés betänkande läggs fram, kan man med skäl tänka sig, att det skall visa sig att man icke tagit hänsyn till de två av oss här framförda frågorna. Med tanke på de tusentals invalider vi ha här i landet, vilka säkerligen behöva här omnämnda saker — rullstolar och vagnar m. m. — för att få det lättare både hemma och i sitt arbete, är det tämligen välbetänkt, att man tar även dessa frågor under behandling.

Enligt arbetsskyddsnämndens utredning i fjol förekom det här i landet 283 000 olycksfall bland de två miljoner arbetstagare, som enligt lag äro skyldiga att vara försäkrade. Av dessa olycksfall utföllo 500 med dödlig utgång och inte mindre än 3 600 med invaliditet, d. v. s. under fjolåret blev det inte mindre än 10 nya invalider per dag! Statistiken över antalet olycksfall och nya invalider under ett enda år ger alltså belägg för att detta är en fråga av tämligen stor betydelse.

Med utgångspunkt från dessa korta kommentarer vill jag, herr talman, yrka

bifall till den av oss framförda motionen.

Fru EKENDAHL: Herr talman! När utskottet fick denna motion till behandling beslöt utskottet att remittera densamma till sakkunnigkommittén för yttrande. Utskottet fick till svar mottaga följande skrivelse. Skrivelsen lyder — ingressen kan det kanske vara onödigt att läsa upp, då den innehåller ett bekräftande av att man fått motionen på remiss — på följande sätt: »De sakkunniga vilja med anledning härav framhålla, att redan på ett tidigt stadium av de sakkunnigas utredningsarbete överlämnades för beaktande De Vanföras Riksorganisations utredning av invalidvagnsfrågan, vilken utgör grundvalen för föreliggande motion. Ortoped- och vanförevårdssakkunniga komma sålunda att i sitt kommande betänkande rörande ortoped- och vanförevården även taga ställning till de här framförda förslagen.»

Det är alldeles klart, att när utskottet från den kommitté, som sysslar med hörande frågor, får ett sådant besked, så kan inte utskottet, hur behjärtansvärd man än anser själva saken vara, tillstyrka motionen. De frågor, som motionärerna tagit upp, komma ju ändå att göras till föremål för den utredning som motionärerna önska.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSON i Norrköping: Herr talman! Jag har också gjort mig besväret att undersöka, vilka frågor som kommittén kommer att ta upp, och det är tydligt att det finns flera uppfattningar om den saken inom kommittén. Jag har ringt sekreterare Montan i kommittén, och han har vid två olika tillfällen meddelat, att frågan om ekonomisk ersättning, alltså om inköp av rullstolar, skall kommittén ta upp till be-

handling, men inte de två andra frågor, som vi berört i vår motion.

Av denna anledning, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till motionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat:

tredje tillfälliga utskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion om utredning rörande verkningarna av den pågående inflyttningen från landsorten till städer och tätorter;

utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande det svensk-franska varuutbytet m. m.; samt

konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om behörighet för landsfiskal i stad under landsrätt att väljas till stadsfullmäktig.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Anslag under statens affärsverksfonder.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens affärsverksfonder gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 i avseende å postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17, angående rullande järnvägsmateriel.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen (bilaga 27, punkt 17, s. 63—77) föreslagit riksdagen att till viss i statsrådsprotokollet angiven rullande materiel för budgetåret 1948/49 anvisa investeringsanslag å tillhopa 33 300 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Bergh* (I: 174) och den andra inom andra kammaren av herrar *Birke* och *Sveningsson* (II: 265), i vilka hemställdes, att riksdagen i fråga om nyanskaffning av elektromotorvagnar samt person- och resgodsvagnar ville anvisa följande investeringsanslag, nämligen till Nyanskaffning av elektromotorvagnar 4 300 000 kronor och till Nyanskaffning av person- och resgodsvagnar 13 970 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1948/49 anvisa följande investeringsanslag, nämligen

	Kronor
a) Ombyggnad av ånglok	150 000
b) Nyanskaffning av elektrolok	4 425 000
c) Ombyggnad av elektrolok	565 000
d) Nyanskaffning av rälsbussar	4 000 000
e) Nyanskaffning av lokomotorer	100 000
f) Ombyggnad av person- och resgodsvagnar	1 320 000
g) Nyanskaffning av gods- vagnar	7 600 000;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 174 och II: 265, såvitt de avsåge förevarande anslag, till Nyanskaffning av elektromotorvagnar för budgetåret 1948/49 anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 174 och II: 265, såvitt de avsåge förevarande anslag, till Nyanskaffning av person- och resgodsvagnar för budgetåret 1948/49 anvisa ett investeringsanslag av 13 640 000 kronor.

Reservationer hade vid denna punkt avgivits:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Lindström*, *Mannerskantz*, *Hesselbom*, *Lundgren*, *Eriksson* i Stockholm, *Ward* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 174 och II: 265 i vad dessa avsåge höjning av anslaget till nyanskaffning av person- och resgodsvagnar med 330 000 kronor för anskaffning av coachvagnar och att därför utskottets hemställan under III. bort hava följande lydelse:

»III. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 174 och II: 265, såvitt de avse förevarande anslag, till Nyanskaffning av person- och resgodsvagnar för budgetåret 1948/49 anvisa ett investeringsanslag av 13 970 000 kronor.»;

2) av herr *von Heland*, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr STAXÄNG: Herr talman! Den reservation, som är knuten till punkt 17 i utskottsutlåtandet och om vilken jag nu vill säga några ord, avser närmast moment III under denna punkt.

Järnvägsstyrelsen hade för nästkommande budgetår begärt fullmakt att anskaffa tio stycken vagnar av en ny typ, amerikanska s. k. coachvagnar, vilka skulle användas som tredje klass sittvagnar i fjärrtrafik. Denna järnvägsstyrelsens begäran skulle emellertid dra med sig en ökad kostnad på omkring 330 000 kr., och statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ansåg sig därför böra avstyrka förslaget. I statsrådets yttrande, där han sär-

skilt förordar en utredning, innan frågan föres fram till riksdagen, anföres en del erinringar mot järnvägsstyrelsens förslag, som jag här skulle vilja beröra.

Statsrådet framhåller att »de nya vagnarna icke utan vidare kunna ersätta de nuvarande i hela tågsätt». Vidare understryker han, att den nya vagnstypen endast kan bereda plats för cirka 60 resenärer, medan de övriga tredje klassvagnar, som man önskar bygga, skulle rymma omkring 78 sittplatser. För att kunna ta med lika många resenärer som tidigare i ett tågsätt, bestående av s. k. coachvagnar, måste man alltså ha flera vagnar i tågsättet. Detta skulle dra med sig nödvändigheten av att ha större lok, och statsrådet nämner även, att vissa svårigheter skulle kunna uppstå genom att bangårdarna inte räckta till.

Statsrådet har emellertid nog med denna sin erinran gått vid sidan om saken, ty det är ju inte meningen att de nya vagnarna av coachtyp skola helt ersätta de nuvarande tredjeklassvagnarna. De tio stycken vagnar, som det i första omgången är fråga om, skulle användas på det sättet, att man satte in en eller kanske högst två i varje tågsätt på de större och viktigare järnvägslinjerna, alltså på södra, västra och norra stambanorna. Det är alltså inte avsikten, att hela tågsätt skulle sammansättas av vagnar av denna typ.

Vidare har statsrådet som en beklaglig sak framhållit, att insättandet av dessa mer högklassiga tredjeklassvagnar skulle medföra en ytterligare differentiering av vagnsklasserna, d. v. s. införandet av en ny vagnsklass mellan andra och tredje klass. Detta är inte meningen, utan det är meningen att åstadkomma en utjämning mellan dessa vagnsklasser, särskilt med tanke på resenärerna på fjärrtrafikstågen, där det nog krävs en bättre typ av vagnar än de nuvarande tredjeklassvagnarna över huvud taget kunna erbjuda.

På denna punkt har emellertid stats-

rådet ansett att en särskild utredning borde företagas för att utröna, i vilken grad andraklassresande skulle komma att flytta över till vagnar av den nya typen samt huruvida nuvarande tredjeklasspassagerare ha råd att erlægga en särskild tilläggsavgift vid begagnandet av de nya vagnarna. En sådan utredning, herr talman, går dock inte att göra, innan man fått vagnar av den nya typen tillgängliga och försöksvis kunnat sätta in dem i tågen och på det sättet fått klarhet om i vilken grad en överflyttning sker och hur stor tilläggsavgiften bör vara.

Men statsrådet önskar också, att denna utredning skall ta upp ett annat spörsmål, nämligen frågan om en höjning av standarden på tredjeklassvagnarna över huvud taget. Jag finner det rätt onödigt, herr talman, att på den punkten företa en särskild utredning, ty jag anser att järnvägsstyrelsens strävan ständigt bör vara inriktad på att åstadkomma en sådan standardhöjning. Detta har för övrigt också redan varit fallet, ty det har ju undan för undan skett förbättringar. Jag kan alltså inte finna att det behövs någon kompletterande utredning om den saken.

Varför har då järnvägsstyrelsen begärt att få göra ett försök med denna nya vagnstyp? Inom statsutskottet ha vi nog samtliga, även de som gått emot järnvägsstyrelsens äskande, haft klart för oss, att det är för att det statliga järnvägsföretaget skall kunna hävda sig i konkurrensen med andra trafikmedel. Jag behöver bara erinra om tiden före 1939, då bilismen befann sig i full utveckling och då järnvägsstyrelsen faktiskt hade ganska stora svårigheter med att kunna hålla kvar resandeströmmen i en omfattning som var nödvändig ur ekonomisk synpunkt. Jag har en bestämd känsla av att det har varit tack vare järnvägsstyrelsens mycket målmedvetna strävan att under dessa år höja vagnsstandarderna och dylikt som statens järnvägar lyckats inte bara behålla en resandetrafik av tillfredsställande

omfattning, utan även i någon mån kunnat få tillbaka resenärer, som lämnat järnvägarna och använt andra trafikmedel.

Det anslag, som vi här ha att ta ställning till, är ju inte något som för dagen kan komma till användning. Det kommer att dröja åtminstone tre år, innan de nya vagnarna kunna levereras, och om vi, såsom man får hoppas, åter gå mot normala tider, kanske det statliga järnvägsföretaget då åter befinner sig i ett sådant där svårt läge, där det gäller att ha nya och moderna vagnar till hands för att med framgång kunna konkurrera med andra trafikmedel.

Det är dessa synpunkter, herr talman, som ha varit utslagsgivande för reservanternas, när vi velat stödja järnvägsstyrelsen i dess önskan att få göra ett försök med den nya vagnstyp som det här gäller, ett försök som endast skulle dra en rätt obetydlig kostnad i förhållande till statens järnvägars budget över huvud taget.

Jag kan emellertid inte underlåta att anföra ytterligare en synpunkt. Vårt järnvägsnät blir ju alltmer förstatligt. För närvarande kanske inte denna sak diskuteras så intensivt som vad fallet var för kort tid sedan, men det skulle nog i alla fall göra ett ganska dåligt intryck, om järnvägsstyrelsen nu — när de grenar av järnvägsnätet, där tidigare moderniseringar skedde i mycket hög grad och där förbättringar genomfördes, som även kommo statens järnvägar till del (det var ju ofta ömsesidiga handtag som man gav varandra) införlivats med det statliga järnvägsväsendet — inte skulle få det stöd från riksdagens sida som styrelsen begär för att verkställa nödvändiga moderniseringar och förbättringar. Jag tror att det är en synpunkt som inte är alldeles oviktig.

Jag vill, herr talman, tills vidare nöja mig med det anförda och yrkar med hänvisning därtill bifall till den reservation, som är knuten till förevarande punkt i statsutskottets utlåtande.

Herr ANDERSSON i Malmö: Herr talman! När statsutskottet nu går emot järnvägsstyrelsen beträffande ett av dess förslag under här förevarande punkt och i stället följer Kungl. Maj:t, så vill jag betona, att vi därmed inte ha riktat någon kritik mot järnvägsstyrelsens sätt att sköta statens järnvägar. Jag skulle snarare för min personliga del vilja säga, att jag beundrar det sätt, varpå järnvägsstyrelsen fullgjort sitt ansvarsfulla uppdrag under de mycket påfrestande förhållanden, som krigs- och krisåren medfört.

Anledningen till den ståndpunkt, som statsutskottsmajoriteten intagit, är inte heller den, att vi i och för sig skulle vara motståndare till införandet av den modernitet som de amerikanska s. k. coachvagnarna utgöra. Vi ha över huvud taget inte velat taga ställning till frågan om huruvida denna vagnstyp är lämplig eller ej, utan vi anse att frågan, inte minst med hänsyn till bärligheten av de ekonomiska kalkylerna, bör bli föremål för en förnyad utredning.

Jag vill emellertid, herr talman, säga några ord om en annan sak av principiell innebörd som rör järnvägsstyrelsens befogenheter. Jag anser mig böra göra det med anledning av en passus i reservanternas förslag till utlåtande, där det heter på följande sätt: »Utskottet delar motionärens uppfattning att det måste vara principiellt oriktigt att järnvägsstyrelsen, ledningen för landets största affärsföretag, förhindras vidtaga sådana moderniseringar som styrelsen funnit ändamålsenliga och ur trafikanternas synpunkt önskvärda.» När man läser detta, kan man inte få någon annan uppfattning än att reservanternas vilja, att alla moderniseringar, som järnvägsstyrelsen föreslår, i princip skola godkännas av såväl regeringen som riksdagen. Konsekvensen av detta skulle väl bli, att varken regeringen eller riksdagen skulle närmare befatta sig med dylika moderniseringsförslag, och det leder tanken till att förslag i dessa frågor över huvud taget inte

skulle behöva föreläggas riksdagen, utan att järnvägsstyrelsen skulle få befogenhet att själv besluta beträffande dem.

Det kan nog, herr talman, finnas skäl för en ökad befogenhet för järnvägsstyrelsen — liksom måhända också för andra statliga verk — men den frågan bör tagas upp i ett annat sammanhang och inte vid detta tillfälle. Jag misstänker att spörsmålet blir aktuellt, när 1947 års järnvägssakkunnigas betänkande kommer att behandlas av regeringen, varefter väl riksdagen får sig förelagt ett förslag i ärendet. Vad däremot beträffar den här föreliggande frågan, kan den endast bedömas med hänsyn till på densamma direkt inverkan faktorer.

Vad är det då järnvägsstyrelsen föreslår? Jo, järnvägsstyrelsen föreslår att riksdagen skall bevilja anslag till inköp av tio stycken s. k. coachvagnar av amerikansk typ, avsedda att inplaceras i snälltåg som gå i fjärrtrafik. Dessa coachvagnar anses vara bekvämare än de vanliga tredjeklassvagnarna och resan med dem skulle betinga en viss tilläggsavgift utöver priset för biljetten i tredje klass, vilket skulle vara motive rat dels av att dessa vagnar äro mycket dyrare i anskaffning — jag skall senare återkomma till den saken — dels av att antalet sittplatser där inte är så stort som i de nuvarande tredjeklassvagnarna; det utgör cirka 60 mot nuvarande 78—86 sittplatser per vagn.

Departementschefen har emellertid inte i nuvarande läge ansett sig kunna gå med på detta järnvägsstyrelsens förslag, utan föreslår i stället att det skall byggas tio vanliga tredjeklass personvagnar, på vilka det för närvarande råder mycket stor brist här i landet. Vidare anser departementschefen att förutsättningarna för införandet av den nya vagnstypen böra ytterligare utredas — en sådan utredning pågår för övrigt inom järnvägsstyrelsen för närvarande. Därjämte gör departementschefen det enligt min mening mycket värdefulla uttalandet, att möjligheterna för en höj-

ning av standarden över huvud taget när det gäller de nuvarande tredjeklassvagnarna böra undersökas.

Inom statsutskottet ha vi, jag tror mig kunna säga rätt ingående, behandlat denna fråga, och majoriteten har därvid, som nämnt, anslutit sig till departementschefens uppfattning och ansett att det principiella ståndpunktstagandet till den nya vagnstypen bör anstå, tills den pågående utredningen är klar. Vi ha emellertid på en punkt ställt oss tveksamma till järnvägsstyrelsens förslag, nämligen när det gäller den tilläggsavgift som skulle betalas vid resa med de s. k. coachvagnarna. Hur stor den kan bli, är det ingen som vet, inte ens järnvägsstyrelsen själv, och det kan ju bli fråga om 5 kronor eller 8 kronor eller kanske 10 kronor. Vi ha varit tveksamma på den punkten, därför att det, i varje fall när det gäller kostnaden, ju betyder införande av en ny prisklass här i landet, ett slags mellanting mellan tredje och andra klass, vilket vi icke ha tagit ställning till, men i varje fall ställt oss tveksamma inför. Framför allt, herr talman, ha vi emellertid ansett, att tiden just nu icke är lämplig att sätta i gång denna modernisering. När vi nu måste göra inskränkningar i investeringsverksamheten, såväl den statliga som den enskilda, när det gäller ting, som äro mycket nödvändiga och som vi vilja ha gjorda, är det kanske icke riktigt att sätta i gång med denna modernisering, som ju dock betyder åtskilligt högre omkostnader än byggandet av de vanliga tredjeklassvagnarna. Den ekonomiska innebörden av förslaget är egentligen följande. Vi ha att välja mellan att bygga tio stycken tredjeklassvagnar med 780 sittplatser för en kostnad av 1 ½ miljon kronor eller också tio stycken av dessa coachvagnar, som endast ha 680 sittplatser, för en kostnad av 2 ½ miljon kronor. Skillnaden är alltså 1 miljon kronor. Vi anse icke tiden lämplig att vidtaga denna förändring. Ur rent sakliga synpunkter anse vi därför, att departe-

mentschefen har rätt i sitt förslag och utskottet har anslutit sig till det.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Då jag anslutit mig till reservationen, har det närmast varit därför, att jag velat begagna tillfället att få ge till känna en principiell anslutning till järnvägsstyrelsens bemödanden att höja bekvämligheten och komforten för tredjeklassresandena på statens järnvägar. Det är tredjeklasspassagerarna som ekonomiskt bära upp persontrafiken. Detta framgår ju alldeles tydligt av Kungl. Maj:ts proposition, där järnvägsstyrelsens framställning refereras. Där angives, att antalet resor i tredje klass under år 1946 var 117 miljoner. Enligt min mening är det sålunda en gärd av rättvisa, att man gör allt vad som kan göras för att öka bekvämligheten för dessa resande, särskilt som resorna med hänsyn till vårt lands geografiska utsträckning ju ofta bli mycket långa. Man kan ju förstå, att för den som skall resa hela dagen i sittvagn är behovet av ökad komfort och bekvämlighet trängande, och då järnvägsstyrelsen nu framlagt ett förslag, som i sig innebär en förbättrad vagnstyp, ansåg jag mig böra, när jag deltog i statsutskottets behandling av det föreliggande ärendet, på lämpligt sätt ge min anslutning till dessa strävanden.

Den vagnsmodell, varom det här är fråga, är ju av amerikansk typ. Den är beskriven i statsverkspropositionen så, att vagnarna skola utrustas med ställbara fåtöljer, luftkonditionering och vissa andra särskilda bekvämligheter. Det är visserligen sant, att det i sin tur skulle föra med sig, att platsantalet per vagn skulle nedgå, som statsutskottets talesman nyss anförde, från 78 till 60, men ekonomiskt sett har man från järnvägsstyrelsens sida räknat med att den komfort som skulle vinnas skulle ersättas på lämpligt sätt genom särskild

avgift. Gentemot detta har man anfört principiella betänkligheter. Man har sagt, att vi ju redan ha tre vagnsklasser på järnvägarna och haft det av ålder ända sedan järnvägarna infördes i vårt land. Det vore olämpligt att öka antalet med ytterligare en. Det skulle öka splittringen i resandenas inbördes ställning. Jag tycker icke, att det anförda resonemanget är hållbart. Om en resande, som skall begagna sig av ett trafikmedel under en längre tid och på en längre sträcka, vill skaffa sig bättre komfort och erlagga särskild avgift, borde det enligt min mening icke i och för sig ge anledning till någon anmärkning. Reser man däremot en kort sträcka och under en kort tid och sålunda icke behöver använda trafikmedlet alltför länge, är det klart, att man kan nöja sig med mindre utrymme och mindre komfort. Därför tycker jag för min del, att den nämnda invändningen icke är riktig.

Jag vill också säga, att jag icke föreställt mig, att utvecklingen skulle bli den, som angives i departementschefens yttrande, nämligen att denna nya vagnstyp skulle bli standardvagn i vårt land. Jag tror icke det är nödvändigt att göra den till det, utan jag tycker det skulle räcka med att man har ett antal vagnar, som kunna sättas in i de långtgående tågen och sålunda tjäna det ändamål jag förut omnämnt, nämligen att bereda ökad komfort åt resande under längre färd. Däremot föreställer jag mig, att man fortfarande mycket väl kan reda sig med ett större antal vagnar i tågen av ungefär den typ, som numera är förhärskande, alltså den vagnstyp, som, såsom herr Andersson i Malmö omnämnde, rymmer 78 sittplatser. Det är sålunda en liten stilla invändning jag velat göra mot detta resonemang i departementschefens yttrande.

Sedan tog herr Andersson i Malmö upp ett uttalande i reservationen, som han ansåg icke hörde till detta ämne. Han avsåg uttalandet om järnvägssty-

relsens befogenheter, och han menade, att den frågan borde upptagas till behandling i ett annat sammanhang. Jag vill för min del ge honom rätt däri, att i och för sig hade icke den punkten behövt vara med i reservationen. Men som den ärade företrädaren för statsutskottets majoritet känner till, voro två olika förslag utskrivna på avdelningen: det gällde att ta ståndpunkt för det ena eller andra av dessa båda förslag, och då jag huvudsakligen lade vikt vid den hemställan, som reservationen innehöll, så godtog jag den, även om jag måhända skulle kunnat tänka mig en annan formulering av den punkt herr Andersson berörde.

Slutligen anförde herr Andersson i Malmö, att i det ekonomiska läge, vari vi befinna oss, är det icke lämpligt att gå in för denna ökade statsutgift. Jag förstår så väl, att man kan resonera på det sätt som statsrådet gjort och till vilket resonemang statsutskottets majoritet anslutit sig, nämligen att vi ju ha brist på resandeplatser i tågen, vi behöva anskaffa nytt vagnmaterial för att avhjälpa denna brist, och då är det ju angeläget, att man väljer den vagnstyp, som leder till nyanskaffning av största antalet platser. Det resonemang kan jag som sagt för min del förstå och jag kan också godkänna det. Men här är det ju på det sättet, vilket också framhållits av reservationens första talesman i denna kammare, att på grund av förhållandena har det blivit en så avsevärd eftersläpning beträffande beställningen av järnvägarnas rullande materiel. Man hade en avsevärd reservation på anslaget för budgetåret 1945/46, och även för efterföljande budgetår har denna eftersläpning fortsatt. Det kommer sålunda att dröja länge, innan man får det nyanskaffningsprogram omsatt i praktiken, vartill kostnaderna skola bestridas ur det anslag, som beviljas av årets riksdag och som avser nästa budgetår. Man kan visserligen göra beställningarna redan nu, och man får ju antagligen på grund av

leveransavtal göra vissa inbetalningar, men den huvudsakliga likvideringen av detta kommer att ske först år fram i tiden, när detta vagnmateriel kan levereras. Under sådana förhållanden tycker jag för min del, att dagens läge icke i och för sig behöver vara avgörande för anslagsfrågan.

Nu har upplysts, att första kammaren med någon rösts majoritet har godkänt reservationen, och det kan ju vara en tröst för talesmännen för reservationen. Varje kammare har ju emellertid sin rätt att ta ståndpunkt till de olika frågorna. Jag vill bara nöja mig med att notera detta inberättade faktum och slutar med att instämma i det yrkande som förut framstälts av herr Staxäng.

Herr MALMBORG i Skövde: Herr talman! Jag vill bara i korthet anförda några synpunkter, som varit vägledande för mig i mitt ställningstagande till den nu föreliggande frågan.

Till en början vill jag understryka departementschefens uttalande, att denna frågas avgörande kräver ytterligare utredning. Det är särskilt en punkt i det utredningskravet, som jag tycker har stark saklig innebörd. Jag avser departementschefens uttalande, att det bör utredas, huruvida statens järnvägar genom införande av sådana vagnar kunna öka sitt trafikunderlag. Statens järnvägar ha ganska stora svårigheter att tillgodose kraven från de resandes sida i fråga om platser och utrymmen. I det sammanhanget vill jag nämna, att antalet disponibla sovplatser sedan 1940 nedgått med över 12 %, och samtidigt har antalet resande i sovvagnar ökat med över 100 %. Detta har medfört och medför högst väsentliga olägenheter för de resande. Därtill kommer att det finns kombinerade andra- och tredjeklassvagnar av mycket föråldrat slag. Vi ha nästan ett par hundra sådana vagnar, som använts ända sedan 1880-talet. Det har därför länge förelegat ett behov av att förnya den vagnparken, men det

har icke varit möjligt, därför att det har varit ett ännu mer trängande behov att tillmötesgå kraven från tredjeklasspassagerare.

Nu säger järnvägsstyrelsen i sitt yttrande, att en förnyelse av denna vagnpark, alltså av kombinerade andra- och tredjeklass sittvagnar, är icke bara önskvärd utan nödvändig, om statens järnvägar framdeles skola ha någon utsikt att i konkurrensen med andra moderna transportmedel bibehålla och om möjligt öka sin resandetrafik. Jag vill också erinra om att trots att man sökt i möjligaste mån tillmötesgå behovet av nya tredjeklassvagnar, är icke detta behov på långt när fyllt. Man får en uppfattning om utvecklingen i fråga om resandefrekvensen, när man hör, att det totala antalet betalda resor i tredje klass utgjorde 43,7 miljoner 1937 mot 117,7 miljoner 1946 och att antalet sittplatser under tiden 1937—1946 ökat med 83,6 % medan antalet resor samtidigt ökat med 169,4 %. Det föreligger således här ett mycket stort behov av vagnar för att tillmötesgå den ständiga ökningen av resandeströmmen. Såsom tidigare anförts under debatten här i dag, ha ju dessa föreslagna coachvagnar ett mera begränsat utrymme än de vanliga tredjeklassvagnarna. De förstnämnda kunna bara ta 60 passagerare, medan tredjeklassvagnar av nu förekommande typ kunna ta 78. Denna begränsning av antalet sittplatser skall man enligt min mening icke alldeles förbigå i detta sammanhang.

Nu är det ju här icke fråga om att man skall göra ett allmänt utbyte i dag-snälltågen av nuvarande vagnar mot coachvagnar. Det skulle medföra en hel del svårigheter, och den frågan är icke aktuell. Det gäller här mera en försöksverksamhet. Man skulle sålunda i tågsätten inkoppla dessa föreslagna vagnar jämte vanliga andra- och tredjeklassvagnar. Nu säges det, att en sådan anordning skulle medföra en ökad differentiering. Jag har för min del ingenting emot en differentiering, men,

herr talman, jag har kommit till den uppfattningen, att det i första hand är mera angeläget att söka möta elementära behov för att tillfredsställa de resandes anspråk. Denna uppfattning kommer ju också till uttryck i departementschefens uttalande, då han om utredningskravet säger, att det bör undersökas om och i vad mån man i stället på längre sikt kan ekonomiskt genomföra en allmän höjning av personvagnsstandarden framför allt i fråga om sittplatsernas bekvämlighet och vagnarnas ventilation. Jag har alltså, herr talman, den uppfattningen, att vi i första hand böra tillmötesgå dessa behov, som jag här i korthet angivit, vi böra söka förbättra standarden i befintliga vagnstyper. Det hindrar ju icke, att man inom en icke alltför långt avlägsen tidrymd också kan införa de här nya vagnstyperna för att differentiera trafikmöjligheterna och tillmötesgå skilda behov. Men jag vill understryka vad herr Andersson i Malmö sade, nämligen att i dagens läge är det mera nödvändigt att tillmötesgå de mest trängande behoven, detta även med hänsyn till det statsfinansiella läget. Det har visserligen här anförts, att det gäller icke mer än en tredjedels miljon kronor. Det är emellertid uppenbart, att om riksdagen i dag beslutar, att dessa vagnar skola anskaffas, ha vi bundit oss för hela beloppet, och det är icke 330 000 kronor utan en miljon kronor.

Jag ber, herr talman, att i anslutning till vad jag nu anført få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Rubbestad*.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning

varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 17:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 104 ja och 87 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 18, angående statens järnvägars biltrafik.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen (bilaga 27, punkt 18, s. 77—79) föreslagit riksdagen att till biltrafik för budgetåret 1948/49 anvisa vissa i statsrådsprotokollet angivna investeringsanslag å tillhopa 9 500 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte för budgetåret 1948/49

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag anvisa följande investeringsanslag, nämligen

a) Nyanskaffning av bil-	kronor
materiel	4 500 000
b) Lån till Svenska lastbil-	
aktiebolaget m. m.	2 000 000;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Förvärv av billinjer anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor.

Reservationer hade vid denna punkt avgivits:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Mannerskantz, Lundgren, Svensson* i Grönvik, *Falla* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå en minskning av anslaget till förvärv av billinjer med 1 000 000 kronor och att därför utskottets hemställan under II. bort hava följande lydelse:

»II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Förvärv av billinjer anvisa ett investeringsanslag av 2 000 000 kronor.»

2) av herr *von Heland*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAXÄNG: Herr talman! För förvärv av billinjer har till järnvägsstyrelsens förfogande innevarande år stått ett belopp av 2 miljoner kronor. Kungl. Maj:t har för kommande budgetår begärt en höjning av detta anslag med 1 miljon kronor. Tillsammans blir det alltså ett belopp på 3 miljoner kronor. När vi reserverar ansett, att det belopp som under innevarande budgetår avsatts för ändamålet eller 2 miljoner kronor bör kunna räcka även för det kommande budgetåret, ha vi stött oss på det förhållandet, att det förefinnes rätt stora reservationer, ända upp till 700 000 kronor. Det var väl av sparsamhet, förmodar jag, och för att icke gå in för nya investeringar, som kammaren nyss gick emot en höjning av ett anslag. Under sådana förhållanden tycker jag att kammaren här skulle gå på reservanternas linje, då man därigenom mycket lätt skulle kunna spara en miljon kronor. Vi reserverar ha för det första den uppfattningen att om här till järnvägsstyrelsens förfogande står ett belopp av 2 700 000 kronor, är det sannolikt att detta belopp räcker för förvärv av just de billinjer, om vilka det för närvarande försiggår förhandlingar. Skulle till äventyrs icke beloppet vara till fyllest, kan man ju fråga sig om

någon större skada sker därigenom. Trafiken på billinjerna nedlägges ju icke i och med att staten icke inlöser dem, utan fortsätter ju i alla fall. Man kan också med visst fog framhålla, att det icke alltid blir förbättringar i trafiken efter ett förstatligande. Detta dock ej alls sagt som någon allmän regel. Jag vill framhålla, att det finnes olika fall.

Om man här skulle gå något saktare fram och alltså icke göra så stora investeringar som enligt Kungl. Maj:ts förslag, skulle ej någon större skada ske. Här finnes möjlighet till besparingar. Det är på grund härav, herr talman, som vi reservanter ansett, att det belopp som förra året anslogs till detta ändamål även skulle vara tillräckligt detta år.

Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag i denna punkt.

Herr ÅKERSTRÖM: Herr talman! Den ärade reservanten har som huvudmotivering hävdad sparsamhetssynpunkterna, men det här är ju icke en fråga, där man skäligen bör koppla in sådana synpunkter i resonemanget. Det förhåller sig så att här uppkommit ökade behov av förvärv av billinjer i anslutning till förstatligandet av enskilda järnvägar. Motivet för denna åtgärd baserar sig på allmänna rationaliseringssynpunkter, och vad som ligger däri behöver icke närmare definieras i denna kammare. Vi veta, att om Kungl. Maj:t och järnvägsstyrelsen finge realisera det program som ligger klart och om detta program realiserades under kommande budgetår, skulle det krävas en miljon kronor utöver vad Kungl. Maj:t har hjudit. Om vi följa reservanterna kommer det att fattas två miljoner kronor och icke en miljon kronor som det kommer att göra i händelse vi följa Kungl. Maj:ts förslag. Kungl. Maj:t har sålunda redan prutat något på det erforderliga beloppet, och det bör också,

tycker man, reservanterna kunna nöja sig med.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18:o i utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 19—24.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 92, angående anslag för budgetåret 1948/49 till konstfackskolan.

Denna proposition bordlades.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 17.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för postbiträdet Ingrid Maria Johansson från viss ersättningsskyldighet; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av Västerås ångkraftstation; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, såvitt propositionen avser förslag till förordning om försäljningsskatt samt förordning om slutlig avveckling av den allmänna omsättningsskatten;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen Rädde barnen för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 18.

Motion om lindring i beskattningen av till sjöfolk utgående naturaförmåner.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 15, i anledning av väckt motion om lindring i beskattningen av till sjöfolk utgående naturaförmåner.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion,

II: 302, av herr *von Friesen* hade hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:ten måtte anhålla om utredning inom finansdepartementet i syfte att medgiva sjöfolket viss lindring i beskattningen av naturaförmåner».

Utskottet hemställde, att motionen II: 302 av herr von Friesen om lindring i beskattningen av till sjöfolk utgående naturaförmåner icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr LINDBERG: Herr talman! Utskottet har avslagit denna motion av herr von Friesen med en motivering som i sin principiella del är nog så riktig, och det finnes kanske icke heller någon anledning att invända något mot de principer man uttalar rörande beskattningen. Däremot skall jag be att få säga några ord, dels till utökning av de krav som framgå av motionen, dels om den källskatteuppbörd som för närvarande pågår rörande speciellt sjömännen.

Man har ju många gånger i kammaren talat för ett rättvisare beskattningssystem för de svenska sjömännen. Något sådant har ännu icke kommit till stånd. När källskattereformen sattes i kraft för något mer än ett år sedan, ansågs ganska allmänt, att det var ett rättvist uppbördssystem som sett dagens ljus. Vad som då genomfördes var emellertid icke egentligen någon skattereform utan endast en uppbördsreform. Det har emellertid visat sig speciellt vad det gäller sjömännen att man via denna källskatteuppbörd dragit in avsevärt flera skatteobjekt under skattelagarna än tidigare varit fallet, att man alltså tar skatt även på inkomster som tidigare aldrig varit beskattade. Det är klart att en sådan åtgärd måste väcka ett visst missnöje.

En del av de frågor som i motionen beröras ha i alla fall icke varit föremål för någon behandling. Det beror kan-

ske bara på att skattebelastningen efter den nya uppbördsreformens genomförande skett i större omfattning än tidigare varit fallet. Det förhåller sig ju så, att det fortfarande föreligger stora svårigheter för sjömännen att ombesörja sina deklARATIONER och vad därmed sammanhänger, och därför är det också svårt för dem att komma fram med sina yrkanden på ändring eller restitution av för mycket erlagda belopp.

Man har efter källskattereformens genomförande också börjat taga skatt på något som i dagligt tal kallas för sjukersättning. Sjömännen äro enligt gällande lagar och författningar tillförsäkrade viss tids fri sjukvård å rederiets bekostnad, nämligen 6 veckor, när det gäller sjukvård i hemlandet, och 12 veckor, när det gäller sjukvård i utlandet. För att få en jämnare ersättning för denna fria sjukvård har man i kollektivavtalet bestämt dagsersättningsbeloppet. Före källskattereformens genomförande togs aldrig någon skatt på denna sjukvårdsersättning, men så snart som reformen genomförts började skattemyndigheterna ålägga rederierna att också dra av skatt på den förmån som den enligt lag fria sjukvården utgör. Därmed har man ju icke bara om jag så får säga snuddat lagen om den fria sjukvården i kanten, utan man har också tagit bort en del av den rätt till frihet från beskattning, som sjömännen tidigare hade. Om denna sak har det gjorts framställning från Svenska sjöfolksförbundets stockholmsavdelning till Kungl. Maj:t. Det är att hoppas, att rättelse kommer att vidtas på detta område. Det har i motionen och i detta sammanhang också talats om Norge och beskattningen där. Där har på ganska kort tid genomförts en hel skattereform för det norska sjöfolket. En hel reform — således inte bara gällande sådana frågor som naturainkomster och dylikt, utan inkomsterna över huvud taget, som där för sjöfolket äro beskattade efter ett helt annat system än här i Sverige.

Nu har emellertid framställning gjorts till Kungl. Maj:t om att en tidigare utlovad utredning skulle sättas i gång om sjöfolkets beskattning, och det är att hoppas att en sådan utredning inom en snar framtid i varje fall påbörjas. Men jag tycker för min personliga del att man, trots vetskapen om att frågan om utredning ligger hos Konungen, ändå borde kunna bifalla herr von Friesens motion och alltså rikta en skrivelse till Kungl. Maj:t i de här berörda frågorna, gärna åtföljd av de utvecklingar som jag i mitt anförande här gjort.

Jag hemställer således, herr talman, om bifall till herr von Friesens motion.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Det ämne som den von Friesenska motionen drar upp är i och för sig av betydelse, men det gäller här — jag antar att motionären vill erkänna det — tillämpningsfrågor, och när det gäller att staka ut linjer i sådana frågor är riksdagen inte lämpligaste forum. Jag erkänner att vad herr Lindberg anført berör mycket betydande ting, kanske inte minst beträffande sjukvårdsersättningen, och det skulle ju vara ganska önskligt om man kunde ta upp denna fråga och få den prövad vid ett landskamrerarmöte, i stil med vad som tidigare förekommit efter uttalanden av riksdagen i en del andra tillämpningsfrågor. Men att nu skriva till Kungl. Maj:t och begära att regeringen skall ordna upp dessa tillämpningsfrågor har icke utskottet kunnat finna vara en lämplig väg.

Vad beträffar källskattereformen är det utan tvivel på det sättet att det för sjömännen, framför allt dem som gå i utlandsfart, kan uppstå en mångfald komplikationer. I samband med källskattereformens genomförande skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och begärde — där var riksdagen fullkomligt enig — att Kungl. Maj:t skulle ta upp frågan i hela dess vidd och pröva, om man inte kunde finna nya linjer för sjömän-

nens beskattning, närmast de sjömäns som gå i utlandsfart.

Jag vill, herr talman, gärna stryka under vad herr Lindberg här framhöll, att det skulle vara önskligt att denna utredning snarast möjligt komme till stånd. Men den gäller inte de ting som herr von Friesen påtalat i sin motion, utan här gäller det ju principerna för hela beskattningen av sjömannens inkomster.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till vad utskottet i det föreliggande betänkandet föreslagit.

Herr von FRIESEN: Herr talman! Jag hade ursprungligen inte för avsikt att begära ordet vid föredragningen av detta utskottsbetänkande, då jag aldrig insett betydelsen av att en enskild motionär håller någon sorts begravnings-tal över en enhälligt avstyrkt motion, men då en ärad ledamot av kammaren, herr Lindberg, i ett intressant anförande ytterligare utvecklat dels mina egna synpunkter, dels också andra, har jag inte kunnat underlåta att till dagens protokoll yttra några ord.

Jag är mycket tacksam för den välvilliga inställning i stort som präglar utskottets utlåtande och som ändå mera kom till uttryck i utskottsordförandens anförande nyss, och jag instämmer själfvallet i de förhoppningar som han där uttalade. Skulle jag göra någon liten invändning mot utskottets skrivning, så avser densamma den punkt där utskottet talar om hur likartade förhållandena äro mellan sjömännen och vissa andra grupper av befolkningen. Jag vill emellertid påpeka att sjöfolket över huvud taget står i en särklass, jämfört med de andra yrkesutövare, som bevillningsutskottet säkerligen haft i tankarna, och detta helt enkelt av den anledningen att de befinna sig på sjön, på sådant avstånd från hemorten, från bostaden och från familjerna, att de under långa tider av året ha mycket små möjligheter att komma i kommunikation med dessa.

Jag vill nog därför framhålla — och det var en av huvudsynpunkterna för mig då jag avlämnade denna motion — att just sjöfolkets förhållanden borde ägnas en särskild uppmärksamhet, och man bör inte alltför långt driva jämförelsen med andra yrkesutövare.

Jag hade ursprungligen, herr talman, inte tänkt ställa något yrkande, men då herr Lindberg yrkat bifall till motionen kan jag i egenskap av motionär själfvallet inte underlåta att göra samma yrkande. Därför, herr talman, ber jag få yrka bifall till motionen.

Sedan överläggningen förklarats härmed avslutad, gav herr förste talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Motion om förbättring av taxeringsförfarandet i vad avser förmögenhetsuppgifterna.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av väckt motion om förbättring av taxeringsförfarandet i vad avser förmögenhetsuppgifterna.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 141, av herrar *Persson* i Landafors och *Kempe* hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning om en förbättring av taxeringsförfarandet i vad avser förmögenhetsuppgifterna».

Utskottet hemställde, att motionen II: 141 av herrar *Persson* i Landafors och *Kempe* om förbättring av taxeringsförfarandet i vad avser förmögenhetsuppgifterna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr PERSSON i Landafors: Herr talman! Vi ha i vår motion begärt »att

riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning om en förbättring av taxeringsförfarandet i vad avser förmögenhetsuppgifterna». Bevillningsutskottet ansåg i fjol, då frågan likaledes var uppe i riksdagen i samband med proposition nr 212 och i anslutning till denna väckta motioner, »att en sådan utredning även enligt utskottets mening vore önskvärd». Departementschefen sade i denna proposition bl. a., att han hade för avsikt att inom den närmaste tiden hemställa om bemyndigande att låta utreda denna fråga genom särskilda sakkunniga. Med hänsyn till vad departementschefen anfört fann emellertid utskottet inte skäl förorda skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet utan avstyrkte motionerna.

Beträffande vår motion i år säger bevillningsutskottet: »Den sålunda ifrågasatta utredningen har enligt vad bevillningsutskottet inhämtat på grund av andra arbetsuppgifter, vilka ansetts mera brådskande, ännu ej kommit till stånd. Utskottet anser sig emellertid med hänsyn till vad som tidigare förekommit rörande denna fråga kunna utgå ifrån att Kungl. Maj:t kommer att, så snart tillfälle därtill gives, låta verkställa berörda utredning. Vid sådant förhållande finner utskottet ej skäl föreslå riksdagen att till Kungl. Maj:t avlåta skrivelse i ämnet. Utskottet avstyrker fördenskull den förevarande motionen.»

Mot det påpekande som utskottet här gör, att det anser sig kunna utgå ifrån att regeringen kommer att snarast möjligt låta verkställa berörda utredning, liksom mot utskottets uttalande i fjol, att en sådan utredning vore önskvärd, har jag givetvis ingenting att erinra. Jag noterar med tillfredsställelse att vi i sak är på samma linje. Frågan är bara om inte ett avslag på motionen kommer att verka som om det inte vore så angeläget med lösningen av denna fråga. Att vår motion pekar på ett område, där det rör sig om stora belopp

som undandras beskattning, torde vara tämligen säkert. Vi ha i motionen inlagt ett längre citat av den av professor Erik Lindahl utarbetade promemorian (SOU 1942: 52), och av detta material framgår med all önskvärd tydlighet, att det är väldiga belopp som hitintills och tills denna utredning gjorts ha undgått beskattning. Man kommer ju fram till det resultatet att det, med de beräkningsmetoder man där använder och med en uppskattning av den skattepliktiga nationalförmögenheten här i landet, skulle röra sig om ett belopp på ca 8 000—10 000 miljoner kronor, som undandragits förmögenhetsbeskattning.

Nu uppstår det ju ändrade förhållanden efter skattereformen med den nya, fristående skatten på förmögenheter över 30 000 kr. Det torde dock vara av den största betydelse, att förmögenhetsuppgifterna snarast möjligt bli mera tillförlitliga. Här rör det sig om väldiga belopp, och det torde vara ett statligt intresse av första ordningen att få en utredning om hur det ligger till i denna fråga. Jag tycker det finns alla skäl att genast ta itu med denna uppgift. Vi veta inte bestämt hur mycket i förmögenhetsskatt staten går miste om årligen på grund av bristfälliga och ofullständiga förmögenhetsuppgifter, men vi kunna konstatera att det måste vara betydande summor. Då vi här i riksdagen anslå 100 000 kr. om året till propaganda för bättre skattemoral och en hel serie av skärpta, indirekta skatter införas vid årets riksdag, kan det enligt min mening inte på något sätt anses opassande att begära, att den bebådade utredningen beträffande förmögenhetsuppgifter och därmed sammanhängande uppgifter sättes i gång skyndsamt av Kungl. Maj:t.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av mig och min medmotionär, herr Kempe, väckta motionen för att understryka vikten av att det skyndsamt göres en utredning på detta område.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Det råder ju ingen tvist om att detta är ett område, där man måste söka finna nya linjer, därom var också statskatteberedningen fullkomligt enhällig på sin tid. Statsrådet tog upp frågan i fjolårets proposition och underströk att en utredning skulle komma till stånd så fort det över huvud taget förelåg några möjligheter därtill.

Också riksdagen har understrukit detta genom sitt beslut i skattefrågan i fjol. Denna utredning har ännu inte kommit till stånd, men det beror på — som var och en borde kunna fatta — att finansdepartementet under de senare tiderna haft att brottas med stora uppgifter, som givetvis med hänsyn till det statsfinansiella läget måst gå före allting annat. Utskottet har inhämtat att denna utredning skall komma till stånd, det föreligger inga ändrade meningar härvidlag. Jag tycker egentligen det är orimligt när herr Persson i Landafors förutsätter, att finansministern skulle ha ändrat mening på den punkten och att han därför behöver få en ny skrivelse från riksdagen.

Jag tror således, herr talman, att motionärerna, vare sig det blir en skrivelse eller inte, nå det åsyftade resultatet. Uppslaget är ju ingalunda deras utan framfördes ursprungligen från skattekommittén i dess betänkande. Det är med hänsyn till alla dessa omständigheter som utskottet har kommit till detta ståndpunktstagande, att en särskild skrivelse har ingen betydelse i detta sammanhang, och utskottet yrkar därför avslag på motionen. Jag hemställer, herr talman, om bifall till vad utskottet föreslagit.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 20.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående bestämmelser om ersättning för parts kostnader i mål och i ansökningsärenden, som handläggas av förvaltningsdomstol eller annan offentlig myndighet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21.

Motion om lagstiftning mot samlingslokalers uthyrande till nazister.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion angående lagstiftning till förhindrande av att kommuner förpliktas att uthyra offentliga samlingslokaler till nazistiska sammanslutningar.

I en inom andra kammaren väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 45, hade herr *Adolfsson m. fl.* yrkat, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsammaste möjliga förslag till riksdagen om sådan ändrad lagstiftning att kommunen icke kan förpliktas att uthyra offentliga samlingslokaler till nazistiska sammanslutningar».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Lindberg*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr ADOLFSSON: Herr talman! Vad vi syfta till med denna motion, som nu föreligger till behandling, är endast en sådan utvidgning av den kommunala självbestämmanderätten att kommunerna själva skola kunna bestämma, huruvida de skola hyra ut lokaler till nazistiska sammanslutningar eller icke. Nu säger emellertid utskottet att sedan i fjol har ingenting alls inträffat som

ger några skäl att frångå den uppfattning, som man vid detta tillfälle uttryckte, nämligen att man skulle avslå vår dåvarande motion.

Jag medger att i ett avseende har naturligtvis från utskottets synfält sett ingenting alls inträffat, d. v. s. såtillvida att utskottet i år liksom i fjol karakteriserar de nazistiska sammanslutningarna såsom politiska. I och med detta bestrider således utskottet kategoriskt, att det skulle ligga något kriminellt i de nazistiska sammanslutningarnas allmänna målsättning och syftemål. När jag talar om de kriminella syftemålen i denna rörelse, avser jag inte bara kriminaliteten i själva målsättningen utan också de absolut ofattbara, kriminella förbrytelser, som nazismen begått för att försöka genomföra sin målsättning överallt ute i Europa, bl. a. det systematiska och mest kallblodiga mördande som hittills bevitnats i den mänskliga historien.

Nåja, jag skall inte resonera mer om den saken utan noterar endast att i detta avseende har alltså ingen som helst förändring i första lagutskottets bedömande inträffat. Inte heller tillmätes Stockholms stadskollegiums hemställen till Kungl. Maj:t om en sådan lagstiftning, som vi föreslå, någon som helst betydelse i utskottets utlåtande, och inte heller räknas fackföreningsfolkets opinion med detta syfte för något. Men trots allt detta har dock i riksdagsbehandlingen av denna fråga sedan i fjol inträffat något, som första lagutskottet borde ha observerat, i synnerhet som vi i vår motion fäst uppmärksamhet på detta. Om jag nu alltså bortser från första lagutskottets fjolårsförord för det politiska i nazismen, skalar bort detta ur diskussionen för ögonblicket, så grundas utskottets avslagsyrkande främst på det påståendet, att vi motionärer ha tolkat regeringsrättens utslag i denna fråga felaktigt. Utskottet sade i fjol och upprepar i år, att det icke utan vidare kan föreligga skyldighet för kommuner att uthyra samlings-

lokaler till politiska sammankomster, såvida icke fråga är om sådan lokal, till vilken bidrag erhållits av statsmedel. Ja, i detta uttalande förelåg i fjol och föreligger i år det första felslutet från utskottets sida. Men jag misstänker, att eftersom detta felslut upprepas även i år, det måste ha varit fråga om ett medvetet felslut. Vi påpekade den felaktiga förutsättning, varpå fjolårets avslagsyrkande grundades, redan i debatten i frågan i andra kammaren i fjol. Årets motion har alltså förts fram på grundval av att fjolårets avslag vilade på felaktiga förutsättningar. Detta är ju anledningen till att vi återkommit i år.

Utskottet låtsas emellertid, att det bara småregnar litet grand, och det har icke ett ord att säga om dessa våra påpekanden. Nu är det emellertid ett faktum, vilket utskottet mycket väl vet, att varken medborgarhuset i Stockholm eller Liljenhoffska huset vid Medborgarplatsen eller kommunalhuset i Alvik, d. v. s. dessa tre lokaler om vilka striden i första hand stått, uppförts med hjälp av statsmedel. Icke ett enda öre i statsbidrag har utgått, men lika fullt har regeringsrätten ålagt Stockholms stad och Aktiebolaget Familjebo-städer att hyra ut dessa lokaler till nazisterna.

Här föreligger alltså, såvitt jag förstår, ett första fel. Men utgående från sin uppfattning, att nazismen är en rent politisk rörelse, kanske utskottet anser, att denna plikt till uthyrning grundas på att politiska organisationer bruka få hyra lokaler av kommunen i dessa fastigheter. Jag ber i så fall få erinra om slutklämmen i utskottets fjolårsutlåtande, nämligen att lokaluthyrning kan vägras nazisterna, om det finnes grundad anledning antaga, att tillämnad sammankomst åsyftar något som strider mot sedlighet eller allmän lag eller kan äventyra allmän ordning och säkerhet. Jag erinrar mig, att herr Schlyter, som vid fjolårsbehandlingen förde utskottets talan i första kammaren, framhöll, att det med hänvisning till

dessa av utskottet angivna och av mig nu citerade förutsättningar skulle vara möjligt att vägra nazistiska organisationer hyresrätt. Alltså även på detta grundades fjolårets avslagsyrkande. Men senare erfarenheter och mycket färskas erfarenheter för övrigt ha visat, att så alls icke är fallet, varför jag måste draga slutsatsen, att utskottets ståndpunktstagande såväl i fjol som i år hänger absolut i lösa luften, så långt de anförda sakskalet angår.

Nu kanske emellertid invändes, att hyr man icke ut till andra politiska sammanslutningar, behöver man icke hyra ut till nazisterna heller. Så tolkade utskottet saken i fjol, och kanske man vill tolka det så också i år. Men om man vill tolka det så, har man även i detta avseende fel. Vi ha erinrat om — jag ber att få upprepa det — att förvaltningsnämnden i Göteborg genom regeringsrättens utslag ålagts hyra ut Hvitfeldtska skolan där till nazisterna, trots att denna skola för det första icke uppförts med hjälp av statsbidrag och för det andra upplåtits till politiska sammankomster endast efter en ganska restriktiv prövning från fall till fall. Jag vet att många gånger ha sådana lokalupplåtelser i denna skola i Göteborg vägrats. Men när det gäller nazistiska sammanslutningar kan en sådan vägran helt enkelt icke ske enligt regeringsrättens tolkning.

Det är i hög grad stötande och kränkande för rättskänslan, att kommunernas befogenhet skall på detta område vara så ringa, att kommunerna under alla förhållanden skola tvingas att upplåta lokaler till nazister. Vad vi föreslå är alltså, att kommunerna själva skola bestämma, huruvida de skola göra detta eller ej. Överståthållarämbetet har visserligen avstyrkt besvär av Stockholms fastighetsnämnd i frågan, men av den skrivelse, som avlåtits och som tillfälle beretts mig att taga del av, förefaller det som om överståthållarämbetet helst velat upprepa det gamla talesättet: Här-till är jag nödd och tvungen. Man säger

i skrivelsen beträffande detta avsnitt av frågan bland annat, att överståthållarämbetet har, på sätt den ovannämnda redogörelsen utvisar och som även framgår av ett föreliggande andra av överståthållarämbetet avgjort besvärsmål, haft en annan uppfattning rörande arten och omfattningen av den kommunala självbestämmanderätten än den Kungl. Maj:t ansett böra inrymmas under nuvarande kommunallagstiftning. I fortsättningen ger överståthållarämbetet uttryck för den uppfattningen, att författningen borde ändras på sådant sätt, att åt den kommunala representationen skulle tillerkännas en mot tidsutvecklingen svarande vidare bestämmanderätt bland annat i detta avseende. Det gäller framför allt den fråga om vilken jag talat.

Jag har alltså att till slut notera, att icke ett enda av utskottets s. k. sakskalet håller i den här frågan. De höllo inte i fjol och hålla inte i år. Då måste det ju för utskottet återstå endast det skälet, att de nazistiska rörelserna äro utslutande politiska rörelser, som icke syfta till några kriminella handlingar. Det enda skälet är alltså, att en rörelse, som har skövlut stora delar av vår jord och som rått och kallt och vetenskapligt mördat flera människor än hela vårt lands befolkning, en rörelse vars oerhörda kriminalitet fastslagits i en rad domstolsutslag ute i Europa, bland annat i Nürnberg, fortfarande skall betraktas som en politisk rörelse och sålunda åtnjuta alla de rättigheter, som en politisk rörelse i allmänhet anses böra åtnjuta, och på samma sätt som andra rörelser äga rätt att hyra de lokaler som kommunerna äga.

Jag vill säga att mot ett sådant ståndpunktstagande lönar det sig kanske icke så mycket att polemisera. Men i överensstämmelse med den uppfattning, som har uttryckts i det förslag, som i detta avseende framlagts för andra kammaren och riksdagen, ber jag härmed att få yrka bifall till den motion vi avgivit, nämligen motionen nr II: 45.

Herr LINDBERG: Herr talman! Jag skall be att med några ord få motivera den blanka reservation jag avgivit vid detta utlåtande. Jag har icke varit fullt överens med utskottsmajoriteten i denna fråga, ty jag har ju i gott minne, hur man sökte efter anledningar att få avstänga nazister på olika håll speciellt under kriget. Jag skulle naturligtvis i konsekvens med denna inställning också ha varit reservant förra året. Men det var ju så, att man då allmänt trodde, att i och med det tyska sammanbrottet jordmänen för det nazistiska livet också skulle vara slut. Det har tyvärr visat sig ingalunda vara fallet. Det verkar som om rörelsen i stället skulle vakna till nytt liv, växa och frodas ganska friskt i det svenska samhällslivet. Då är det väl allt fortfarande ett önskemål att göra vad man kan för att avstänga nazisterna från möjligheten att öva sitt fördärvliga inflytande på människorna ute i olika samhällen i landet.

När det nu gäller en fråga som denna att bara lämna de kommunala myndigheterna rätt att, om de så må önska, avstänga ett parti som det nazistiska från de lokaler, som kommun har anslagit medel till eller som den förfogar över, tycker man väl ändå, att denna begäran icke är alltför äventyrlig. Man har ju från olika håll givit de kommunala myndigheterna ganska vida befogenheter. Då frågar man sig: Skall det då vara någon fara att lämna en större befogenhet på detta område, nämligen uthyrning av egna lokaler, än vad man gjort på andra håll?

För egen del tror jag icke, att risken är särdeles stor. Jag tror det icke, ty kommunerna ha icke visat något större tillmötesgående, när det gällt att bygga folkets hus runt om i Sverige. Jag vet icke, om kommuner äro engagerade i folkets-husföretag någonstades. Men i den mån de skulle vara det skulle ju folkets hus, bara därför att de åtnjöte bidrag av kommunala medel, också

vara tvingade att taga in nazistiska organisationer i sina möteslokaler.

Nu är det så, att Stockholms stad har gjort denna framställning till Kungl. Maj:t om vidgad självbestämmanderätt på detta område. Jag kan förstå att det för Stockholms stad är ganska angeläget att en sådan framställning i största möjliga utsträckning vinner tillmötesgående. Det förefaller vara på det sättet, att även om man icke från kommunens sida använder skattemedel att bekosta tillkomsten av sammanträdeslokaler, utan gör som i Stockholm, där det skett i vissa fall med användande av donationsmedel, så skulle man vara tvungen att till nazistiska organisationer upplåta även sådana lokaler som tillkommit genom donationsmedel.

Nu är det väl fråga om icke det nya kommunallagstiftningsförslaget kommer att föreläggas denna riksdag. Utskottet har ju redovisat, att utredningskommittén ej har kommit med förslag i den riktning som motionärerna företråda. Men det är ju ingenting som hindrar att Kungl. Maj:t vid utarbetande av proposition i ämnet skulle kunna göra det i anslutning om icke till motionens yrkande så i varje fall till det yrkande som har framställts av Stockholms stad.

Jag tror att det således bara vore ägnat att rätta till de här frågorna, om man i stället för att avslå motionen följde motionärernas yrkande, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr LINDQVIST: Herr talman! Jag tror mig kunna säga att första lagutskottet icke har större sympatier för nazisterna än vad herr Adolfsson och hans kamrater ha. Men det är icke efter sympatitagande man skall uthyra samlingslokaler. Skulle man göra det, kanske det bleve andra politiska sammanlutningar än nazisterna som skulle bli utestängda.

Nu säger herr Adolfsson, att nazisterna äro intet politiskt parti, ingen politisk sammanslutning. Däröfver skall jag

icke tvista med herr Adolfsson. Det ha andra avgjort när det gällt att taga ställning till dessa frågor, och det har räknats med att nazisterna äro ett politiskt parti. Det finnes icke mycket mera att säga här än vad som står i utskottets utlåtanden i fjol och i år. Årets utskottsutlåtande hänvisar ju till den ställning utskottet intog under fjolåret.

Nu säger herr Adolfsson liksom han sagt i sin motion, att utskottet har felaktigt tolkat regeringsrättens utslag. Jag tror icke att utskottet har gjort det, herr Adolfsson. Själv har jag, i den mån det varit mig möjligt att bilda mig en uppfattning, gått igenom samtliga regeringsrättens utslag, och vårt sekretariat, mera kunnigt än jag att läsa och förstå, har också kommit till samma uppfattning, både i fjol och i år.

Herr Adolfsson har väl tagit del av det uttalande som utskottet hade i fjol och till vilket vi hänvisat i år, men jag är icke säker på att samtliga kammarens ledamöter ha gjort det. Om de gjort det skola de finna, hur klart uttalandet i verkligheten är. Herr Adolfsson citerade en del av detta uttalande, men såvitt jag kunde höra hoppade han över en liten sak. I fjol sade utskottet bland annat följande: »I motionen har bl. a. uttalats, att genom de i denna åberopade utslagen av regeringsrätten fastslagits att skyldighet skulle föreligga att uthyra samlingslokaler till nazistiska organisationer. Så lära utslagen emellertid icke böra tolkas. Skyldighet kan icke anses utan vidare föreligga att uthyra samlingslokaler till politiska sammankomster, såvida fråga icke är om sådan lokal till vilken bidrag erhållits av statsmedel enligt den förutnämnda kungörelsen.» Så kommer, herr Adolfsson, detta: »Men upplåtes en samlingslokal som tillhör det allmänna till något politiskt parti, böra andra partier icke förmenas att på samma villkor disponera lokalen, såvida icke grundad anledning finnes att antaga, att tillämnad sammankomst åsyftar något, som stri-

der mot sedlighet eller allmän lag eller kan äventyra allmän ordning och säkerhet.»

Sådan är tolkningen av regeringsrättens utslag i detta fall. Det kan naturligtvis förefalla såsom någonting oriktigt, att en kommun som äger en samlingslokal, till vilken allmänna medel ej utgått, icke skall få göra hur den vill i fråga om uthyrning.

Men så ha vi den saken, som är så betydelsefull, att man säger, att uthyras lokaler till exempelvis kommunister skola även nazister ha rätt att hyra. Man klarar det så, att man upplåter lokaler till alla partier och icke bara till ett parti.

Jag tror, herr talman, att motionärerna icke skulle ha något att vinna, ifall det bleve den prövning som här är föreslagen av dem. Jag tror att det är en viktig princip, som är fastslagen på många ställen, exempelvis när det gäller det reglemente, som är utarbetat och fastställt beträffande samlingslokaler till vilka staten lämnat bidrag, där man över hela vägen går in för att om samlingslokal upplåtes åt ett parti, skola också de andra partierna ha rätt att hyra lokalen.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Mölndal: Herr talman! Jag vill understryka vad utskottets ärade ordförande sade i första delen av sitt anförande, nämligen att utskottet för sin del icke har några större sympatier för nazisterna och deras verksamhet än vad exempelvis herr Adolfsson har. I fjolårets motion i ärendet, av herr Adolfsson m. fl., anfördes att frågan skulle kunna komma att bli föremål för behandling av 1946 års kommunallagstiftningskommitté men att man i motionen befarade, att med hänsyn till det omfattande arbete som denna kommitté hade att utföra, det skulle komma att dröja en längre tid, innan

riksdagen komme att föreläggas förslag i denna fråga. Med anledning härav ansåg man det vara lämpligt med en speciallagstiftning. Men redan under fjolåret framlades ett förslag från 1946 års kommunallagstiftningskommitté, där det gällde kommunernas kompetensområde. Däri ingick också frågan om allmänna samlingslokaler.

När kommittén diskuterat denna sak, har den sett på detta problem på ungefär samma sätt som första lagutskottet gjort. Denna synpunkt har också accepterats av den ledamot av kommittén, som representerar det kommunistiska partiet, nämligen riksdagsman Helmer Holmberg, som skrivit under betänkandet på samma sätt som övriga ledamöter i kommunallagstiftningskommittén gjort. Efter att hava understrukit den av kommittén framförda synpunkten, att det ingår i kommunernas kompetens att lämna bidrag till allmänna samlingslokaler, säger kommittén följande: »Vidare bör fordras garanti i en eller annan form för att lokalen verkligen kommer föreningslivet i orten till godo. Av särskild vikt i detta hänseende är att tillhandahållandet av lokaler sker opartiskt. Utan dylik garanti kan ej det allmänna intresse anses vara för handen, som utgör grunden för den kommunala kompetensen.»

Här har även representanten för det kommunistiska partiet understrukit nödvändigheten av opartiskhet i denna sak. Då måste man givetvis ställa den frågan: Är det en så dålig överensstämmelse i tanken inom den kommunistiska gruppen eller är det så dålig kontakt över huvud taget inom den kommunistiska gruppen, att den icke kunnat få sina synpunkter i enlighet med herr Adolfssons motion framförda i denna kommunallagstiftningskommitté och därigenom kunnat framlägga dessa synpunkter om icke i form av en anslutning till kommitténs förslag så dock i form av en reservation? Men någon sådan föreligger icke från den kommunistiske representanten. Och har den

kommunistiske representanten ansett, att opartiskhet är nödvändig, då det gäller att behandla frågor av detta slag, då kan man icke förmena första lagutskottet att ha ungefär samma mening.

Jag hemställer om bifall till första lagutskottets förslag med hänsyn till att frågan om kommunernas kompetens, vari denna sak också ingår, kommer att bli föremål för behandling under denna riksdag.

Herr ADOLFSSON: Herr talman! Jag hyser naturligtvis inte den uppfattningen, att herr Lindqvist skulle sympatisera med den nazistiska rörelsen här i landet. Jag utgår såsom alldeles tvärsäkert från att han inte gör det. Men han förklarade i år liksom i fjol, att han betraktar de nazistiska sammanslutningarna här i Sverige som en politisk rörelse, och grundar på detta förhållande sin anslutning till avslagsyrkandet, som han nyss gav till känna från talarstolen. Det är just därpå hela frågan hänger, nämligen att vi inte kunna betrakta dessa sammanslutningar som politiska sammanslutningar utan som sammanslutningar med kriminella syften. Det sades av den siste ärade talaren, att kommunallagskommittén i sitt betänkande inte haft någon invändning att göra i denna fråga och att därvid inte heller den kommunistiske representanten avgivit någon reservation till kommunallagskommitténs yttrande på den punkt som vi nu diskutera. Jag vet inte om vår representant i denna kommitté önskar ta till orda i denna debatt, men i vart fall vill jag framhålla, att det kunde ju inte gärna vara önskvärt att man i denna utredning klassificerade alla sammanslutningar, som finnas här i landet, och inte heller de politiska sammanslutningar, som det kan vara fråga om. För vår del och för den representant vi haft i kommunallagskommittén ligger saken så till, att vi icke kunna erkänna dessa nazistiska sammanslutning-

ar som politiska sammanslutningar i egentlig mening utan betrakta dem som organisationer, som ha kriminella syften med sin verksamhet och som inspirationskälla för denna verksamhet. Det är just detta som varit det för oss avgörande.

Beträffande herr Lindqvists förklaring nu, att det fanns möjlighet att utestänga nazisterna från att hyra lokaler, därest andra politiska organisationer ej fått sådan hyresrätt, vill jag bara erinra om vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att det har beträffande Hvitfeldtska skolan i Göteborg visat sig, att nazisterna haft en privilegierad ställning i detta avseende. Vid denna skola har man vid flera tillfällen visat en restriktiv prövning, som hindrat andra verkligt politiska organisationer att hyra lokal där, medan regeringsrätten ålagt styrelsen för denna skola att tillåta nazisterna att göra det. Detta var ett av de skäl jag angav som bevis för att första lagutskottet i fjol grundade sitt avslagsyrkande på felaktiga förutsättningar, och jag gör det samma också i år. Jag vidhåller alltså min uppfattning att dessa förutsättningar, som här angivits, alljämt inte äga giltighet. Och herr Lindqvists uttalande i det avseendet hänger således fullständigt i luften.

Herr LINDQVIST erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Bara ett ord till herr Adolfsson, som påstod att nazisterna haft en privilegierad ställning i Göteborg. Jag kan inte få fram av handlingarna att de haft en privilegierad ställning, och inte vill väl herr Adolfsson påstå, att regeringsrätten givit dem något sådant privilegium. När det gällt Hvitfeldtska skolan har regeringsrätten helt naturligt tolkat bestämmelserna såsom i fråga om andra liknande lokaler.

Herr ANDERSSON i Mölndal erhöll jämväl på begäran ordet för kort gen-

mäle och yttrade: Herr talman! Det är ju helt naturligt att kommunallagskommittén inte hade till uppgift att klassificera de olika partierna, men herr Adolfsson började sitt första anförande i dag med att säga, att motionen innebär en utvidgning av kommunernas kompetensområde. Då kommunallagskommittén i denna fråga har behandlat kommunernas kompetens i vad rör allmänna samlingslokaler, fanns det givetvis tillfälle för den kommunistiske representanten att framföra de synpunkter herr Adolfsson givit uttryck åt i dag. Men han har inte gjort det, utan har accepterat de tankegångar som gå igen i kommitténs förslag.

Herr DICKSON, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Här har nu mycket talats om nazismen och nazisterna och vad som berör dem. För några år sedan voro vi väl ganska på det klara med vad man förstod med dessa begrepp. Men på senare tid har en viss förbistring inträtt och detta, tror jag, mycket tack vare den herr Adolfsson närstående pressen. Jag har själv ofta, det vet jag, kallats nazist, och det skulle mycket förvåna mig om det funnes mer än 15 medlemmar av denna kammare, som inte någon gång blivit påklistrade den etiketten. Kanske denna debatt skulle kunna leda till en bättre sakernas ordning genom att man från herr Adolfssons håll kunde få en något mera koncentrerad definition på vad nazism innebär. Kunde han till på köpet ge en definition på begreppet demokrati, tror jag att ännu mera skulle vara vunnet.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr ADOLFSSON erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag kanske kan ge herr Dickson en tämligen enkel definition

på vad nazism är genom att säga honom, om han lyssnar, att nazismen exempelvis har tagit sig uttryck i att mellan 6 och 7 miljoner judiska världsmedborgare ha förintats i Hitlers gaskamrar. Det är ett av många tecken på vad nazism innebär, vilket jag också tror, att herr Dickson har observerat.

Herr DICKSON erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag tackar herr Adolfsson för denna definition på vad nazismen innebär, men jag har ändå inte i denna definition fått riktig klarhet i detta avseende. Varje nazist kan ju inte ha medverkat — i vart fall inte våra svenska nazister — i detta tillintetgörande av detta stora antal människor. Jag måste återigen påminna om att jag själv kallas nazist, men jag har inte medverkat i sådana där saker. Jag känner herr Adolfsson som en ganska saklig kommunist, och han försvarar dessa ting utifrån sina synpunkter. Jag skall inte ytterligare gå in på ämnet, men jag tror att herr Adolfsson ändå ungefär vet vad jag menar.

Vidare yttrade:

Herr NILSSON i Landskrona: Herr talman! Det torde råda en oerhört stor okunnighet om hur svårt det är att hyra ut samlingslokaler, detta kanske främst därför att man på olika håll anser, att den och den inte kan anses berättigad att hyra exempelvis ens egen lokal. Då vi en gång i tiden skulle ta ställning till frågan gällde det ju om kommunisterna som sådana skulle få hyra i folketshuslokalerna. Att nazisterna voro utslutna var ju uppenbart, men även på denna punkt kom man att möta oerhört motstånd, detta kanske mest beroende därpå att det går lätt att få både nazister och kommunister på ryggen. Vi kommo då för vår del till det resultatet, att varje organisation, som inte inneslöt s. k. lojala medbor-

gare, måste uteslutas från användning av samlingslokaler, vilka voro tillkomna och administrerade av lojala svenska medborgare. Om vi nu skulle komma in på samma linje, vilket jag för min del inte har något emot, skulle vi återigen komma in i denna virvel, ty det finns ju så oerhört många organisationer, som aldrig vare sig själva byggt någon lokal eller haft några möjligheter till det. I vår lilla stad ha vi hundratals olika organisationer, som hyra exempelvis i folkets hus. Det är klart att man i många av dessa också återfinner religiösa, såsom pingstväner och allt vad det är, som kan sägas vara av sådant slag, att det inte kan vara berättigat att låta dem komma in i samlingslokaler, som arbetarna själva byggt. Vi ha emellertid även här stannat för den meningen, att lojala medborgare måste ha rätt att hyra i den utsträckning som lokalerna äro lediga. Jag tror därför att om man skulle gå in för att förbjuda något slag av sammanslutning att hålla till i folkets hus, så vore man återigen ute på hal is. Jag kan ju nämna, att jag hyrt ut lokaler i 25 års tid, men det skulle inte falla mig in att hyra ut våra lokaler till nazisterna; det är uteslutet. Det är emellertid möjligt för uthyrningsmannen att själv ordna detta utan hänsyn till vad andra säga. Men det är en sak, som jag i detta sammanhang tycker har större betydelse, nämligen att vi komma till insikt om betydelsen av att vi äga lokaler och kunna skaffa understöd åt dem. Det nämndes här, att utslagen i överklagade fall hade sina rötter i fullt lagliga paragrafer. För min del finner jag detta vara alldeles oriktigt, ty man måste kunna läsa ut detta av lagen. Jag säger för min del, att Gustav Möller gjorde rätt, och så kommo vi andra efter. Därför skulle jag med tillfredsställelse hälsa att man kunde få bort ur kommunallagarna denna otympliga bestämmelse om gemensamma hushållningsangelägenheter, som det är så oerhört svårt att tolka. Om vi bestämt

kunde säga, att den och den är nazist eller inte laglydig medborgare, skulle jag för min del rösta för motionen, men då jag vet att det är så oerhört svårt att så göra och att realisera tanken, tror jag att det på detta område än så länge bör få vara som det är och att var och en får handla efter sitt sunda förstånd, när det gäller rätt eller skyldighet att hyra ut samlingslokaler.

Herr **HOLMBERG**: Herr talman! Jag blev uppfordrad att yttra mig av det herr Andersson i Mölndal sade om kommunallagskommitténs ställningstagande till frågan om samlingslokalerna. Kommittén har, såsom redan sagts, som villkor för en sådan här uthyrning från kommunernas sida krävt, att dessa samlingslokaler verkligen skola komma föreningslivet i orten till godo. Det är naturligtvis en alldeles orimlig tolkning, om man i ett sådant anspråk på opartiskhet från kommunernas sida lägger något sådant som att det skulle utgöra ett likställande av de nazistiska organisationerna med föreningslivet i stort. Hela världen är överens om att de nazistiska ligorna, den nazistiska organisationen över huvud taget, äro en kriminell rörelse och inte en föreningsrörelse som vi önska en sådan. Denna uppfattning hyser också folk, som är av samma politiska mening som herr Andersson i Mölndal, och jag trodde inte, att det skulle behövas någon diskussion om en definition på naziströrelse. Det är väl också ganska omöjligt att skriva ett kommittébetänkande och en lag så att de inte kunna misstolkas av dem, som äro ute för att misstolka. Såsom jag tolkar kommunallagskommitténs betänkande finns det ingen motsättning mellan de synpunkter, som äro framlagda i nu föreliggande motion, och mina. Vill emellertid herr Andersson i Mölndal nödvändigtvis tolka det som försvar för de nazistiska organisationerna, tolka det så, att även de skola få hyra dessa lokaler, kan jag

inte göra något åt den saken. Men jag har för min del inte tolkat kommitténs yttrande på det sättet, och jag anser inte heller att det skall tolkas så.

Herr **ANDERSSON** i Mölndal erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag har inte sagt att kommunallagskommittén skulle klassificera organisationerna för att få klarhet i om de äro politiska partier eller kriminella element, som sammanlutit sig. Den frågan får väl behandlas i ett annat sammanhang. Vad jag försökt tolka är kommunallagskommitténs uttalande på den punkt där den säger, att tillhandahållande av lokal skall ske opartiskt. På den punkten har herr Holmberg underskrivit detta betänkande och har sålunda inte reserverat sig. Hade herr Holmberg den meningen, att de nazistiska organisationerna äro kriminella, borde herr Holmberg ha framfört den meningen i kommunallagskommittén och sagt, att med hänsyn till att dessa organisationer äro kriminella bör man vid behandlingen av kompetensfrågan på detta område för kommunerna säga, att i sådana fall skall kommun ha rätt att vägra uthyra lokal.

Herr **HOLMBERG**, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle. yttrade: Herr talman! Det fanns ingen anledning för kommittén att säga, att kommunerna inte få hyra ut till kriminella företag och kriminella organisationer. Det fanns då heller inte anledning att göra en sådan uppräknings, som begärts av herr Andersson i Mölndal.

Herr **ANDERSSON** i Mölndal erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara erinra om att i fjolårets motion nr 54 i denna kammare framfördes den meningen, att det vore att räkna med att kommittén skulle komma att be-

handla kompetensfrågan i vad den avsåg detta spörsmål, men att man, på grund av att det skulle komma att ta alltför lång tid att få in ett förslag från kommitténs sida, ansåg det nödvändigt med en speciallagstiftning på området. Men redan den 6 juni 1947 framlade kommittén detta lagförslag, och då visste alltså kommunisterna, när motionen väcktes, att förslag hade framlagts i kompetensfrågan.

Vidare yttrade:

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Det kan väl inte råda något tvivel om var vi inom vårt parti stå i fråga om de nazistiska organisationerna. Vi började redan i början av 1930-talet, då våra partivänner kommo söderifrån med sina sönderslagna ryggar, att förstå vad diktatur innebar, och därför ordnade vi med bojkott mot möten, som anordnades av nazisterna. Vi vidtog också åtgärder, som vi ansågo gagneliga för den fria utvecklingen. Man tog emellertid anstöt av våra åtgärder, och man talade om mötesfriheten och att den måste värnas. Vi hävdade, att när det gällde organisationer, som för den händelse de skulle få makten i landet skulle utestänga alla andra partier från myndigheternas lokaler, var det riktigt och rättvist att man mötte dem på samma sätt som de skulle komma att uppträda i maktställning. Herr Adolfsson sade att ingenting inträffat sedan förra året. Jo, det inträffar tyvärr en hel del ute i världen, och det kan bli en tolkningsfråga i vissa länder vad som är nazism och vad som icke är nazism. Vårt parti är inte bortskämt med titlar i den vägen. Man har vid vissa tillfällen inte dragit sig för att betitla oss »socialförrädare». En sådan utveckling kan också tänkas, att man i ett land kommer att betrakta det socialdemokratiska partiet som en nazistisk täckorganisation, och i så fall komma vi naturligtvis att bli utestängda från möteslokalerna. Jag vågar säga, att om man skulle rösta för

den kommunistiska motionen, så befinner man sig i dåligt sällskap, ty i den mån kommunisterna skulle få någonting att säga till om i detta land, är det klart, att vi socialdemokrater, liksom de i Ryssland, komma att betraktas som samhällsfarliga och att vi icke få ha vare sig möteslokaler eller tidningar. Drager man den slutsatsen, kan man inte gärna i dag följa med i detta sällskap.

Jag vill deklarerera den uppfattningen, att jag är motståndare till nazism liksom till varje annat diktaturparti, som vill förkväva mötesfrihet, yttrandefrihet och tryckfrihet. Jag kan i dag icke rösta med talesmännen för ett parti, som jag misstänker i stort sett hyser samma uppfattning som nazisterna beträffande mötesfriheten, tryckfriheten och yttrandefriheten, när de fått makten.

Herr von FRIESEN: Herr talman! När jag begärde ordet hade den siste ärade talaren ännu inte yttrat sig. Jag skulle kunna instämma i praktiskt taget allt vad han sade.

Vi ha under närmare en timme diskuterat denna fråga i denna kammare, och representanterna för det kommunistiska partiet ha under denna debatt åtnjutit hela det skydd, som svensk yttrandefrihet över huvud taget medger. Jag finner denna anordning vara helt i sin ordning, och då jag begärt ordet, så är det inte alls för att ytterligare utveckla de mycket intressanta synpunkter på olika kommittéers och beredningars yttranden, som här framförts av några av de många talare, som redan haft ordet. Jag skulle bara vilja, med instämmande i det föregående anförandet, peka på att den fara, som i dag hotar inte bara denna världsdel utan över huvud taget hela den civiliserade världen, den kommer icke från nazismen, som nu har debatterats under den sistförflutna timmen, utan den kommer från den meningsriktning, vars repre-

sentanter här haft det dåliga omdömet att i denna debatt föra in sådana ord som demokrati, kriminalisering och andra uttryck. Det är, herr talman, den enda synpunkt som jag ytterligare skulle vilja föra till dagens protokoll. Erkänner man att tryckfriheten och yttrandefriheten existerar, så innebär inte det att man nödvändigtvis skall visa ett sådant dåligt omdöme, att man i detta allvarliga läge och på detta sätt begagnar sig av denna demokratiska rättighet.

Jag har, herr talman, självfallet intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr ORGÅRD: Herr talman! Jag kan inte underlåta att göra en kort reflexion med anledning av denna debatt. Jag skulle kunna reflektera på att ett långt stycke vara med om motionens yrkande, om detta kunde skrivas om och göras radikalare.

Här har ju antytts att man kommer ut på gungfly, när man i en beskrivning tager upp ett namn på en organisation, exempelvis nazismen. Är det någon som tror, att de nazistiska krafterna i fortsättningen komma att uppträda under namnet nazister? Visst inte! Sådana rörelser uppträda under många olika namn. Radikaliseringen skulle således innebära, att man här skulle syfta till ett förbud mot — som herr Adolfsson uttryckte det — kriminella rörelser. Herr Adolfsson ville här göra skillnad mellan politiska organisationer och kriminella organisationer. Varför inte nämna en tredje: kriminella politiska organisationer? En lag riktad mot sådana skulle inte vara tillfällig utan gälla för framtiden. Det vore väl rimligt att en sådan lag skulle omfatta kriminella politiska organisationer. Härmed menas organisationer, som med terror, koncentrationsläger och undertryckande av andra människors frihet över huvud taget rikta sig mot demokratin. I rent självförsvar skulle demo-

kratien här kunna rucka på dessa viktiga friheter, bl. a. då församlingsfriheten, när dessa fientliga organisationer använda dessa friheter för att komma demokratin till livs och försätta dess friheter ur spel. Det är självklart att en lag skulle ha denna omfattning. Jag instämmer med dem som yttrat sig tidigare i kammaren i deras undran, om kommunisterna själva skulle komma undan så lätt, i synnerhet i betraktande av den utveckling, som nu äger rum. Bara i ostzonen i Tyskland vet man om åtminstone nio koncentrationsläger, där förhållandena enligt vittnesmål inte äro ett dugg bättre än de som förekommo i de nazistiska lägren.

Jag vill inte yrka bifall till motionen med denna ändring, om nu kommunisterna skulle reflektera i den riktningen, ty det är en fråga som fordrar utredning. Det är mycket svårt att utan vidare gå in på detta område, som rör de viktigaste demokratiska friheterna. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag ville bara höra, om kommunisterna eventuellt skulle vilja reflektera på att giva sitt yrkande denna mera radikala innebörd, som jag här antytt.

Herr SENANDER: Herr talman! Jag begärde närmast ordet med anledning av herr von Friesens i djupa brösttoner framförda anförande.

Jag måste säga att jag inte är förvånad över att få höra något dylikt från det hållet, då detta skall bli det stora slagnumret i valkampanjen. Folkpartiet söker nu uppträda som något slags demokratiens S:t Görän mot den kommunistiska draken, och det är ju som sagt inte alls förvånande.

Vad som emellertid däremot är ägnat att väcka förvåning när det gäller folkpartiet och herr von Friesens uppträdande, det är denna utomordentliga fördomsfrihet, som kommer till uttryck i hans karakteristik av vad som är demokrati. Nu betecknade herr von Friesen

kommunismen som den stora faran, som alla måste koncentrera sig på att möta. Naturligtvis har herr von Friesen under sådana förhållanden ingenting emot att alliera sig med de gamla nazisterna, som kunna bli alldeles utmärkta stödtrupper för folkpartiet i kampen mot kommunisterna.

Dessutom förvånar det mig att herr von Friesen aldrig har ett ord till övers — detta gäller även hans parti och dess press — för de förhållanden som råda i vissa stater i Europa och som måste betecknas såsom fascistiska. Jag tänker exempelvis på Grekland och Spanien. Jag har aldrig sett en ledare på senare år — märk väl på senare år — i exempelvis Handelstidningen i Göteborg, som på det riktiga sättet bedömt vad som sker i Grekland och Spanien m. fl. länder.

Herr von Friesen har heller aldrig med ett ord berört utvecklingen i Amerika i våra dagar. Amerika är ju för närvarande hans politiska idealland — det kan ju skifta när som helst, men för närvarande är det så. Folkpartiet har ju mycket stor benägenhet att skifta åsikt. Man har ännu aldrig från vare sig herr von Friesen eller folkpartiet i övrigt och dess press fått höra ett fördömande ord om de förhållanden, som för närvarande existera i Amerika och vilka äro allt annat än demokratiska. Jag har inte ens sett en ledare i folkpartipressen om negerlynchingarna i Amerika. Inte heller har jag sett, att Handelstidningen eller Dagens Nyheter tagit avstånd från den s. k. oamerikanska kommitténs verksamhet, som innebär en oerhörd förföljelse mot allt vad kulturpersonligheter heter i Amerika, ja, över huvud taget mot allt som skulle kunna betecknas som frisinne eller en verkligt liberal åskådning. Detta tiger herr von Friesen med. Det anses vara förenligt med hans demokratiska uppfattning att hålla inne med sanningen om vad som sker i Amerika. Däremot rasar han mot Östeuropa och finner allt upptänkligt ont där. Jag vill inte tänja

ut debatten alltför mycket och vill därför inte nu anföra de många exempel som visa att den demokratiska lödigheten hos herr von Friesen och hans parti inte är så mycket att skryta med.

Slutligen skulle jag bara vilja säga några ord till herr Dickson, då han ställde in sig i de många frågarnas rad och efterlyste en definition från vårt håll på vad demokrati är. Den frågan har så ofta ställts här och har så ofta blivit besvarad, att jag finner det vara onödigt att ytterligare upptaga tiden med att besvara den. Jag har ingenting emot en speciell debatt i detta ämne, tvärtom. Jag skulle emellertid vilja rekommendera herr Dickson, som väl tror sig ha den rätta uppfattningen om demokrati, att dela med sig därav till sina partivänner om han nu har någonting till övers. Högern betecknas ju som ett demokratiskt parti, och då man nu tvistar om vad som är demokrati, så skulle det nog vara ganska behövt att herr Dickson gav sina partivänner en undervisning inte bara i politisk utan även i ekonomisk demokrati.

Herr von FRIESEN erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag hade alldeles för mig, att debatten i dag gällde första lagutskottets utlåtande nr 13 angående lagstiftning till förhindrande av att kommuner förpliktas att uthyra offentliga samlingslokaler till nazistiska sammanlutningar. Nu har herr Senander, som kommunistiska talare bruka göra när de bli attackerade, givit sig ut på det världspolitiska fältet.

Jag skriver inte ledare i Dagens Nyheter eller i Handelstidningen. Då jag i dag yttrar mig i denna fråga, talar jag som en vanlig svensk riksdagsman. Jag skall över huvud taget inte ytterligare bemöta det anförande, som herr Senander höll, och inte ingå på den utomordentliga begreppsförvirring, som präglade hela hans anförande. Men när han försöker undervisa mig om vad na-

zism är och var nazismen befinner sig, så får jag säga, att jag har min egen uppfattning om vad nazism är och var med nazismen besläktade ideologier för närvarande befinna sig i världen.

Något som jag emellertid bestämt vill tillbakavisa är, att han försöker lära mig något om liberalism och frisinne. Det tror jag, herr Senander, är en sak som jag själv är fullt kompetent att bedöma, och vem jag än tar några lärdomar av i detta avseende, så icke är det av herr Senander eller hans meningsfränder hemma eller utomlands.

Herr SENANDER erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag hemställer till kammarens ledamöter att avgöra vem som förde in debatten på avvägar. Var det inte herr von Friesen som började orera om var den största faran för demokratien fanns i samband med den helt svenska frågan om samlingslokaler och deras disponerande av vissa organisationer?

Sedan vill jag säga, att jag inte alls försökt undervisa herr von Friesen i liberalism eller frisinne. Jag bara nämnde något om saken, och hade inte herr von Friesen varit så irriterad, hade han nog uppfattat att jag nämnde, att man i Amerika förföljer allt vad liberalism och verkligt frisinne heter. Något annat har jag inte sagt i saken. Jag vill inte tävla med herr von Friesen i fråga om kännedom om liberalismens idéer, men jag känner till folkpartiets praktiska politik, och den är sådan, att varje ärlig demokrat måste be Gud bevara sig för den.

Jämväl herr DICKSON erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Senander hemställde till mig att jag skulle hålla en lektion för högerpartiet om vad demokrati är. Om herr Senander finge åhöra den lektionen skulle den bereda

honom en missräkning så till vida, att det inte komme att röra sig om den form av demokrati, som herr Senander brukar hänsyfta till.

Sedan sade herr Svedman till mig när han gick förbi här nyss, att den här lokalen borde inte uthyras för sådana här debatter.

Herr SENANDER erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Tyvärr uppfattade jag inte den sista repliken, och jag vet inte ens om den var riktad mot mig. När talaren emellertid framhåller, att den lektion han eventuellt skulle ge sina partivänner i demokrati skulle bli någonting helt annat än jag tänkt mig, då är jag helt överens med honom. Jag känner nämligen till vad högermännen mena med demokrati.

Härefter anförde:

Herr ADOLFSSON: Herr talman! Inte heller jag uppfattade den sista repliken från herr Dickson. Jag vill emellertid svara på anklagelserna om att vi tala om något annat än vad debatten skulle gälla. I mitt första anförande talade jag uteslutande om den motion och det ärende, som nu föreligger. De som ledde in debatten på andra vägar voro självfallet de borgerliga — vilket man kunde vänta. De taga ju varje tänkbart tillfälle i akt här i andra kammaren och i riksdagen över huvud för att rikta angrepp mot det kommunistiska partiet. Att man gör detta betraktar jag som fullständigt självklart. Jag utgår ifrån att så länge exempelvis högerpartiet riktar sina huvudsakliga angrepp mot kommunisterna här i Sverige, så länge är också det kommunistiska partiet på rätt väg.

Vad herr Lundqvist beträffar skall jag inte gå in på något närmare bedömande av hans något upprörda anförande. Jag vill bara säga, att herr Lundqvist sålunda inte vågar göra nå-

got som helst mot nazisterna av rädsla för kommunisterna. Detta framgick av hans anförande. Det är således av rädsla för alltsammans detta som den borgerliga propagandan dagligen och stundligen och med hela sin propagandaapparat anklagar Sveriges kommunistiska parti. Hur långt denna propaganda mot kommunisterna kan drivas framgick kanske av att en ledamot av riksdagens andra kammare vid ett möte ute i landet beskyllde det kommunistiska partiet och dess medlemmar för att vara mordbrännare. På sådana påståenden grundar man sina ståndpunktstaganden till det kommunistiska partiet. När man t. ex. vet, att den enda kända politiska mordbranden här i landet varit riktad mot det kommunistiska partiet och kostat fem av våra bästa medlemmar livet, och denna mordbrand organiserats — vilket vi alla veta — av en högertidning, och när man sedan för denna propaganda mot det kommunistiska partiet, så att detta blir utgångspunkten för alla angrepp som förekomma i riksdagens andra kammare, då får man verkligen ursäkta om vi inte taga denna propaganda så särskilt på allvar.

När man använder denna propaganda mot kommunisterna med anledning av det som nyligen inträffat i Tjeckoslovakien, då är det ett nytt exempel på att man inte har fattat och inte vill fatta vad som sker i vårt eget land och i världen över huvud taget. När man dag efter dag, spalt efter spalt och ledare efter ledare talar om kupper, om kommunistisk diktatur och revolution i Tjeckoslovakien, om att det sista svaga ljuset i Östeuropa slocknat, osv., och i den politiska debatten här i landet varnar för kommunisterna just med hänsyn till detta, då må jag säga som herr Linderot i första kammaren för någon tid sedan sade, att det snart över huvud taget inte existerar några förnärmelser som inte riktats mot det kommunistiska partiet. Vi av torparätt falla nog inte i farstun för denna

propaganda, var övertygade om det, mina damer och herrar!

Vad var det som inträffade i Tjeckoslovakien? Om herr talmannen tillåter mig skall jag under en eller två minuter beröra denna s. k. kommunistiska diktaturrevolution, som innebar att det sista ljuset i östra Europa släcktes, enligt vad man förklarar i den allmänna borgerliga propagandan. Jo, det var, att ett land har börjat regeras enligt folkets vilja och i dess intresse. Jag hör att några skratta åt detta, men ett skratt förändrar inte en sakfråga. Tillåt mig säga att, som alla naturligtvis redan veta, det var samtliga de övriga partiernas representanter som ingingo i denna nya tjeckoslovakiska regering. Den har samma parlamentariska underlag som tidigare. Det har icke förekommit någon blodig revolution. En student kom av misstag att få en kula i benet, men som alla veta har det icke förekommit någon blodsutgjutelse i övrigt. Det är en revolutionär utveckling, stödd på samtliga partier som ingå i den nationella fronten, en utveckling i enlighet med folkets vilja sådan den uttryckts i val, där socialdemokrater och kommunister erhöilo majoriteten. Det är detta som kallas för kommunistisk diktatur, och det är denna beskrivning av händelserna i Tjeckoslovakien som utgör en av grundvalarna för den propaganda, som ständigt bedrives mot Sveriges kommunistiska parti.

Jag kanske för övrigt får erinra om, när herr von Friesen här talade om nödvändigheten av att trygga tryckfriheten, att jag för egen del under många år varit redaktör i en tidning, som varit transportförbjuden. Jag har varit redaktör i en tidning, där vi haft polispåhållning ibland varannan dag, där jag ibland fått skriva under direkt polisuppsikt. Vi ha sannerligen kommit underfund med vad tryckfrihet i vissa fall kan komma att betyda för de vänsterpolitiska rörelserna i ett kapitalistiskt samhälle. Jag tycker verkligen, måste jag säga, att de som medverkat

till något sådant borde tala litet tystare om nödvändigheten av att skapa tryckfrihet än vad som nu sker ifrån herr von Friesens sida.

Herr PAULSEN: Herr talman! Jag vill bara säga, att skola vi framdeles ha sådana här debatter i denna kammare, tror jag att vi allvarligt böra tänka på att i denna kammare taga nöjesskatt.

Herr FAGERHOLM: Herr talman! För några dagar sedan behandlades i kammaren en kommunistisk motion, som gick ut på åtgärder för en demokratisk författning. På fråga förklarade då kommunisterna, att man syftade till att slå vakt om friheten, rätten för varje människa att hysa sin egen åsikt, rätten för varje människa att hysa sin egen tro o. s. v. Det är ju mycket egendomligt att man nu, ungefär en vecka efteråt, får höra en precis motsatt inställning från kommunisternas sida, en inställning som svär mot vad de tidigare så vackert deklarerat. Nu vill man nämligen införa en åsiktskontroll vid uthyrning av möteslokaler, alltså i princip begränsa mötesrätten och församlingsrätten. Ty det ligger ju i sakens natur att genomförandet av ett sådant yrkande som det kommunisterna ställt måste leda till en åsiktskontroll gentemot dem som anordna möten, i princip oavsett under vilken beteckning mötet anordnas.

När jag lyssnade till vad herr Senander sade i sitt anförande, nämligen att man i Amerika förföljer och förkväver frisinne och liberalism, hade jag väntat att få höra ytterligare några ord av herr Senander, men de måtte ha stökat sig i halsen på honom. Jag hade väntat att få höra fortsättningen, nämligen att man i Östeuropa befrämjar och omhuldar frisinne och liberalitet.

Herr LIEDBERG: Herr talman! Det var ett uttalande av herr Adolfsson

som föranledde mig att begära ordet. Han beskrev nämligen de nyligen timade händelserna i Tjeckoslovakien som någonting som innebar att folkets vilja äntligen hade fått göra sig gällande i folkets intresse. Jag undrar om han själv — det gjorde han förmodligen inte — lade märke till hur nära hans ord överensstämde med vad andra regimer ha begagnat sig av, särskilt den regim som väl främst står för vårt medvetande som representant för s. k. nazism här i världen. Det var precis samma argument, och man kunde t. o. m. peka på åtminstone formell parlamentarism vid genomförandet, vilket lär vara fallet i Tjeckoslovakien också.

Jag lyssnade tidigare med särskilt intresse på vissa avsnitt ur den förda debatten, och jag trodde att när herr Dickson ställde frågan om en definition på nazism, herr Adolfsson inte bara skulle svara med vad nazismen har åstadkommit. Jag trodde verkligen att det skulle komma ett försök till definition, men jag inser till fullo hur vanskligt det hade varit att komma med en definition, ty den skulle ju uppenbarligen passa in på flera. När man vet det och måste ha klart för sig, på vilka den passar in, nämligen på dem som äro benägna att etablera diktatur, där makten kan gripas och tagas, så är det ju egentligen ganska förvånande, att den fråga, som här debatteras, har tagits upp från just det hållet. Nu hoppas väl alla här i landet, att tanke-, yttrande- och pressfriheten skall få en fristad här, och jag skulle vilja tillägga: även mötesfriheten. Var folk kan ordna sina lokaler är en sak för sig, men nog hoppas jag att de här i landet, som ha en uppfattning, också skola få tillfälle att dryfta den.

Kampen mot kommunisterna, som någon av herrarna särskilt angrep, kommer väl inte bara från de borgerliga i gemen. Jag tror att vi, som anse oss stå på demokratisk grund, därvid äro i sällskap med flera. Den kampen riktar sig inte emot om herr Adolfsson

och några andra ha vissa åsikter, men den riktar sig mot det samhälle, som herrarna väl sträva efter. Jag har aldrig hört något avståndstagande, varken tidigare eller på senaste tiden, från de företeelser som illustrera det samhället, som jag följaktligen förstår att herrarna arbeta för. Det är detta samhälle som många här i landet och här i kammaren vilja arbeta emot med all den kraft vi ha. Ty om det samhället skall etableras här, kommer det att finnas varken tanke-, yttrande- eller tryckfrihet och ej heller mötesfrihet här i landet.

Herr ADOLFSSON erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Vad herr Liedbergs anförande beträffar och särskilt frågan om hur det samhälle skulle komma att se ut, där kommunisterna skulle ha något att säga till om, ber jag återigen att få hänvisa till det exempel jag för en stund sedan tog, nämligen Tjeckoslovakien, som fortfarande enligt herr Liedbergs mening är en diktatur.

Det är ju en väsentlig åsiktsskillnad, det måste jag medge, mellan exempelvis herr Liedberg och mig och således mellan högerpartiet och det kommunistiska partiet. Jag förstår mycket väl att herr Liedberg anser, att det icke är demokrati utan diktatur och våld, när folkets majoritet, stödd såsom i Tjeckoslovakien exempelvis av en nationell front, stycker ut de stora godsens jord och lämnar den i arv åt de rätta arvtagarna, nämligen de jordhungriga lantarbetarna och småbönderna. Det är klart att detta från herr Liedbergs egen horisont kan betraktas såsom diktatur -- vi kommunister betrakta det såsom ekonomisk demokrati. Det är demokrati inte blott betraktat såsom en metod, ett sätt att besluta, utan det är demokrati också innefattande sitt väsentligaste komplement, nämligen att nationalförmögenheten, nationaltillgångarna över huvud taget, skola tillhöra

dem, som egentligen borde äga dem, d. v. s. vara en hela landets tillhörighet. Det är klart att herr Liedberg måste anse det som diktatur att man nationaliserar bankerna — socialisering är det ju inte fråga om ännu — och förstatligar de stora industriföretagen, såsom skett litet varstans i de områden ute i Europa, där fascismen och reaktionen efter kriget drivits på flykten. Jag förstår allt detta så väl, men jag frågar herr Liedberg: Anser herr Liedberg att det är demokrati exempelvis vad som sker i dagens Grekland, där en liten klick av härskare med stöd av amerikanska bajonetter håller det grekiska folket i schack? Jag förmodar att han betraktar det som demokrati, och jag är nästan säker på att han icke gärna vill framhålla det som en utpräglad fascistisk diktatur vad som existerar i Francospanien och även i Portugal. I varje fall drar jag den slutsatsen, eftersom han aldrig talade om dessa förhållanden.

Herr LIEDBERG erhöll på begäran likaledes ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den definition, som intresserar mig mest i denna debatt, uteblir konsekvent.

Vad beträffar Tjeckoslovakien erkänner jag uppriktigt och öppet, att herr Adolfsson och jag ha helt skilda uppfattningar om vad som där har skett. Herr Adolfsson tar naturligtvis med det vanliga sättet att argumentera fram min egenskap av godsägare och säger, att herr Liedberg kan naturligtvis inte anse att en styckning av jorden, ett förstatligande av bankerna etc. är demokrati utan något annat. Jag vill säga rörande den saken, att vad som sker kan man ju personligen tycka är mer eller mindre lyckligt för samhället, men när vi tala om demokrati eller inte demokrati är det inte det det gäller, utan det är helt och hållet frågan om i vilken form det sker. Jag har ju den uppfattningen, att de företeelser vi ha talat

om genomföras av en minoritet och icke under demokratiska former, möjligen som i dåtida Berlin under en demokratisk täckmantel, och det är därför jag inte kan gilla det. Det är därför jag realiter inte kan gilla ett parti, som tycks vilja förverkliga precis samma sak här.

Jag känner för litet till de grekiska förhållandena för att kunna gå närmare in på dem, och för övrigt är ju detta ingen utrikespolitisk debatt. Jag förmodar emellertid att de s. k. insurgenterna under inga förhållanden kunna stämpas som eller påsättas den vackra etiketten sanna demokrater. Jag saknar helt och hållet bevis för den saken. Jag känner för litet till förhållandena i Grekland för att kunna yttra mig om huruvida den lagliga regimen i Grekland är efter våra begrepp fullt demokratisk. Men, herr talman, det återstår fortfarande för herr Adolfsson att ge den definition på nazismen som rent ut sagt skiljer nazismen från kommunismen, ideologiskt sett.

Jämväl herr **FAGERHOLM** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Adolfsson sade på tal om förhållandena i Tjeckoslovakien, att nationaliseringen av bankerna o. s. v. var ett uttryck för eller i varje fall förenligt med demokrati. Nu skulle jag vilja fråga herr Adolfsson, om stängningen av de borgerliga partiernas partilokaler och möteslokaler, alltså införandet av partiellt eller totalt mötesförbud och åsiktskontroll, också enligt herr Adolfssons uppfattning är demokratiskt. Ty om det vore på det sättet — och jag antar att herr Adolfsson inte vill desavuera vad som skett i Tjeckoslovakien — då måste konsekvensen av herr Adolfssons ställningstagande bli den, att det ur kommunistisk synpunkt är riktigt att utnyttja mötesförbud, församlingsförbud etc. såsom ett medel i kampen att un-

dertrycka andra meningsriktningar. Denna väg har utnyttjats i alla de stater, som herr Adolfsson brukar taga ut som mönster för demokrati. Den definitionen på demokrati, herr Adolfsson, godkänner i varje fall inte vi för vår del.

Vidare anförde:

Herr LINDBERG: Herr talman! Jag kan med beklagande uttala att denna fråga kommit att diskuteras på sätt som skett. Man har avlägsnat sig från själva ämnet och givit sig ut på väldiga världsomseglingar, från vilka man mot slutet håller på att återvända likt de trojanska krigarna, som voro på hemväg och seglade mellan Scylla och Charybdis. Jag förstår inte vad amerikanska eller andra förhållanden kunna ha att göra med frågan om kommunernas rätt att uthyra eller icke uthyra lokaler här i Sverige.

Om man nu anser att kommunerna inte äro skickade att sköta dessa uthyrningsfrågor, så vore det ju lika bra att man sade ifrån, att vi våga inte till de kommunala församlingarna överlämna någon som helst beslutanderätt i ekonomiska eller andra frågor. Det är bäst att regeringsrätten eller andra få sköta det. Det har i motionens yrkande bara framställts följande: »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsammaste möjliga förslag till riksdagen om sådan ändrad lagstiftning att kommunen icke kan förpliktas att uthyra offentliga samlingslokaler till nazistiska sammanslutningar». Är det nu någonting att föra en så lång debatt om? Är det inte i stället på det sättet, att man borde kunna ge kommunerna denna rätt utan att snegla på vare sig kommunister, socialdemokrater eller andra partier? Är det några som i framtiden skulle gå ifrån den väg de nu ha slagit in på och bli samhällsfarliga, få väl också de finna sig i att icke få hyra av kommun betald lokal.

Herr **SENANDER**: Herr talman! Det var intressant att notera, att herr Liedberg inte berörde förhållandena i Grekland av den anledningen att han inte ville uttala sig. Jag finner det intressant därför att både han och hans partivänner tyckas känna till förhållandena i östdemokratierna alldeles utomordentligt, i synnerhet som de, omedelbart efter det omvälvningen skett i Tjeckoslovakien, kunna taga ställning till allt som skett där. Det är en ganska anmärkningsvärd enögdhet hos högern och dess representanter.

För att om möjligt göra slut på oroliga frågor, som av och till ställas till oss om vår uppfattning om demokratin, skall jag be att få läsa in i kammarens protokoll ett av vårt parti auktoriserat uttalande i denna fråga: »Vi anser, att så sant som demokrati betyder folkvälde, så är demokratin desto bättre ju mera makt det arbetande folket besitter. Ett beslut är demokratiskt, om det syftar till att öka folkets inflytande över samhället, och det parti som mest målmedvetet kämpar för en sådan utveckling är det mest demokratiska. I denna vår uppfattning är vi oförbätterliga, och nog ligger det åtskillig komik i situationen när högerpartiet vill undervisa oss i demokrati, högerpartiet som motsatte sig den allmänna rösträtten ända till den stund då det fick besked om att det förelåg risk för myteri i Stockholms garnison, och som i de dagar då Hitler förberedde sitt intåg i Moskva ville förbjuda Sveriges Kommunistiska parti.»

De första raderna i detta uttalande visa vad vi mena med demokrati, och försåvitt man erkänner att demokrati betyder folkvälde, måste det också betyda att det blir större demokrati ju större makt folket har i ett land.

Herr **LIEDBERG**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att reagera, inte mot den förklaring, som herr Senander nysst läste upp — den må stå för hans och hans meningsfränders räkning — men

mot det vanliga uttryckssättet att somliga människor i samhället godtagas som arbetande och andra inte. Jag förmenar att vi kunna göra anspråk på att vara arbetande samhällsmedlemmar litet till mans.

Vidare förvånar herr Senander sig över min okunnighet beträffande Grekland. Jag är kanske inte fullt så okunnig om förhållandena där som herr Senander förmodar, men jag tycker man skall med en viss försiktighet uttala sig om förhållandena i ett land, där inbördeskrig rasar. Såvitt jag vet ha efter världskriget i Grekland genomförts allmänna val under kontroll från segrarmakternas sida. Jag kan däremot inte bestämt erinra mig, om i de kontrollkommissioner, som kontrollerade valet, Sovjet var representerat eller redan då hade kommit till den uppfattningen, att de forna allierade inte längre voro lämpligt sällskap. Men om jag uttalat mig med försiktighet, är det därför att jag vet ännu intet land, som icke under krig — och kanske ännu mindre under ett inbördeskrig — är tvunget att göra vissa avsteg från gängse och normala frihetsbegrepp. Detta ha ju t. o. m. vi här i landet måst göra, trots att vi icke varit invecklade i krig, och detta utan att den svenska riksdagen, som medverkat därtill, ansett sig böra avsvära sig sin demokratiska uppfattning.

Herr **SENANDER**: Herr talman! Bara ett par ord. Jag skulle vilja hemställa till herr Liedberg, att han, eftersom han säger att man bör uttala sig med försiktighet om förhållandena i Grekland, bör utsträcka denna försiktighet att gälla även andra länder, exempelvis Tjeckoslovakien.

När han sedan säger, att man i länder, där inbördeskrig råder, gör »vissa avsteg från demokratin», tycker jag att detta är ett ganska mildt uttryck för det faktum, att man exempelvis i Grekland avrättar 40 å 50 personer tid efter annan i den s. k. demokratiens namn.

Herr **LIEDBERG**: Herr talman! Jag skall be att få tala om för herr Senander, att beträffande fallet Tjeckoslovakien håller jag mig utslutande till de uppgifter som förekommit i pressen och uttalanden av herr Senander och hans kumpaner. Det är fullt tillräckligt — för mig i alla händelser — för att få en ganska bestämd uppfattning om vad som skett och håller på att ske där.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Adolfsson begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter här- efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Adolfsson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 159 ja och 16 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter lämnades på begäran ordet till

Herr **DICKSON**, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få anmäla, att jag

fumlade med fingrarna och råkade trycka på båda knapparna. Min mening var att rösta ja.

Vidare anförde

Herr **STJÄRNE**: Herr talman! På grund av ett misstag tryckte jag på fel knapp. Jag måste säga att misstaget var oförlåtligt.

§ 22.

Motioner om ändrade bestämmelser för fällande dom i kollegial domstol.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser för meddelande i kollegial domstol av fällande dom i brottmål.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagens andra kammare väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 369 av herrar *Hedlund* i Rådomb och *Jonsson* i Skedsbygd och nr 49 av herr *Ståhl m. fl.*

I motionen II: 369 hade yrkats, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan huruvida och under vilka förutsättningar en kollegial domstol bör kunna meddela fällande straffdom om en minoritet inom domstolen röstar för frikännande».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, II: 49 och II: 369, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **HEDLUND** i Rådomb: Herr talman! Den ena av de motioner, som avhandlas i förevarande utskottsutlåtande, nämligen den som väckts av herr *Jonsson* i Skedsbygd och mig, tar sikte på det förhållandet, att i en kollegial domstol straffdom kan komma att meddelas

med en mycket knapp majoritet. Jag skulle tro att litet var av kammarens ledamöter ha tagit del av uppgifter i pressen, där det stått, att den tilltalade dömts till så och så långt straff, varvid tre ledamöter dikterat utslaget medan två röstat för frikännande, eller fyra ledamöter stått för domslutet, medan tre förklarar svaranden icke kunna fällas. Man har naturligtvis vid sådana tillfällen icke kunnat undgå att känna, att det ligger en viss osäkerhet i luften. Man räknar med att samtliga domare äro ungefär lika väl kvalificerade. De ha samma utbildning och äro väl ungefär lika kloka karlar, och eftersom de sitta i samma domstol ha de precis samma material att grunda domslutet på. Om då några av ledamöterna, kanske nästan halva antalet, tycka att det är osäkert, huruvida den tilltalade verkligen bör fällas, får naturligtvis också allmänheten en känsla av att det hela är osäkert. Man kan icke hundraprocentigt lita på att majoritetens beslut är det rätta och riktiga.

Utskottet har enligt min mening tagit med ganska lätt hand på detta problem. Man har icke ens kostat på sig att medgiva, att här är något som icke är riktigt bra och som man borde kunna vara med om att rätta till för så så vitt icke betydande olägenheter på annat sätt uppstå. I stället har man ställt sig ganska oförstående. Det är icke utan att det verkar som om det stode mellan raderna: Skall jag taga vara på min broder?

Det enda egentliga sakargument som anföres gentemot denna motion är, att en ändring av omröstningsreglerna för brottmål i allmänhet icke torde kunna komma i fråga och att mot uppställande av särskilda regler för omröstning i mål om svåra brott starka betänkligheter resa sig. Det sista kan jag förstå. Däremot har jag mycket svårt att inse, att det skulle vara förenat med betydande olägenheter att ändra omröstningsreglerna för brottmål i allmänhet, exempelvis på det sättet, att för fäl-

lande dom skulle krävas en viss kvalificerad majoritet.

Det är kanske ändå förklarligt, att utskottet kommit fram till en sådan ståndpunkt. Vi ha nyss haft processreglerna uppe till överarbetning. Vi ha fått en ny processlagstiftning, som ju knappt har hunnit träda i kraft. Redan den omständigheten gör, att man känner sig tämligen obenägen att ändra på förhållandena eller över huvud taget föreslå, att en ändring av vad som nu gäller skall övervägas. Till detta kommer väl, skulle jag tänka mig, att de jurister som vant sig vid denna ordning för omröstning icke finna något anmärkningsvärt i den. Skall det bli en ändring, får initiativet tydligen lov att komma underifrån, från allmänheten. Den måste göra klart för sig, om den är belåten med den ordning som gäller. Är den icke det, måste den begära att sakkunniga män tillsättas för att utreda, om en ändring är möjlig och lämplig att genomföra.

Vi få komma ihåg, att det är en icke oviktig sak för ett ganska betydande antal medborgare frågan gäller. Vi hade väl alla tillfälle att för en tid sedan läsa en deklARATION av hovrättspresidenten Schlyter, där han fann sig kunna konstatera, att ungefär var tjugonde person i Sverige kommer i fängelse. Det var en siffra som på mig verkade chockerande, och i förbigående vill jag säga, att jag ställde mig den frågan: Är det kanske ändå icke på det sättet, att lagens nät med tiden blivit litet för finmaskigt, och kan det icke vara på tiden, att vi börja överväga, om det icke är lämpligt och genomförbart att klippa upp en del av maskorna, så att icke var tjugonde person skall råka fastna i nätet och komma i fängelse en gång under sin levnad? För den som redan tidigare har tyckt att det är en oegentlig ordning med knappa majoritetsbeslut i sådana saker säger denna statistik att det är särskilt angeläget att söka åvägabringa en bättre tingens ordning i fråga om omröstningsreglerna,

låt vara att enhälliga beslut äro det ojämförligt vanligaste och att man väl får förutsätta att i andra fall majoritetens ståndpunkt som regel är den rätta.

Jag är på det klara med att riksdagen kommer att följa det enhälliga lagutskottet, men jag tror, att om utvecklingen här i landet går i den riktningen, att medborgarvärdet skyddas, frågan faller framåt. Jag tror icke att svenska folket då blir belåtet med den ordning som nu gäller. Skulle däremot utvecklingen komma att gå i en annan riktning, nämligen därhän att den enskilde icke har något värde längre utan att staten är allt, få vi naturligtvis räkna med att en fråga som denna kommer att vara ganska liten och tämligen betydelselös.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få avsluta mitt anförande.

Herr STÅHL: Herr talman! Det kanske kan synas ganska meningslöst att här inför en så glest besatt kammare tala för en motion i detta ämne, när utskottet intagit den ställning det gjort, detta så mycket mer som jag rent principiellt kan instämma i det resonemang som utvecklats av herr Hedlund i Rådomb. Men då jag liksom han är övertygad om att dessa motioner — de må synas aldrig så hopplösa för dagen — ha framtiden för sig och att ett samhälle, där människovärdet hålles i ära, kommer att arbeta de tankar i händerna, som här äro framförda, skall jag be att få säga ett par ord, icke minst med hänsyn till utskottets motivering, som jag läst med mycket stort intresse.

Den motion — II: 49 — som jag och mina medmotionärer ha undertecknat har ju, som de kammarledamöter, vilka till äventyrs råkat läsa motionen, kunnat konstatera, tagit sikte direkt på det resningsmål, som under hösten var så uppmärksammat och som är bekant under namnet Esarpsmålet. När Esarpsmannen dömdes i hovrätten, var det tre ledamöter som fällde honom och två

ledamöter som ville att hans sak skulle ställas på framtiden. När målet kom till högsta domstolen var skillnaden den, att fem ville fälla honom, medan två icke trodde på hans skuld. Faktum är att denne man, som hela tiden har bedyrat sin oskuld, på grund av att en majoritet i en kollegial domstol kan fälla vederbörande till livstids straffarbete suttit inne alla dessa år, trots att han, såsom hela folket liksom domstolen tror, har varit oskyldig.

Utskottet har — jag vill genast taga upp den punkten — på sidan 4 hänvisat till att nådeinstitutet i ett sådant fall kan träda i funktion. Men, herr talman, jag förstår icke hur utskottet kan föra ett sådant resonemang. För den tilltalade som är övertygad om sin oskuld kan icke ett nådeinstitut äga tillämpning, ty i och med att han begär nåd, har han principiellt erkänt sig vara skyldig. Jag ber utskottet och dess ärade ordförande observera, att när Esarpsmannen enständigt och uthålligt vägrade att begära nåd, var orsaken den att han var medveten om sin oskuld. Nådeinstitutet, skulle jag vilja säga, måste åtminstone för oss lekmän uppfattas som ett utslag av samhällshumanitet men absolut icke som en rätts-säkerhetsregel. Och det är ju detta som saken härvidlag gäller. Det måste för straffdomar av detta slag föreligga hundraprocentig garanti — jag tvekar icke att säga det — för att de äro befogade om icke rättssäkerhetskänslan skall taga allvarlig skada. Är folket icke övertygat om att domstolen verkligen dömt rätt — och det kan det icke vara, om det inom densamma finns en minoritet som har en annan mening — är domen ur allmänpreventiv synpunkt direkt skadlig. Det är just därigenom tilltron till våra domstolar sättes på ett påfrestande prov. Det är klart att samma sak gäller även om det blir en dom på tio års straffarbete, men skillnaden är dock den, att i det ena fallet är den dömde inspärrad principiellt på livstid, medan däremot i det andra fallet det

ges ett slut på den olidliga straffdomen.

Nu säger utskottet på sidan 5, att om man skulle införa den anordning vi föreslagit med en särskild omröstning i skuldfrågan skulle — jag citerar ordagrant — »en betänklig olikhet inför lagen bliva följden». Jag skulle vilja fråga utskottet, hur det kan gå ihop. I Danmark finns ett sådant institut, i Norge har man också detta institut, och det svenska lagrådets majoritet har, såsom utskottet också mycket riktigt redovisat, för icke många år sedan föreslagit, att här i landet skulle införas samma institut. Har man i Danmark och Norge mindre likhet inför lagen än här, och var det lagrådets majoritets mening, att vi skulle få en sådan olikhet inför lagen? Jag måste verkligen säga, att jag — med största respekt för utskottet — icke förstår dess sätt att resonera.

Vidare heter det: »Om däremot någon ledamot röstar för frikännande, skulle straffet enligt motionärernas förslag i stället bliva tio års straffarbete. I båda fallen är den tilltalade dock i vederbörlig ordning av domstolen förklarad skyldig till mord.» Ja, men förutsättningen för motionen är den, att det skall finnas en minoritet som just ansett — och röstat så att de angivit att de ansett — att den tilltalade icke är skyldig till mord. Det är alldeles klart, att därmed har en majoritet uttalat sig i skuldfrågan, medan minoriteten anmält en avvikande mening.

Jag måste också få säga en annan sak här. Det står på sidan 6 i utskottets utlåtande, att följden vid tillämpning av motionens regel kan bli, att ett avgörande i skuldfrågan bunde domstolen vid dess avgörande i straffmättningsfrågan. Ja, det är precis vad motionen avsett. Det är precis vad vi vilja, och detta har icke utskottet på något sätt kunnat visa vara någon nackdel.

I nästa mening heter det: »En enskild ledamot, som röstat för frikännande, skulle därjämte medverka till en utgång i straffmättningsfrågan, som han icke

ansett riktig.» Denna mening är, herr talman, av alldeles speciellt intresse. Utskottet resonerar uppenbarligen så, att om det bleve en omröstning, skulle minoriteten säga, att den anser vederbörande icke skyldig, varigenom hans straff skulle inskränkas till tio års straffarbete, medan om den anser mannen helt och hållet oskyldig och yrkat på frikännande, detta icke skulle kunna angivas. Hur går det till nu? Jo, det går till så, att minoriteten och majoriteten uttala sina meningar och att minoriteten, som anser frikännande vara det riktiga, uttalar detta till domstolens protokoll. Efter en ändring som den föreslagna skulle minoriteten dels kunna medverka till att domen reduceras från livstids straffarbete till tio års straffarbete, dels kunna lätta sitt domarsamvete genom att ändå till protokollet få antecknat, att de helst röstat för frikännande. Jag måste nog säga, herr talman, att när detta skall vara ett argument mot den humanisering som det här är fråga om, förstår jag icke hur utskottet har tänkt.

Vad slutligen beträffar nästa stycke, där det heter »Utskottet vill framhålla» etc., så måste jag fråga mig, hur den jämförelsen kan göras. Till ledning för de ärade kammarledamöter, som kanske icke så noga läst utlåtandet, ber jag att få påpeka, att i det avsnittet jämföres livstidsstraffet med samhällets reaktion mot förvarade och internerade, d. v. s. sådana som tagas om hand på särskilt sätt enligt lagen om förvaring och internering, vilket ju innebär ett tidsobestämt frihetsberövande. I utlåtandet säger man, att om man skulle reducera livstidsstraffet till tio år, måste konsekvensen bli, att man också reducerade förvaringen och interneringen till tio år. Med anledning därav vill jag säga, att det ju i det ena fallet gäller sådana, som äro straffade, men som över huvud taget äro rättskapabla, medan det i det andra fallet gäller — jag har skrivit upp lagens formulering här — »sådana, som äro oemottagliga

eller mindre mottagliga för straff». Det är sådana som bli föremål för förvaring och internering. Vidare säges det, att de skola förvaras eller interneras — för dessa gälla samma bestämmelser — icke för att man skall straffa dem utan för att skydda samhället mot »människor, som genom sitt sinnestillstånd äro vådliga för annans säkerhet till person och egendom». Så står det ordagrant i lagen. Det förefaller mig som om utskottet helt och hållet har förbisett 1 § första mom. i lagen om förvaring, där den här skillnaden göres alldeles klar. Jag kan därför icke förstå, hur den jämförelsen kunnat göras. Jag skulle vara ytterst intresserad — då jag menar, att detta är en så pass väsentlig sakfråga, att den verkligen kan vara värd åtminstone någon minuts överläggning — av att höra, hur utskottet har resonerat på den punkten och hur man kan få fram en parallellism mellan å ena sidan livstidsstraff och å andra sidan frihetsberövandet av de förvarade och internerade.

Herr talman! Det är väl ändå så, att Esarpsmålet och allt som hör samman med detta icke har spårlöst passerat vårt svenska folk. Det har känts, som om därigenom skada tillfogats den viktiga del av samhällskroppen, som heter garanti för rättssäkerhet, och jag tycker, att det skulle vara olyckligt, om man av formella skäl här skulle avvisa tanken på att åtminstone undersöka möjligheterna att åstadkomma en humanisering, när det gäller livstidsstraff i sådana fall, då icke domstolen är övertygad om att den åtalade är skyldig. Något annat gäller det ju icke.

Jag skall, herr talman, inskränka mitt yrkande på så sätt, att jag icke yrkar bifall till min motion, utan jag skall be att få yrka bifall till herr Hedlunds i Rådomb. fl. motion på det sättet — det är ju för resten en ganska intressant tillfällighet att vi helt oberoende av och ovetande om varandra varit inne på helt överensstämmande tankegångar — att jag hemställer, att klämman i herr

Hedlunds motion bifalles t. o. m. ordet »straffdom», alltså med strykande av orden »som en minoritet av domstolens röstare för frikännande». Jag skall be att få tillstålla herr talmannen detta yrkande.

Herr LINDQVIST: Herr talman! När jag suttit och hört på de anföranden som hållits här, först av herr Hedlund och sedan av herr Ståhl, så har jag kommit att tänka på ett gammalt ord-språk, som visst lyder ungefär så, att ju mer man vet desto mer försiktig blir man i sina uttalanden. Herr Hedlund, som ju är juris doktor, var mycket kort i sitt anförande, och han vågade icke sluta med något yrkande, men herr Ståhl, som kan allting mellan himmel och jord, baxnade icke utan kunde ha en längre utläggning och även sluta med ett yrkande. Det är bra med sådana människor, som kunna allting, och så är det väl med herr Ståhl.

Till herr Ståhl vill jag för övrigt säga, att jag icke förstår var herr Ståhl funnit, att utskottet talar om nådeinstitutet. Det finns ju ingenstans i utskottets yttrande. Det står endast i reciten och icke i yttrandet. Vi hade det visst med i första förslagstrycket men vi ströko det. Det är kanske det herr Ståhl sett och sedan trott, att det är med. Det är alltså ett misstag som herr Ståhl gjort sig skyldig till därvidlag.

Ja, herr talman, jag skulle väl icke börjat på detta sätt, men jag satt och blev nästan förargad på herr Ståhl med tanke på att jag icke kan så mycket som han utan måste konstatera, att det finns en del som äro så överlägsna.

Jag vill emellertid säga, herr talman, att det naturligtvis är mycket olyckligt, om en människa blir oskyldigt dömd för ett brott, som han icke begått. Om det finns någon sådan vet jag icke, men det är möjligt. Men här gäller det icke för oss, herr Ståhl, att behandla Esarpsmålet; det ligger i hovrätten nu, om jag icke minns fel, så att det skola

vi väl icke behandla. Jag tycker det skulle vara att gå för långt, om vi skulle behandla Esarpsmålet. Om det är olyckligt, att en människa blir dömd för ett brott, som han icke begått, så är olyckan aldrig större än för det fall att det är fråga om ett brott, som kan föranleda mycket långt straff. Det nämndes här — det var av herr Hedlund i Rådombeslutet — att presidenten Schlyter skulle ha sagt i ett uttalande, att var tjugonde person kommer i fängelse. Men herr Schlyter har väl icke sagt, att var tjugonde person blir dömd till långt straff eller att flertalet av dessa komma i fängelse oskyldiga? Det är väl tydligt — åtminstone ser jag det så som lekman — att hur dugliga domare vi än få och hur noggranna de än äro, kan det inträffa olyckor, så att en person blir oskyldigt dömd. Även om det skulle bli så, som herr Ståhl vill ha det, komme man ju icke ifrån detta, utan det skulle ju endast bli på det sättet, att i stället för livstids straffarbete skulle den åtalade, om en, två eller tre av domstolens ledamöter ville frikänna honom, ådömas högst tio års straffarbete. Det är naturligtvis en väsentlig skillnad. Visst är det det. Men vi komma icke ifrån de svårigheter, om vilka herr Ståhl talade.

Herr Hedlund i Rådombeslutet sade i sitt anförande, att han tyckte, att utskottet hade tagit de här motionerna med alltför lätt hand. Jag vill säga, att så är icke fallet, utan utskottet har mycket noggrant behandlat dessa frågor. Det är allvarliga saker motionärerna ha kommit med, och därför ha vi mycket allvarligt behandlat dem. I början av utskottsbehandlingen var det icke utan att en eller annan av utskottets ledamöter lät känslorna inför något tänkt fall, skulle jag tro, något påverka sig så, att de icke ställde sig bestämt avvisande. Men sedan har ju under utskottsbehandlingen hela utskottet kommit till den uppfattningen, att det icke var någonting att göra åt dessa motioner, vare sig herr Ståhls eller herr Hedlunds, om

skrivelse för att få till stånd en närmare utredning av dessa frågor.

Herr talman! Det här är mycket svåra frågor. Jag skall icke gå in på dem mera. Jag vet icke, om några av utskottets herrar jurister vilja säga något om detta. De äro ju mera skickade till det än jag. Men vi ha ju alla inom utskottet, lekmän och jurister, kommit till den uppfattningen, att vi icke kunna föreslå någon åtgärd på grundval av dessa motioner utan yrka avslag på dem, och till denna utskottets hemställan ber jag att få yrka bifall.

Herr GEZELIUS: Herr talman! Jag tror icke det skall vara nödvändigt att gå in på någon längre debatt i denna fråga och fördjupa sig i de rent juridiska konstruktionerna. Saken är nämligen den, att man nog ganska kortfattat kan klarlägga svårigheterna för utskottet och kammaren att bifalla herr Ståhls och herr Hedlunds motioner.

Jag har en mycket djup respekt för den känsla för humanitet och rättssäkerhet, som alldeles säkert besjälade herr Ståhl, men jag måste säga, att det lyckligtvis är ganska sällan, som riksdagen, i varje fall första lagutskottet, får att behandla en så föga motiverad och så illa genomtänkt motion som herr Ståhls. Herr Ståhl talar om att han vill skapa garantier för rättssäkerhet och att han vill främja en humanisering. Men längre är saken icke klar. Hans resonemang ledde till, som de av kammarens ledamöter som hörde honom säkert märkte, att han menade, att man får finna sig i att en person blir stämplad och dömd såsom den vilken begått mord, även om en minoritet anser, att vederbörande bör frikännas. Ehuru den åtalade sålunda blivit dömd för mord, menar herr Ståhl då han går in på frågan om straffmätningen, att om det är en minoritet som i skuldfrågan varit tveksam, då kräver rättssäkerheten och humaniteten, att vederbörande får högst tio års straffarbete.

I stället ligger väl saken så till, att det är en väsentlig sak för svensk rättsuppfattning, att man skapar garantier för att det icke blir en felaktig dom i skuldfrågan, även om det skulle gälla endast tio års straffarbete, som herr Ståhl sade — jag vill utsträcka det: även om det skulle gälla endast en månads fängelse. Den domare, som ville lätta sitt domarsamvete genom att i skuldfrågan rösta för frikännande, bör kunna känna sig lättad redan genom att han följt den mycket goda domarregeln att hellre fria än fälla. Om man blandar ihop skuldfrågan med straffmättningsfrågan, såsom herr Ståhl gör, har man kränkt denna för mig mycket viktiga princip att avgörandena i skuldfrågan skola vara kringgårdade med sådana garantier, att ingen oskyldig stämplas såsom brottsling. När man kommer in på straffmättningsfrågan, är det omöjligt att blicka tillbaka på skuldfrågan.

Herr Ståhl åberopade, att utskottet talat om nådevägen. Det har icke utskottet gjort i sitt yttrande utan endast i reciten. Utskottet har framhållit, att den som dömts till livstids straffarbete för mord i regel får avtjäna endast tio till femton års straffarbete. Om en man för svårt brott, våldtäkt t. ex., dömts till tolv års straffarbete, ehuru en stark minoritet ville frikänna honom, skulle denne man, om man går in för herr Ståhls förslag, komma i sämre ställning än den som av majoriteten i en domstol dömts för ett brott, som förskyllt livstids straffarbete, då den sistnämnde ju endast skulle kunna ådömas tio års straffarbete. Det går icke att förena detta.

Slutligen vill jag bara svara på en fråga av herr Ståhl. Han begärde, att någon i utskottet skulle klarlägga några punkter i utskottsutlåtandet. Han talade med förvåning om att utskottet rört sig med de icke tidsbestämda frihetsberövande åtgärderna och kunde icke däri finna någon parallell till den fråga han tagit upp. Med anledning därav

vill jag säga, att om man talar om betydelsen av rättssäkerhet bör man, herr Ståhl, icke glömma bort, att det tidsobestämda straffet, internering på livstid, kan vara en mycket hårdare straffpåföljd än livstids straffarbete. Att de människor som ådömas internering, emedan de — kanske också av en enkel majoritet — förklaras icke mottagliga för straff, skulle ställas utanför den föreslagna humaniseringen, är för mig ett avgörande skäl mot bifall till motionen. Frågan om rättsskyddet, rättssäkerheten, ligger på ett annat plan, och rättssäkerheten är, även när det gäller folks tillräknelighet eller straffmottaglighet, icke 100-procentig i detta land. Men vi kunna icke annat än konstatera, att det finns mänskliga brister och att vi måste söka skapa garantier i detta hänseende. Dessa garantier böra emellertid avse att i möjligaste mån förhindra en felaktig bedömning av frågan om en åtalads skuld eller icke skuld till själva gärningen, hans tillräknelighet eller icke tillräknelighet. Detta är betydligt mera viktigt än straffmätningen på ett år mer eller mindre.

Det är denna påtalade sammanblandning av skuldfrågan och straffmätningen som för mig och säkerligen också för utskottets majoritet varit avgörande, när vi icke kunnat tillstyrka en utredning på basis av herr Ståhls motion, som visserligen uppbäres av ur känslsynpunkt mycket föredömliga och goda tankar men beträffande motiveringen är fullkomligt flytande.

Jag har varit sträng i mina omdömen om motionen, men en motionär bör enligt min mening, om han vill angripa rättssäkerhetsfrågorna, ha andra utgångspunkter och komma med en fyllicare motivering, och framför allt kan man fordra klarhet i fråga om vilka linjer som skola följas vid utredningen.

Jag ansluter mig till herr Lindqvists yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! När jag slutade mitt förra anförande utan att göra något yrkande, så berodde detta på, som herr Lindqvist mycket riktigt sade, att jag inte vågade ställa något yrkande. Men anledningen till att jag inte vågade göra det var inte den som herr Lindqvist trodde. Jag utgick nämligen ifrån att när utskottet enhälligt gått emot min motion, så var det fruktlöst att framställa något yrkande. Men det är ingalunda så att jag, sedan jag tecknat under motionen, kommit på tanken att de idéer som bära upp densamma icke äro hållbara. Som jag sade i mitt första anförande är jag fortfarande övertygad om att om utvecklingen i landet går i den riktningen att vi tillerkänna människovärdet allt större utrymme, så kommer en motion som den föreliggande att falla framåt.

För mitt vidkommande vill jag också påstå, att några känsloskäl icke spelat in i detta sammanhang. Förnuftet har sagt mig, inte bara vid undertecknandet av motionen utan i många år, när jag träffat på något fall av den beskaffenhet som jag tagit sikte på i motionen, att här måste något vara på tok. Jag har då frågat mig vilka det är som ha rätt, majoriteten eller minoriteten, och jag är ense med herr Gezelius om att även om det bara gäller ett straff på en månads fängelse, så äger detta resonemang sin giltighet.

Herr talman! I den situation, vari föreliggande fråga nu kommit genom herr Ståhls yrkande, ber jag att få hemställa om bifall till min motion.

Herr STÅHL: Herr talman! Jag ber att såväl till utskottets ärade ordförande som till herr Gezelius få avge den beaktelsen, att jag ingalunda bestrider att känsloskäl ha spelat in vid tillkomsten av min motion. Jag skäms inte heller för det. Jag är nämligen alldeles övertygad om att hela svenska folket har anlagt och anlägger känslsynpunkter på de rättsfall, som vid olika tillfäl-

len passera inför oss. Sedan prövas känslorna av förnuftet, och det som sedan utkristalliseras är väl den rättskänsla, på vilken ett rättssamhälle byggs upp. På det sättet fogas sten till sten i vårt rättssamhälle, och i det bygget bidrager var och en efter den lilla förmåga han har.

Jag vill också säga, att när jag talar för en reducering av livstidsstraffet till tio år, så menar jag därmed ingalunda att det skulle vara betydelselöst om en person i andra fall, även om det är fråga om ett så ringa straff som en månads fängelse, dömes skyldig. Jag erinrar mig ofta och med tacksamhet vad professor Lundstedt en gång framhöll här i kammaren, nämligen att det är oändligt mycket bättre att tio skyldiga gå fria än att en oskyldig dömes. Det tror jag är en åsikt som står sig.

Med anledning av anförandet av utskottets ärade ordförande vill jag sedan beträffande avsnittet om nådeinstitutet endast påpeka, att på s. 4 i utskottets föreliggande utlåtande finnes en utförlig beskrivning på den saken i reciten, och att den icke kan ha tillkommit av en slump tar jag för givet. Jag har inte sett något korrektur eller över huvud taget haft tillgång till några papper förrän utskottets utlåtande kom mig till handa i vanlig ordning.

Vidare tycker jag nog att herr Lindqvist, som jag hyser all aktning och tillgivenhet för, är onödigt hård när han säger, att jag försöker anlägga minen av att kunna saker och ting så bra. Jag har inte för ett ögonblick haft den känslan. Däremot har jag den uppfattningen, att när man har kommit hit som riksdagsman, så skall man framföra de tankar man har, även om man inte råkar vara jurist. Nu är det för mig en liten tröst att jag, åtminstone principiellt, råkat vara i sällskap — inte med första lagutskottets utmärkta jurister som herr Lindqvist — men i alla fall med en juris doktor från Rådomb, och det är ju inte heller så dåligt.

Beträffande herr Gezelius' resone-

mang kan jag fatta mig ganska kort. Han sade att jag blandat ihop ställningstagandet i skuldfrågan och straffmätningen, men jag förstår inte hur man kunnat få den uppfattningen i utskottet. Jag är verkligen ledsen om det har varit orsaken till att motionen fällt. Det första jag tog reda på när motionen skrevs, herr Gezelius, var att man både i Norge och Danmark har en särskild omröstning i skuldfrågan. När jag skrev motionen resonerade jag så, att därest utskottet intresserar sig för linjen att reducera livstidsstraffet, när en minoritet av domstolens ledamöter är tveksam i skuldfrågan, så måste man — som lagberedningen tillstyrkte, jag vill minnas att det var 1942 — införa en särskild omröstning i skuldfrågan. Och om man gör det, så är väl all rättfärdighet uppfylld även ur herr Gezelius' formella synpunkt. Det ena ger det andra med alldeles nödvändig konsekvens, såvitt jag kan förstå.

Sedan kom herr Gezelius tillbaka till frågan om interneringen, där han gjorde jämförelser och sade, att en internering på livstid är ett mycket hårdare straff än ett vanligt livstidsstraff. Men då vill jag fråga herr Gezelius, om det finns någon människa, som internerats på livstid. Det kan hända att en människa suttit internerad hela sitt liv, men då har interneringen, såvitt jag vet, varit omprövad ganska många gånger, och vederbörande är internerad på grund av att han anses så vådlig för den allmänna säkerheten, att man inte kan ha honom ute. Det är detta som gör att interneringen på livstid icke kan jämföras med straffet på livstid. Jag är ledsen att i sällskap med jurister behöva uttala mig i juridiska frågor, men mitt lekmannaförnuft säger mig att vi här röra oss med två olika kategorier, som icke kunna blandas ihop.

Jag skall nu inte förlänga denna debatt ytterligare. Jag hoppas att vi ett kommande år skola få tillfälle att återkomma till denna mycket allvarliga fråga och att vi då skola ha kunnat

skriva så att herrarna i första lagutskottet, både herr ordföranden och herr Gezelius, kunna vara nöjda.

För dagen skall jag be, herr talman, att få återta mitt tidigare yrkande och i stället instämna i det yrkande som nyss framstälts av herr Hedlund i Rådom.

Herr GEZELIUS: Herr talman! Herr Ståhl sökte sällskap med herr Hedlund i Rådom, och jag begärde ordet endast för att omedelbart skilja de båda herrarna åt. Herr Hedlund går i sin mycket korta motion på den vägen, att det är ganska stötande om i den domstol som avgör skuldfrågan några ledamöter vilja fria och majoriteten fälla den tilltalade. Herr Hedlunds i Rådom tanke är tydligen den, att i en enmansdomstol är allt gott och väl. Där faller eller friar häradshövdingen efter sitt samvete. Men i kollegiala domstolar skulle man enligt herr Hedlund i Rådom kräva enhällighet — det är väl närmast det som åsyftas — för att få fram en absolut skuld hos den tilltalade. Det är på den punkten herr Hedlund i Rådom argumenterar. Han vill ha full enighet hos dem, som avgöra skuldfrågan.

Men detta är inte herr Ståhls uppfattning. Herr Ståhl säger i sin motion klart och tydligt, att han föreslår det tillägget till lagtexten, att där det förekommer skiljaktiga meningar om huruvida den tilltalade är skyldig till ifrågavarande brott eller icke, där skall straffet vid den följande straffmätningen nedsättas till högst tio år — och det är något helt annat! Ty sedan man har godtagit ett uttalande i skuldfrågan, där en minoritet visserligen sagt nej men där man ändå accepterat att den tilltalade är t. ex. mördare, säger man vid straffmätningen, att därför att det på den avdelning i hovrätten, som behandlat målet, fanns en som ville fria den åtalade får denne icke fällas i vanlig ordning. Därför får han ådömas högst tio års straffarbete.

Herrarna gå sålunda helt olika vägar och ha kanske också olika tankar bakom dem. Om frågan därför kommer tillbaka ett annat år, kommer den förmodligen inte i form av en gemensam motion, utan den kommer väl även då att gå fram på två vägar, trots att yrkandet i dag är gemensamt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till motionen II: 369; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 23.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående utredning och förslag till ny lag om yrkessjukdomar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24.

Motion om sänkning i vissa fall av den i lagen om folkpensionering föreskrivna pensionsåldern.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av väckt motion om sänkning i vissa fall av den i lagen om folkpensionering föreskrivna pensionsåldern.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 316, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Jansson* i Örebro *m. fl.* hemställt, att »riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till sådan ändring i lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering att en sänkning av pensionsåldern till 62 år fastställdes för de arbetargrupper, som innefattas i lag den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete samt dessutom samtliga de arbetare som i sitt arbete utsätts för silikosfara».

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *JANSSON* i Örebro: Herr talman! Andra lagutskottet yrkar avslag på den föreliggande motionen med förslag om en sänkning av pensionsåldern för arbetare inom vissa yrken. Man söker dock förgäves efter bärande skäl för detta avslagsyrkande i utskottets motivering. Utskottet citerar socialvårdskommitténs uttalande, att i vissa yrken äro arbetarna utslitna vid 60 å 65 års ålder. Detta borde motivera en sänkning av pensionsåldern för dessa grupper i enlighet med det i motionen framförda förslaget.

Alla synas vara eniga om att nu gällande åldersgräns för folkpensionen är för hög, och från vårt håll ha vi tidigare gjort framställning om en generell sänkning av den fastställda åldersgränsen. Den höga pensionsåldern har givetvis de kännbaraste verkningarna för de arbetargrupper, som bli utslitna i förtid. Dessa få — liksom andra medborgare — bidra till folkpensioneringens finansiering, men de kunna inte räkna med att få samma valuta som andra av pensionen, då det måste antagas att hårt och hälsofarligt arbete tidigt nedsätter arbetsförmågan och kanhända även förkortar livslängden.

Vad som kommit mig att uppmärksamma denna fråga är de förhållanden, varunder gruvarbetarna arbeta och leva. De utföra sitt samhälls nödvändiga arbete under jorden, i arbetslokaler som av naturliga skäl inte kunna göras sunda. Deras arbete skapar själva grundvalen till hela vår storindustri, men deras eget öde blir oftast ohälsa och en för tidig ålderdom. Vad som kan sägas om gruvarbetarna i detta avseende kan också sägas om vissa andra arbetargrupper, främst de som innefattas i lagen av den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med sär-

skilt pressande eller hälsofarligt arbete samt dessutom de som i arbetet utsätts för silikofara.

Utskottet uttalar också som sin mening, att en lägre pensionsålder än 67 år skulle för dessa arbetstagare vara befogad, men anser att svårigheterna för en differentiering äro så betydande, att utskottet inte kan förorda en sådan. Det förefaller mig som om utskottet härvid överdrivit svårigheterna. Riksdagen har lagstiftat i långt mera komplicerade frågor. Naturligtvis är det riktigt då utskottet framhåller, att det torde vara praktiskt taget omöjligt att genomföra en differentiering av folkpensionsåldern, som kan tillgodose rimliga anspråk på rättvisa. Men kan man inte nå fullständig rättvisa, så är det väl ändå ett framsteg att avlägsna de värsta orättvisorna, och jag anser att möjlighet därtill finnes i detta fall.

Utskottet pekar också på möjligheten för dessa arbetare att ordna sin förtidspensionering genom frivillig pensionsförsäkring. Ja, teoretiskt föreligger den möjligheten för alla. Men enbart det förhållandet, att en obligatorisk folkpensionering genomförts, utgör en antydning om att inte alla medborgare ha möjligheter att ekonomiskt säkra sin ålderdom. Det är också oftast de mest arbetsamma och de mest sparsamma medborgarna som på grund av låga inkomster inte ha denna möjlighet. Framför allt gäller detta gruvarbetarna vid de mellansvenska malmfälten, där arbetstillgång och löner fluktuera efter konjunkturerna. Oftast saknas i verkligheten de ekonomiska möjligheterna att genom frivillig försäkring ekonomiskt säkra ålderdomen.

Herr talman! Med vad jag anfört ber jag att få yrka bifall till förevarande motion.

Herr **HELLBACKEN**: Herr talman! Som kammarens ledamöter ha sig bekant antog riksdagen så nyligen som 1946 ändrade bestämmelser för folk-

pensioneringen. Man hade då tillfälle att ingående behandla just det av motionären berörda spörsmålet, och man övervägde både när propositionen om folkpensionsreformen förbereddes och när frågan sedermera var föremål för riksdagens behandling, huruvida det vore möjligt att sänka pensionsåldern från gällande 67 år till en lägre gräns. Men som kammarens ledamöter veta är detta en ekonomisk fråga med långtgående konsekvenser. Efter de överväganden som vid detta tillfälle gjordes ansåg man att man för tillfället inte kunde gå under den förut gällande åldersgränsen 67 år.

Jag vill i detta sammanhang, herr talman, erinra om en omständighet, som väl är bekant både för motionärerna och för kammarens övriga ledamöter, nämligen att den folkpensionering som vi ha i detta land torde vara den bästa som genomförts i något land i världen. Därmed vill jag naturligtvis inte alls förneka, att det skulle varit önskligt, att den hade varit ändå bättre och att man också hade möjlighet att sänka pensionsåldern. Men de omständigheter, som gjorde att riksdagen år 1946 icke ansåg sig kunna gå längre än den gjorde, ha enligt utskottets mening alltjämt giltighet. Utskottets ledamöter ha icke ansett att tillräckliga skäl förebringats för att ändra ett riksdagsbeslut, som fattats så sent som 1946 och som vi just nu ha börjat tillämpa i och med att den högre pensionen utgår från 1948.

Jag vill vidare, herr talman, erinra om att pension kommer att utgå betydligt tidigare, när en svensk medborgare på grund av invaliditet icke är arbetsför.

Jag ber, herr talman, att med vad jag nu i korthet anfört få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **JANSSON** i Örebro: Herr talman! Det är just av den anledningen att riksdagen icke ansett sig kunna bi-

falla det yrkande som framställdes i en motion från vårt håll, när reformen genomfördes, som jag hade hoppats kunna avhjälpa denna brist i vårt reformarbete genom att försöka ernå en lägre pensionsålder för just de arbetare, vilka faktiskt bli utslitna i förtid och vilka — något som också kan hända — inte komma att få så lång livstid tack vare sitt arbete som eljest kunde bli fallet.

Det kan i detta sammanhang inte bli fråga om några större utgifter. Jag kan knappast tro att man behöver räkna med att man av statsfinansiella skäl inte skulle kunna gå med på en sådan förbättring av reformen.

Det är ju riktigt att vissa av de arbetarkategorier jag åsyftar kunna erhålla invalidpension. Men jag har också betraktat denna fråga ur rättvisesynpunkt. Jag anser inte att man genom invalidpension, som är behovsprövad, ernår samma fördelar som en ålderspension ger.

Jag ber därför, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr HELLBACKEN: Herr talman! Jag skulle till motionären i denna fråga vilja säga, att det är lätt att säga tulipanaros men det är svårare att göra den. Hur skulle man genomföra den differentiering, som motionärerna eventuellt ha tänkt sig, för att skipa en verklig rättvisa? Man kan givetvis gå in för en sänkning av pensionsåldern i dess helhet, vilket skulle vara det enda rätta och radikala. Men att differentiera på det sättet som motionären såvitt jag kan förstå av hans senaste anförande avser, nämligen att man skulle utbryta vissa grupper ur det stora sammanhanget och för dem stadga en lägre pensionsålder, skulle säkert vid den praktiska tillämpningen visa sig synnerligen olämpligt och olyckligt.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr JANSSON i Örebro: Herr talman! Jag sade redan i mitt första anförande och jag vill återupprepa det nu, att det är alldeles riktigt att man inte på detta sätt kan skipa fullständig rättvisa. Men jag betraktar det ändå som ett framsteg om man skulle kunna avskaffa de största orättvisorna. Dessutom har jag i motionen åberopat just det förhållandet, att man måktat genomföra en differentiering i fråga om lagstiftningen om semester och fått till stånd bestämmelser om förlängd semester för vissa arbetargrupper. Jag trodde då att det skulle vara möjligt att genomföra en sådan differentiering även på det område det här gäller.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

§ 25.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5 med förslag till förordning om särskild automobilskatt, m. m.;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, såvitt propositionen avser förslag till förordning om försäljningsskatt samt förordning om slutlig avveckling av den allmänna omsättningsskatten;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet

för Svenska röda korset för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel; och

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen Rädda barnen för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter; samt

från jordbruksutskottet:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, såvitt propositionen avser jordbruksärenden;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående arrendelindring för vissa kronoegendomar;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från viss betalningsskyldighet till kronan; och

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av visst i flottledsfonden ingående fordringsbelopp.

§ 26.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 4.42 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Förteckning över avgjorda ärenden.

	Sid.
Lördagen den 28 februari.	
.....	3
Tisdagen den 2 mars.	
.....	6
Onsdagen den 3 mars.	
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 14, ang. tilläggsskatt å bensin m. m. (gemensam omröstning)	60
Protokoll ang. val av justitieombudsman och hans ställföreträdare	62
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. ändring av 54 kap. 12 § rättegångsbalken	62
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. översyn av bostadsgrupperingen för folkpensionärerna	68
— nr 7, ang. fortsatt giltighet av lagen om avverkningskyldighet	73
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. utgifter å tilläggsstat II: jordbruksärenden	73
— nr 3, ang. arrendelindring för vissa kronoegendomar	74
— nr 4, ang. befrielse från viss betalningskyldighet till kronan	74
— nr 5, ang. avskrivning av fordringsbelopp i flottledsfonden	74
<i>Andra tillfälliga utskottets</i> utlåtande nr 1, ang. hälsovårdsstadgan	74
— nr 2, ang. förebyggande åtgärder mot yrkesdövhet	74
— nr 3, ang. underlättande för vanföra att anskaffa invalidvagnar och rullstolar m. m.	75
<i>Tredje tillfälliga utskottets</i> utlåtande nr 2, ang. inflyttningen från landsorten till städer och tätorter	76
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. det svensk-franska varuutbytet m. m.	76
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. behörighet för landsfiskal i stad under landsrätt att väljas till stadsfullmäktig	76
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 9, ang. anslag till postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk	76
— nr 29, ang. befrielse från viss ersättningsskyldighet	86
— nr 30, ang. utbyggnad av Västerås ångkraftstation	86
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 10, ang. förordningar om försäljningsskatt samt om slutlig avveckling av den allmänna omsättningsskatten	86
— nr 11, ang. fortsatt giltighet av förordningen ang. rätt för Konungen att meddela bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper	86
— nr 12, ang. fortsatt tullfrihet för Svenska röda korset för viss materiel	86
— nr 13, ang. fortsatt tullfrihet i vissa fall för Föreningen Rädde barnen	86
— nr 15, ang. lindring i beskattningen av till sjöfolk utgående naturaförmåner	86
9 — <i>Andra kammarens protokoll 1948. Nr 9.</i>	

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 16, ang. förbättring av taxeringsförfarandet i vad avser förmögenhetsuppgifterna	88
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 12, ang. parts ersättning i mål och ansökningsärenden vid förvaltningsdomstol m. fl. offentliga myndigheter	90
— nr 13, ang. lagstiftning mot att kommuner förpliktas att uthyra offentliga samlingslokaler till nazistiska sammanslutningar	90
— nr 14, ang. ändrade bestämmelser för fällande dom i brottmål vid kollegial domstol	108
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. ny lag om yrkessjukdomar	117
— nr 9, ang. sänkning i vissa fall av pensionsåldern enligt lagen om folkpensionering	117